

VIII БОБ. КЕЛИШУВ БИТИМИ

Шарҳланаётган боб келишув битимига бағишланган.

Келишув битимига Қонунда тарафларнинг ўзаро воз кечишлар асосида суд низосини тугатиш тўғрисидаги келишуви сифатида таъриф берилган ва мазкур жараён банкротлик тўғрисидаги иш бўйича иш юритишни бир томондан ЯТТ ёки қарздор—юридик шахс раҳбари ёки суд бошқарувчиси, иккинчи томондан кредиторларнинг йиғилиши ваколат берган бошқа шахслар ўртасида талаблар миқдори, ижро муддатлари, тўлов тартиби ва бошқалар бўйича воз кечиш тўғрисидаги келишув асосида тугатишга қаратилган.

Келишув битими тузиш тўғрисидаги қарор кредиторларнинг йиғилишида кредиторлар умумий сонининг кўпчилиги овозига асосан ва қарздорнинг гаровдаги мол-мулки билан таъминланган талабларга эга бўлган барча кредиторлар розилиги билан қабул қилинади. Келишув битими тузиш ҳуқуқига кредитор ва қарздор эга. Келишув битимида иштирок этишга ушбу битимда назарда тутилган ҳуқуқ ва мажбуриятларни олувчи учинчи шахсларга ҳам йўл қўйилади. Келишув битими ёзма тузилиши керак ва хўжалик суди томонидан тасдиқлангач, кучга киради. Келишув битими тузишга қарши овоз берган кредиторлар унинг тузилиши учун овоз берган кредиторларга қараганда ёмон бўлмаган шароитда талабларини қондирилишига эришишга ҳақлидирлар. Кредиторлар реестрига киритилмаган кредиторларга келишув битими тааллуқли бўлмайди ва улар ўз ҳуқуқларини банкротлик тўғрисидаги иш бўйича иш юритиш тугатилганидан сўнг амалга оширишлари мумкин.

Келишув битими банкротлик таомилининг ҳар бир босқичида тузилиши мумкин ва у тасдиқлангач банкротлик тўғрисидаги иш бўйича иш юритиш тугатилади. Тугатишга доир иш юритиш ва ташқи бошқарувда келишув битими тузиш тўғрисида қарор қарздор номидан суд бошқарувчиси томонидан қабул қилинади. Хўжалик суди келишув битимини фақат навбатдан ташқари талабларни, ҳусусан суд харажатлари ва ҳоказолар ҳамда ойлик иш ҳақи тўлаш учун пул маблағларини тақдим этишни назарда тутувчи тўлов ҳужжатлари бўйича талаблар қаноатлантирилгандан сўнг тасдиқлаши мумкин. Хўжалик суди келишув битимини тузиш тартиби бузилганда, учинчи шахслар ҳуқуқи бузилганда ва келишув битими шартлари қонун ҳужжатларига зид бўлганда уни тасдиқлашни рад этади. Ҳатто, келишув битими хўжалик суди томонидан тасдиқланган бўлсада, агар уни ҳақиқий эмас деб топиш учун асослар мавжуд бўлса, яъни уни мазмунида алоҳида кредиторлар учун имтиёзли ёки ноқулай шартлар ифода этилган тақдирда хўжалик суди тегишли аризага асосан

келишув битимини ҳақиқий эмас деб топади шундан сўнг, банкротлик тўғрисидаги иш бўйича иш юритиш қайта тикланади.

Қарздор келишув битимини бажармаган тақдирда кредиторлар судга уни бажариш учун талаблар билан муурожаат этишлари мумкин.

145-модда. Келишув битими тузиш тартиби

Қарздор ва кредиторлар хўжалик суди томонидан банкротлик тўғрисидаги ишни кўриб чиқишнинг ҳар қандай босқичида келишув битими тузишга ҳақли.

Келишув битими тузиш тўғрисидаги қарорни кредиторлар номидан кредиторлар йиғилиши қабул қилади. Кредиторлар йиғилишининг келишув битими тузиш тўғрисидаги қарори кредиторлар умумий сонининг кўпчилик овози билан қабул қилинади ва қарор, башарти қарздорнинг гаров билан таъминланган мол-мулки мажбуриятлари бўйича барча кредиторлар уни ёқлаб овоз берган бўлса, қабул қилинган деб ҳисобланади. Кредитор вакилининг келишув битимини тузиш масаласи ҳақида овоз бериш борасидаги ваколатлари унинг ишончномасида алоҳида назарда тутилган бўлиши керак.

Келишув битими тузиш тўғрисидаги қарор қарздор номидан тегишинча қарздор якка тартибдаги тадбиркор ёки қарздорнинг раҳбари, ташқи бошқарувчи ёки тугатиш бошқарувчиси томонидан қабул қилинади.

Келишув битимида назарда тутилган ҳуқуқ ва мажбуриятларни ўз зиммасига оладиган учинчи шахсларнинг келишув битимида иштирок этишига йўл қўйилади.

Келишув битими хўжалик суди томонидан тасдиқланиши керак, бу ҳақда ажрим чиқарилиб, унда банкротлик тўғрисида иш юритишни тугатиш кўрсатилади. Агар келишув битими тугатишга доир иш юритиш жараёнида тузилган бўлса, хўжалик суди келишув битимини тасдиқлаш тўғрисида ажрим чиқаради, унда қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги қарор ижро этилмаслиги кўрсатилади.

Келишув битими қарздор, кредиторлар, шунингдек келишув битимида иштирок этаётган учинчи шахслар учун хўжалик суди томонидан тасдиқланган кундан эътиборан кучга киради ва улар учун мажбурий ҳисобланади. Кучга кирган келишув битимини бажаришдан бир томонлама бош тортишга йўл қўйилмайди.

Келишув битими тузишни ёқлаб овоз берган кредитор, қарздорнинг муассислари (иштирокчилари) ёки қарздор мол-мулкнинг эгаси келишув битимини тузишга қарши овоз берган ёхуд овоз беришда қатнашмаган кредиторлар олдида қарздорнинг пул мажбуриятларини ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича мажбуриятини бажаришга ҳақли.

Бундай ҳолларда кредитор қарздор учун таклиф қилинган ижрони қабул қилиши шарт, қарздорнинг мажбуриятларини бажарган шахсга кредиторнинг мажбурият бўйича ҳуқуқлари ўтади.

Учинчи шахслар келишув битими бўйича қарздор томонидан пул мажбуриятлари қондирилиши ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича мажбурияти бажарилиши кафиллигини ёки кафолатини беришга, худди шунингдек унинг лозим даражада бажарилишини бошқача тарзда таъминлашга ҳақли. Агар келишув битимининг шarti қарздорнинг мол-мулкани учинчи шахс фойдасига ўтказишдан иборат бўлса, битим мазкур мол-мулк кредиторларнинг талаблари фақат учинчи шахс томонидан қаноатлантирилишини таъминловчи гаровга берилган тақдирда тузилиши мумкин.

Шарҳланаётган модда келишув битимини тузишдаги зарурий шартларни белгилайди.

1. Келишув битими — тарафларнинг ўзаро воз кечишлар асосида суд низосини тугатиш тўғрисида келишувидир. Исталган инстанцияда ишни келишув битими тузиш билан тугатишни назарда тутувчи ЎЗР ХПК нормаси каби (ЎЗР ХПК 40-моддаси учинчи қисми), қонуннинг шарҳланаётган моддаси келишув битимини банкротлик тўғрисидаги ишнинг ҳар қандай босқичида тузишга йўл қўяди. «Хўжалик суди томонидан банкротлик тўғрисидаги ишни кўриб чиқишнинг исталган босқичида» деганда, банкротликнинг кузатув, суд санацияси, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш таомилларини тушунишимиз мумкин. Бинобарин, судга банкротлик тўғрисида ишни қўзғатиш тўғрисида ариза келиб тушган пайтдан кузатув жараёнида кредиторлар реестрини тузишга қадар келишув битими тузилиши мумкин эмас, чунки ишнинг бу босқичида кредиторлар реестри ва тегишлича келишув битими матнини кўриб чиқиши ва уни тузиш тўғрисида қарор қабул қилиши лозим бўлган кредиторларнинг йиғилиши бўлмайди.

2. Қонун чиқарувчи келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилиши кредиторлар йиғилишининг мутлақ ваколати эканлиги ҳамда келишув битими тузиш учун икки мажбурий шарт мавжудлигини белгилайди. Биринчиси — қарор кредиторларнинг умумий сонининг кўпчилики овози билан қабул қилиниши керак, иккинчиси — бундай қарор учун қарздорнинг гаров билан таъминланган мол-мулки мажбуриятлари бўйича барча кредиторлар овоз бериши лозим. Келишув битими тузиш учун даъвогар жавобгар ва учинчи шахс розилиги талаб қилинадиган оддий ишлар хўжалик судида қўрилганда тузиладиган келишув битимидан фарқли ўлароқ, банкротлик тўғрисидаги ишда келишув битимини тузиш учун барча кредиторлар розилиги талаб қилинмайди. Бу ерда ҳамма кредитор-

ларнинг кўпчилик овозини ифода этадиган кредиторлар ҳамда талаблари қарздорнинг гаров мол-мулки билан таъминланган мажбуриятлари бўйича кредиторлар розилиги шунингдек, Қонуннинг 149-моддасида биринчи қисмида белгиланган айрим мажбуриятларига риоя этиш кифоя. Келишув битимини қарздор ва кредитор ўртасида яқка тартибда кредиторлар йиғилишининг қарорисиз тузиш мумкин эмас, яъни банкротлик тўғрисидаги ишларда ЎЗР ХПКнинг 132-моддаси қоидалари (тарафларнинг келишув битими) қўлланилмайди.

3. Қуйидаги ҳолларда қарздор номидан келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилинади:

— ЯТТ томонидан, агар банкротлик тўғрисидага иш унга нисбатан қўзғатилган бўлса;

— Кузатув ва суд санацияси таомилида қарздор юридик шахс раҳбари томонидан. Агар қарздор раҳбари вазифасидан озод этилган бўлса, келишув битимини тузиш тўғрисида қарор қарздор номидан муваққат бошқарувчи ёки санация бошқарувчиси томонидан қабул қилинади.

— ташқи ёки тугатиш бошқарувчиси томонидан (келишув битими ишнинг қайси босқичида тузилаётганига қараб).

4. Келишув битимида иштирок этишга рухсат бериладиган учинчи шахслар сифатида шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисмига мувофиқ талаблари кредиторлар реестрига киритилган кредитор ва қарздордан ташқари исталган шахс бўлиши мумкин. Қонун чиқарувчи учинчи шахс сифатида иштирок этиши мумкин бўлган шахслар доирасини чеклашни назарда тутмайди. Уларнинг келишув битимида иштирок этишининг ягона шarti уларнинг келишув битими бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятларини ўз зиммаларига олишидир. Лекин келишув битимини тасдиқлашда судлар учинчи шахс раҳбари (бошқарув органи)нинг кафилик, кафолат ёки бошқа мажбуриятлар бажарилишини таъминлаш ваколати мавжудлигини текшириши зарур. Учинчи шахсларнинг келишув битимида иштирок этиш шакли ушбу модданинг саккизинчи қисми билан тартибда солинади.

5. Келишув битими, у суд томонидан тасдиқланган пайтдан эътиборан муайян ҳуқуқ ва мажбуриятларни вужудга келтирувчи ҳужжат бўлиб ҳисобланади. Келишув битимини тасдиқлаш билан бир пайтда, суд ажримда иш бўйича иш юритишни тугатилишини кўрсатади. Бу қоидадан истисно сифатида, келишув битимини тугатишга доир иш юритиш босқичида тузиш ва тасдиқлаш ҳисобланиб, унда суд қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги қарор ижро этилмаслиги кўрсатилади. Мазкур тартибнинг аҳамияти биринчидан, келишув битимини суд тасдиқлаши билан қарздорнинг иқтисодий ночорлиги бекор қилинади ва

иккинчидан, қарздор банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш ҳақидаги суд ҳужжати «тақдири»ни ҳал этишда намоён бўлади. Чунки, қонун ҳужжатларига мувофиқ қонуний кучга кирган суд қарори умуммажбурийдир. («Судлар тўғрисида»ги қонун, ЎЗР ХПК ва бошқ.) Келишув битимини тасдиқлаган ҳолда суд ажримининг хулоса қисмида келишув битими тузилган шартларни кўрсатади.

6. Тасдиқланган пайтдан эътиборан келишув битими қонуний кучга киради ва унда иштирок этувчи шахслар учун мажбурий бўлади. Келишув битимида иштирок этувчи шахслар деганда, қарздор, кредитор ва келишув битими бўйича муайян мажбуриятларни ўзига оладиган учинчи шахсларни тушуниш лозим. Бунда «кредиторлар» деганда келишув битими тузилган пайтдаги кредиторларнинг йиғилиши ўтказилган санада кредиторлар реестрига киритилган кредиторларни тушуниш зарур (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Банкротлик тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 27.01.2006 йилдаги 142-сонли қарори 31-банди).

Қонун келишув битими шартларини бажаришдан бир томонлама бош тортишга йўл қўймайди. Акс ҳолда, мазкур қонунда белгиланган оқибатлар вужудга келади (Қонуннинг 155-моддаси шарҳига қаранг).

7. Қонун чиқарувчи келишув битими тузилиши учун овоз берган кредитор, муассислар (иштирокчилар) ёки қарздорнинг мол-мулки эгаси овоз беришда иштирок этмаган ёки келишув битимига қарши овоз берган кредиторлар олдидаги қарздорнинг пул мажбуриятлари ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича мажбуриятларини бажаришга ҳақли (мажбур эмас) эканлигини белгилайди. Бу эса шарҳланаётган модданинг еттинчи қисмига биноан кредиторнинг мажбурияти эмас, балки ҳуқуқидир. Агар келишув битими тузилиши учун овоз берган кредиторлар овоз беришда иштирок этмаган ёки келишув битимига қарши овоз берган кредиторлар олдидаги қарздор мажбуриятларини бажариш истагини билдирмаса, Қонуннинг 148-моддаси учинчи қисмига биноан келишув битими шартлари улар учун келишув битими тузилиши учун овоз берган кредиторларга қараганда ёмонроқ бўлиши мумкин эмас.

Бунда савол туғилади: кредиторлар реестрига киритилмаган ва оқибатда келишув битимида қарздорнинг улар олдидаги мажбуриятлари бажарилиш шартлари келишилмаган кредиторлар нима қилиши лозим? Ушбу саволга жавоб Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йилдаги «Банкротлик тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўлланилишнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 142-сонли қарорининг 31-бандида берилган бўлиб, унга кўра, бу кредиторлар

келишув битими тасдиқланиб, банкротлик тўғрисидаги иш бўйича иш тугатилганидан сўнг қарздор мажбуриятларини бажариш талаби билан қарздорга муурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

8. Шарҳланаётган модданинг саккизинчи қисми учинчи шахсларнинг келишув битимида иштирок этиш шакли ва шартларини белгилайди. Қонун чиқарувчи томонидан улар иштирокининг шакллари бўйича ҳеч қандай чеклашлар келтирилмаган, демак, келишув битими бўйича қарздор томонидан пул мажбуриятлар ва мажбурий тўловлар бажарилишининг ҳар қандай таъминланишига йўл қўйилади. Бунга мисол қилиб кафиллик, кафолат ёки гаровни келтириш мумкин. Қарздор томонидан келишув битими шартларини бажаришни таъминлашнинг бошқа чораларига қарзни ўтказиш, кредиторларга бевосита ижара ҳақини тўлаган ҳолда муайян муддатга қарздорнинг мол-мулкани учинчи шахс томонидан олиниши, ёки қарздор чиқараётган маҳсулотдан манфаатдор шахс — хўжалик субъекти (учинчи шахс) кейинчалик қарздор ишлаб чиқарадиган маҳсулот учун олдиндан ҳақ тўлаш (бу маблағлар кредиторларнинг талабини қаноатлантиришга кетади) орқали олди-сотди шартномаси тузишни келтириш мумкин.

Истисно тариқасида қонун чиқарувчи шуни кўзда тутганки, келишув битими бўйича қарздорнинг мол-мулкани учинчи шахс фойдасига ўтказиш фақат мулк учинчи шахсга кредиторларнинг талабларини қондиришни таъминловчи гаров сифатида берилганда йўл қўйилишини назарда тутлади.

146-модда. Банкротлик таомилларида келишув битимини тузишнинг ўзига хос хусусиятлари

Кузатув ва суд санацияси чоғида қарздорнинг келишув битимини тузиши тўғрисидаги қарорни унинг раҳбари, мазкур раҳбар вазифасини бажаришдан четлаштирилган тақдирда эса суд бошқарувчиси қабул қилади.

Агар келишув битими қарздор учун қонун ҳужжатларига ёки таъсис ҳужжатларига мувофиқ қарздорнинг бошқарув органлари қарори (маъқуллаши) асосида тузиладиган битим ҳисобланса, қарздор номидан келишув битимини тузиш тўғрисидаги қарор тегишли қарордан (маъқуллашдан) кейин қабул қилиниши мумкин. Ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш таомилларида келишув битимини тузишда бундай қарор (маъқуллаш) талаб қилинмайди.

Қарздорга, суд бошқарувчисига ёки кредиторга нисбатан манфаатдор учинчи шахслар иштирокида келишув битими тузилаётганда келишув битимида унинг манфаатдорлик назарда тутилган битим эканлиги ҳақидаги, бундай манфаатдорлик хусусияти кўрсатилган ахборот бўлиши керак. Келишув битими кредиторларнинг бажарилиш муддати

банкротликнинг тегишли таомили жорий этилган санада бошланган талабларига нисбатан татбиқ этилади, банкротлик тўғрисида иш қўзғатилганидан кейин юзага келган мажбуриятлар бундан мустасно.

Шарҳланаётган моддани 145-модданинг мантиқий давоми дейиш мумкин, чунки ушбу модда ҳам аввалгиси каби келишув битимини тузишда риоя этилиши лозим бўлган шартларни белгилайди ва бу шартлар келишув битими тузилаётган банкротлик таомилига боғлиқ.

1. Биринчи қисм кузатув ва суд санацияси босқичларида қарздор номидан келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилишга ҳақли субъектларни санаб ўтади. Булар қаторига қарздор раҳбари агар у вазифасини бажаришдан четлаштирилган бўлса муваққат ёки суд санацияси бошқарувчиси киради. Ушбу моддада қонун чиқарувчи ташқи бошқарув ва тугатиш таомилида бундай қарорни ким қабул қилишни белгиламаган, аммо Қонуннинг 145-модда учинчи қисмида қарздор номидан келишув битими тузиш ҳуқуқига эга шахслар рўйхати берилган бўлиб, ундан мазкур жараёнда қарор суд бошқарувчиси томонидан қабул қилинади деган хулосага келиш мумкин.

2. Қонун чиқарувчи томонидан кузатув ва суд санацияси босқичида тузиладиган келишув битими учун муайян талаблар белгиланган. Унга кўра, агар келишув битими қарздорнинг бошқарув органлари розилиги талаб қилинадиган битим бўлса, келишув битимини тузиш тўғрисидаги қарор қабул қилишга фақат шундай розилик олингач йўл қўйилади. Мисол тариқасида, булар жумласига йирик битимлар ва бажаришдан манфаатдор бўлган шахслар томонидан тузиладиган битимларни тузиш учун Ўзбекистон Республикасининг «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонунга кўра, акционерларнинг умумий йиғилишини ёки кузатув кенгашининг розилиги зарур бўлади. Мазкур қонуннинг 89-моддасига биноан қуйидагилар йирик битимлар деб ҳисобланади:

— оддий хўжалик фаолиятини юритиш жараёнида тузиладиган битимларни истисно этганда, бундай битимлар тузиш тўғрисида қарор қабул қилинаётган санада жамият активлари баланс қийматининг йиғирма беш фоиздан ортиқ қисмига эга бўлган мол-мулкни бевожита ёки билвосита жамият тасарруфидан чиқариш эҳтимоли билан боғлиқ бўлган битим ёки мол-мулкка эга бўлиш ёки тасарруфдан чиқариш билан боғлиқ бир ёки бир нечта ўзаро боғланган битимлар;

— жамият томонидан илгари жойлаштирилган оддий (одатдаги) акцияларнинг йиғирма беш фоиздан кўпроғини ташкил этадиган, оддий (одатдаги) акцияларга айирбошланадиган оддий ёки имтиёз-

ли акцияларни жойлаштириш билан боғлиқ бир ёки ўзаро боғланган бир неча битимлар.

Йирик битим предмети бўлган мол-мулк қийматини аниқлаш жамият кузатув кенгаши томонидан амалга оширилади.

Юқорида кўрсатилган Қонуннинг 91-моддасида жамиятнинг битим тузишдан манфаатдор шахслар, 93-моддасида эса тузилишидан манфаатдорлик бўлган битим тузиш тартибига қўйиладиган талаблар рўйхати берилган.

Жамият битим тузишидан манфаатдор шахслар сифатида жамият кузатув кенгаши аъзоси, жамиятнинг ўзга бошқарув органларидаги мансабдор шахс, аффилиланган шахс билан биргаликда жамият овоз бериш ҳуқуқини берувчи акцияларнинг йигирма фоиз ёки ундан кўп фоизига эга бўлган акциядор, агар мазкур шахслар уларнинг эрлари (хотинлари), ота-оналари, фарзандлари, ака-укалари, опа-сингиллари, шунингдек кафилиланган шахслар тан олинади.

Юқорида кўрсатилган Қонуннинг 93-моддасига биноан, жамият томонидан тузилишидан манфаатдорлик бўлган битимни тузилиши тўғрисидаги қарорни уни тузилишидан манфаатдор бўлмаган кузатув кенгаши аъзоларининг кўпчилик овози билан қабул қилинади. Агар битим бўйича тўланадиган ҳақ суммаси ва битим предмети бўлган мол-мулк қиймати жамият активлари қийматининг беш фоизидан ортиқ бўлса ёки агар бир ва (ёки) ўзаро боғлиқ бўлган бир неча битим жамиятнинг овоз бериш ҳуқуқини берувчи акцияларини ёки овоз берувчи ҳуқуқини берувчи акцияларга айирбошланадиган бошқа қимматли қоғозларини илгари жойлаштирилган овоз бериш ҳуқуқини берувчи акцияларнинг беш фоизидан ортиқ миқдорда жойлаштиришдан иборат бўлса, у ҳолда жамият томонидан тузилишидан манфаатдорлик бўлган битимнинг тузилиши тўғрисидаги қарорни битимни тузишдан манфаатдор бўлмаган, овоз берувчи акциялар эгалари бўлмиш акциядорлар умумий йиғилишида кўпчилик овоз билан қабул қилинади. Агар тузилишидан манфаатдорлик бўлган битим бўйича манфаатдор шахс жамиятга қарз бераётган бўлса, бундай битимни тузилиши учун юқоридаги қоидалар татбиқ этилмайди.

Қарздорнинг таъсис ҳужжатлари билан тузилиши учун қарздорнинг бошқарув органи розилигини олиш шарт бўлган бошқа битимлар ҳам белгилаб қўйилиши мумкин. Бу борада қуйидагиларга жиддий эътибор билан қараш лозим: агар раҳбар ўз вазифаларини бажаришдан четлаштирилган ва келишув битими тузиш тўғрисида қарор суд бошқарувчиси томонидан қабул қилинаётган бўлса, қарздорнинг бошқарув органи розилиги талаб қилинадими? Юқорида кўрсатилган ҳолатларда келишув битимини тузиш учун ким (қарздор раҳбари ёки суд бошқарувчиси) томонидан келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилинишидан қатъи назар, бошқарув органидан рухсат олиш мажбурий ҳисобланади.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмида Қонуннинг 17-моддасида санаб ўтилган манфаатдор шахслар билан тузиладиган битимларга талаблар мавжуд. Манфаатдор шахслар билан келишув битимини тузиш учун қонун чиқарувчи келишув битимида унинг манфаатдорлик назарда тутилган битим эканлиги ҳақидаги, бундай манфаатдорлик хусусияти кўрсатилган ахборот бўлишига оид шартларга риоя қилиш заруриятини белгилайди. Аммо, қонун ушбу талаблар бузилишининг оқибатларини белгиламаган. Лекин, «Банкротлик тўғрисида»ги қонун ҳужжатларига амал қилмаслик Қонуннинг 153-моддасида назарда тутилган тартибда бундай битимни ҳақиқий эмас деб топилишига асос бўлади.

Агар Қонуннинг 145-моддаси олтинчи қисми келишув битимининг унда иштирок этувчи қарздор, кредиторлар ва учинчи шахслар учун мажбурийлигини белгилаган бўлса, шарҳланаётган ушбу модданинг учинчи қисмида ойдинлаштирилганки, келишув битими банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилганидан кейин юзага келган мажбуриятларни истисно этганда, кредиторларнинг бажарилиш муддати банкротликнинг тегишли таомили жорий этилган санада бошланган талабларига татбиқ этилади. Шунга қарамай, Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг (27.01.2006) 142-сонли «Банкротлик» тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунни ҳўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги қарорининг 31-бандига кўра, «Қонунга мувофиқ тузилган келишув битими шартлари фақат келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилган кредиторларнинг йиғилиши ўтказилган санада кредиторларнинг талаблар реестрига киритилган талабларга тааллуқлидир. Бу эса келишув битимининг шартлари тааллуқли бўлган талаблар доирасини кенгайтиради. Ўз навбатида таъкидлаш жоизки, Қонуннинг шарҳланаётган моддасида бевосита кўрсатилмаган бўлса-да, кредиторларнинг талаблари реестрига ҳўжалик суди томонидан банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинганга қадар юзага келган ва бажарилиш муддати тегишли банкротликнинг таомили киритилганга қадар бошланган талаблар киритилганини (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 й №142 қарори 19-банди) ҳисобга олсак, мазкур кредиторларга ҳам келишув битими тааллуқлидир.

Шарҳланаётган моддага кўра, банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилгандан кейинги талабларга келишув битими тааллуқли эмас. Бу эса, уларнинг кредиторларнинг талаблари реестрига киритилмаслиги билан изоҳланади; чунки улар жорий тўловлар ҳисобланади, шунингдек, улар 149-модда биринчи қисмига биноан келишув битими тузилганга қадар қаноатлантирилиши керак. Бунда шунини таъкидлаш жоизки, келишув битими шартлари, гарчи бу мазкур қисмда бевосита белгиланмаган бўлса-да, бажарилиш муддати тегишли банкрот-

лик таомиллари жорий этилгандан сўнг, юзага келган талабларга қўлланилмайди, зеро жорий тўловлар деб хўжалик суди томонидан қарздорни банкрот деб топиш тўғрисида ариза қабул қилингандан сўнг вужудга келган ва бажарилиш муддати тегишли банкротлик таомили жорий этилгандан сўнг бошланган талаблар ҳисобланади. (Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 27.01 2006 йилдаги 142-сонли қарори ўн тўққизинчи банди).

147-модда. Келишув битимининг шакли

Келишув битими ёзма шаклда тузилади.

Қарздор номидан келишув битимини тегишинча қарздор якка тартибдаги тадбиркор, қарздорнинг раҳбари ёки суд бошқарувчиси имзолайди. Кредиторлар номидан келишув битимини кредиторлар йиғилиши томонидан ваколат берилган шахснинг ўзи имзолайди.

Агар келишув битимида учинчи шахслар иштирок этаётган бўлса, улар номидан келишув битимини шу шахсларнинг ўзи ёки уларнинг вакиллари имзолайди.

Мазкур модда келишув битимининг битим сифатидаги шаклига бўлган талабларни белгилайди.

1. Келишув битимига фақаролик қонунчилиги (ЎЗР ФК 108-модда) томонидан битимларнинг оддий ёзма шаклига нисбатан белгиланган талаблар қўлланилади. Агар фуқаролик қонунчилиги битимнинг (шартноманинг) ёзма шакли сифатида бевосита топшириладиган ёки алоқа воситалари ёрдамида жўнатиладиган (электрон почта орқали ҳам) хатлар алмашувини киритса, келишув битими учун эса ягона ёзма ҳужжат тузилиши керак.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми келишув битимини имзолайдиган шахслар доирасини аниқлайди. Қарздор номидан, бу тегишлича: қарздор-ЯТТ, қарздорнинг раҳбари ёки суд бошқарувчиси, кредиторлар номидан эса кредиторлар йиғилиши томонидан ваколат берилган шахс. Бундай шахс деганда, келишув битимини тузиш тўғрисида қарор қабул қилинган кредиторлар йиғилиши томонидан келишув битимини имзолаш вазифаси юкланган жисмоний шахсни тушуниш лозим. Қонун бу шахсга нисбатан ҳеч қандай талабларни қўймайди, фақатгина бу шахс кредиторлар йиғилиши томонидан келишув битими имзолаш учун берилган ваколатга эга бўлиши лозимлигини аниқлаштиради. Шундай экан, ҳар қандай шахс бу вазифани бажариши мумкин, шу билан бирга кредиторлар талаблари реестрига киритилган ҳар қандай кредиторнинг вакили, шунингдек, банкротлик тўғрисидаги ишда эса кредиторлар йиғилиши тақдим этадиган кредиторлар йиғилишининг вакили ҳам. Бу ерда шуни таъкидлаш жоизки, кузатув босқичи даврида ваколоти тўхта-тилган қарздор бошқарувчисининг вазифалари суд қарори билан

тугатилган ва бошқа муваққат бошқарувчига юклатилган тақдирда, қарздор томонидан келишув битимини қарздорнинг раҳбари ҳисобланган муваққат бошқарувчи имзолашини назарда тутмоқ лозим. (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини ҳўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 2006 йил 27 январда 142-сонли қарори 32-банди).

3. Агар келишув битими у бўйича қарздор томонидан тўланиши лозим бўлган мажбурий тўловлар ва пул мажбуриятларини бажаришни таъминлаш мақсадида иштирок этаётган учинчи шахслар иштирокида тузилаётган бўлса, қонунчилик келишув битимини улар (ёки уларнинг вакиллари) томонидан ҳам имзоланишини талаб этади. Келишув битими учинчи шахслар вакили томонидан имзоланаётган бўлса, унинг келишув битимини имзолашга бўлган ваколатини тасдиқловчи ишончнома албатта илова қилишини лозим.

148-модда. Келишув битимининг мазмуни

Келишув битимида қарздор пул мажбуриятларининг миқдори, уларни бажариш тартиби ва муддатлари тўғрисидаги ва (ёки) воз кечиш ҳақини бериш, мажбуриятларни янгилаш, қарзни кечиш йўли билан ёхуд қарздорнинг пул мажбуриятларини қонун ҳужжатларида назарда тутилган ўзга усуллар билан тугатиш тўғрисидаги қондалар бўлиши керак.

Келишув битимида қуйидаги шартлар кўрсатилиши мумкин:

пул мажбуриятларининг тўлови кечиктирилганлиги ёки бўлиб-бўлиб тўланиши тўғрисидаги шартлар;

қарздорнинг талаб қилиш ҳуқуқларидан ўзганинг фойдасига воз кечиш тўғрисидаги шартлар;

қарздорнинг пул мажбуриятларини учинчи шахслар томонидан бажариш тўғрисидаги шартлар;

қарзлардан сийлов бериш тўғрисидаги шартлар;

қонун ҳужжатларига мувофиқ мажбурий тўловларни тўлаш муддатлари ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги шартлар;

кредиторларнинг талабларини қонун ҳужжатларига зид бўлмаган бошқа усуллар билан қондириш тўғрисидаги шартлар.

Келишув битими тузиш тўғрисидаги масала бўйича овоз беришда иштирок этмаган, шунингдек уни тузишга қарши овоз берган кредиторлар учун келишув битимининг шартлари уни тузишни ёқлаб овоз берган, шу навбатнинг ўзидаги кредиторлар учун белгиланган шартлардан ёмон бўлиши мумкин эмас.

Агар келишув битимида бошқача қоида белгиланган бўлмаса, қарздорнинг ўз зиммасига олган мажбуриятлари бажарилишини таъминловчи мол-мулк гарови сақланиб қолади.

Агар олдинги модда келишув битимининг шаклига бўлган талабларни тартибга солган бўлса, шарҳланаётган модда риоя қилмаслик битимнинг суд томонидан рад этилишига олиб келиши мумкин бўлган келишув битимининг мазмунига бўлган талабларни очиб беради.

1. Фуқаролик қонунчилиги шартноманинг тузилишига маълум талаблар кўйгани каби, банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ҳам келишув битимининг мазмунига маълум талабларини кўяди. Келишув битими кредиторлар томонидан келишилган ижро этиш тартиби, муддатлари, усулларини ўз ичига олиши керак. Келишув битимида ноаниқ бўлган шартлар мавжуд бўлмаслиги керак. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида белгиланишича, келишув битимида қарздорнинг кредиторлари олдидаги пул мажбуриятларини воз кечиш ҳақини бериш, мажбуриятларни янгилашиш, қарздан воз кечиш ёки қонунчиликда назарда тутилган бошқа усуллар ёрдамида тугатилиши белгиланиши мумкин. Шу билан бирга мажбурий тўловлар юзасидан мажбуриятларни юқорида кўрсатиб ўтилган усуллар ёрдамида тугатилиши мумкин эмаслигини назарда тутиш лозим. Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 142-сонли қарорининг 33-бандида «Қарздорга қарзни тўлаш муддатини кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлашга рухсат бериш ва (ёки) кредиторлар томонидан қарзлардан сийлов бериш йўли билан молиявий ёрдам кўрсатилиши келишув битимининг предмети сифатида қабул қилиниши лозим ва қарздорнинг молиявий аҳволини бошқа бир банкротлик таомилида тиклаш бўйича чора сифатида кўрилиши мумкин эмас (қарзлардан сийлов бериш йўли билан молиявий ёрдам кўрсатиш бундан мустасно)» деб судларга тушунтириш берилган.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми келишув битимида акс этиши мумкин бўлган шартларни санаб ўтади. Лекин бу рўйхат қатъий бўлмай, келишув битимида кредиторлар талабларини қондиришнинг қонунчиликка зид бўлмаган бошқа усуллари ҳам киритилиши мумкин. Бунда шунини назарда тутиш керакки, мажбурий тўловлар юзас сийлов бериш мумкин эмаслигини назарда тутиш лозим.

Маъмурий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низолар юзасидан келишув битими тузишни қонунчилик ман этадиган, даъво таркибида иш юритишдан фарқли ўлароқ, банкротлик тўғрисидаги қонунчилик келишув битими шартларини мажбурий тўловлар бўйича талабларга нисбатан татбиқ этилиши ҳақида тушунтиришлар бермайди, шунингдек, буни тўғридан-тўғри тақиқламайди ҳам. Қонуннинг 148-моддаси иккинчи қисми бешинчи хатбошисига биноан келишув битимида мажбурий тўловларни тўлашнинг муддатлари ва

тартибини ўзгартириш шартлари кўрсатилиши мумкин. Ушбу ўринда қонун чиқарувчи «Қонунчиликка мувофиқ» деб изоҳ беради. Аммо қонун нормаси бу изоҳни очиб бермайди. Бу масала Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини ҳўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 142-сонли қарорида ҳам ўз аксини топмаган. «Қонунчиликка мувофиқ» деганда мажбурий тўловларни тўлаш муддатлари ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги қарор бунга ваколатли бўлган давлат органи томонидан қабул қилиниши тушунилади. Амалдаги қонунчиликка асосан бу орган кечиктирилган дебиторлик ва кредиторлик қарзларини қисқартириш ва бюджетга тўловлар интизомини мустаҳкамлаш бўйича Ҳукумат комиссияси ҳисобланади (ЎЗР ВМнинг 2004 йил 9 февралдаги «Кечиктирилган дебиторлик ва кредиторлик қарзларини қисқартириш ва бюджетга тўловлар интизомини мустаҳкамлаш бўйича Ҳукумат комиссиясини ташкил этиш тўғрисидаги» № 61-сонли қарори). Бундан келиб чиқадики, келишув битими мажбурий тўловлар бўйича кредитор ҳисобланган давлат органи, яъни солиқ органлари томонидан ҳам тузилиши мумкин, лекин бу ҳолатда юқорида кўрсатилган Ҳукумат комиссиясининг тегишли қарори бўлиши лозим. Қарздан сийлов бериш, мажбурий тўловлар бўйича ҳисобланган жарима санкцияларидан воз кечиш мумкин эмаслигини назарда тутиш лозим, чунки Қонуннинг 148-моддаси иккинчи қисми бешинчи хатбошисида фақатгина мажбурий тўловлар тўлаш муддатлари ва тартиби ўзгартириш мумкинлиги назарда тутилган.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми келишув битимини тузишга овоз беришда иштирок этмаган ёки уни тузишга қарши овоз берган кредиторларнинг манфаатларини ҳимоя қилувчи қоидаларни ўз ичига олади. Қонун чиқарувчи келишув битимининг шартлари улар учун келишув битимини тузиш учун овоз берган ўша навбатдаги кредиторларга нисбатан ёмонроқ бўлиши мумкин эмаслигини белгилайди. Бу қоидани қўллашда шунини назарда тутиш керакки, бу қоидаларга амал қилмаслик келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш учун асос бўлади.

4. Қонуннинг 145-моддасида белгиланишича, кредиторлар йиғилишининг келишув битими тузиш тўғрисидаги қарори кредиторлар умумий сонининг кўпчилик овози билан қабул қилинади ва қарор, башарти қарздорнинг гаров билан таъминланган мол-мулки мажбуриятлари бўйича барча кредиторлар уни ёқлаб овоз берган бўлса, қабул қилинган деб ҳисобланади. Қонун чиқарувчи қарздорнинг ўз зиммасига олган мажбуриятларини бажарилишини таъминловчи қарздор мол-мулкани гаровда сақланишини назарда тутиб, келишув битими тузилган ҳолларда гаров олувчиларга кафолатни таъминлайди.

149-модда. Келишув битимининг хўжалик суди томонидан тасдиқланишининг шартлари

Келишув битими фақат харажатлар қопланганидан ва ушбу Қонун 134-моддасининг тутилган талаблар ҳамда иш ҳақини тўлаш учун пул маблағлари берилишини назарда тутувчи тўлов ҳужжатлари бўйича талаблар қондирилганидан кейин хўжалик суди томонидан тасдиқланиши мумкин.

Қарздор, ташқи бошқарувчи ёки тугатиш бошқарувчиси келишув битими имзоланган пайтдан эътиборан беш кун ичида хўжалик судига келишув битими тузилганлигини тасдиқловчи ариза тақдим этиши керак.

Келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризага қуйидагилар илова қилиниши лозим:

келишув битимининг матни;

келишув битими тузиш тўғрисида қарор қабул қилган кредиторлар йиғилишининг баённомаси;

қарздор кредиторларининг талаблари реестри;

ушбу модданинг кўрсатилган харажатлар қопланганлигини ва талаблар қондирилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар;

келишув битими тузиш тўғрисидаги масала бўйича овоз беришда иштирок этмаган ёки келишув битимини тузишга қарши овоз берган кредиторларнинг ёзма эътирозлари;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳужжатлар.

Хўжалик суди келишув битими кўриб чиқиладиган сана ҳақида манфаатдор тарафларни хабардор қилади. Хабардор қилинган шахсларнинг ҳозир бўлмаслиги банкротлик тўғрисидаги ишни кўришга монелик қилмайди.

Мазкур шарҳланаётган модда келишув битимини тасдиқлаш учун судга мурожаат қилиш тартибига оид талабларни белгилайди ва келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризани суд томонидан қаноатлантиришда амал қилиш керак бўладиган шартларни келтиради.

1. Келишув битими хўжалик суди томонидан тасдиқланган вақтидан бошлаб қонуний кучга киради. Келишув битимини тасдиқлашда суд нафақат унинг мазкур модда, балки «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун талабларига мос келишини, шунингдек, келишув битими учинчи шахсларнинг ҳуқуқларини бузмаётганлигини ҳам текширади.

Келишув битимини тузишнинг мажбурий шартлари сифатида қонун чиқарувчи шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида суд харажатлари, суд бошқарувчиларига тўланадиган ҳақ, жорий коммунал тўловлар, қарздор мол-мулкни суғурталаш харажатларини қоплаш, қарздорнинг банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилгандан сўнг

юзага келган мажбуриятлари бўйича талаблар ва бошқа жорий тўловларни қондириш (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги қарори 19-банди саккизинчи қисми), фуқароларнинг уларнинг ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарар юзасидан талаблари бўйича учун қарздорнинг жавобгарлиги ҳамда иш ҳақи тўловларига пул маблағларни беришни назарда тутадиган тўлов (ижро) ҳужжатлари билан боғлиқ талаблар қондирилиши лозим. Таъкидлаш жоизки, маънавий зарарни қоплаш бўйича талаблар ҳам келишув битимини имзолашга қадар қондирилиши лозимлиги кўрсатилган. Гарчи, Қонуннинг 134-моддаси биринчи қисмида бу талабларни навбатдан ташқари қаноатлантириш назарда тутилган бўлмаса ҳам қонун чиқарувчи иш ҳақини тўлаш бўйича мажбуриятларни бажаришни мажбурийлиги орқали қарздор ходимларнинг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш мақсадини кўзлаган.

Бинобарин, келишув битимини тузиш тўғрисидаги қарорни қабул қилиш учун чақирилган кредиторлар йиғилиши ўтказилиши пайтига қадар қарздор томонидан юқорида кўрсатилган харажатлар ва талаблар қондирилиши ва қаноатлантирилиши лозим.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ариза билан ҳўжалик судига мурожаат қилиш муддати кўрсатилган. Лекин «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун келишув битимини тасдиқлаш учун судга ариза билан мурожаат қилиш муддатига амал қилмаслик оқибатларини кўрсатмаган. Шундай экан, мазкур ариза билан белгиланган муддатга амал қилмай мурожаат қилиш келишув битимини тасдиқлашни рад этиш учун асос бўла олмайди.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризага илова қилиниши лозим бўлган ҳужжатларни аниқлаштиради. Шарҳланаётган модданинг мазкур қисмида санаб ўтилган ҳужжатларни судга тақдим қилиш мажбурияти суд томонидан келишув битимини тузишда қонунчилик талабларига риоя қилинганлигига ишонч ҳосил қилиш учун керак бўлади. Келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги илтимоснома билан рўйхатда кўрсатилган ҳужжатлардан бирортасининг тақдим этилмаганлиги келишув битимини тасдиқлашни рад этиш учун асос бўлади. Лекин бу камчиликнинг бартараф этилиши судга келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги илтимоснома билан қайтадан мурожаат қилишга тўсқинлик қилмайди.

Қайд этиш лозимки, келтирилган ҳужжатлар рўйхати қатъий ҳисобланмайди. Келишув битимининг шартларидан келиб чиқиб қўшимча ҳужжатларни ҳам тақдим этиш лозим. Мисол учун, гаров ҳолати мавжуд бўлса, мулкни гаровга олувчининг келишув битимини тузишга розилигини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим этиш лозим. Агар келишув битими қарздор бошқарув органи розилиги билан тузиладиган битим бўлса ва қарздор бошлиғи томонидан келишув

битимини тузиш тўғрисидаги қарор бундай розилик олингандан кейин қабул қилинган бўлса, аризага бу ҳужжат илова қилиниши лозим.

4. Суд томонидан аризанинг ва қонунда кўрсатилган барча иловаларнинг олиниши келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризани кўриб чиқиш учун суд мажлисини тайинлашга асос бўлади, бу ҳақда суд манфаатдор шахсларни хабардор қилади. Шу билан бирга суд мажлисига хабардор қилинган шахсларнинг келмаслиги келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризани кўриб чиқиш учун тўсқинлик қилмайди. Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари келишув битимни тасдиқлаш тўғрисидаги аризани судда кўриб чиқиш учун судга муддатни белгиламаган. Бу муайян ҳолатларга боғлиқ бўлади. Агарда келишув битими кузатув даврида кредиторларнинг биринчи мажлисида тузилган бўлса, келишув битимини суд томонидан тасдиқланиши қарздорни банкрот деб эълон қилиш тўғрисидаги аризани кўриб чиқиш куни амалга оширилади. Агарда келишув битими суд санацияси, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш таомиллари даврида тузилган бўлса, аризани кўриб чиқишни бир ойлик муддатини назарда тутувчи Хўжалик процессуал қонун нормаларига (125-модда) асосан судлар аризани судга ариза келиб тушган кундан эътиборан бир ойлик муддатдан ошмасдан кўриб чиқишлари лозим.

150-модда. Келишув битимининг хўжалик судлари томонидан тасдиқланишининг оқибатлари

Кузатув, суд санацияси, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш жараёнида хўжалик суди томонидан келишув битимининг тасдиқланиши банкротлик тўғрисидаги иш юритишнинг тугатилишига асос бўлади.

Келишув битими хўжалик суди томонидан тасдиқланган пайтдан эътиборан суд бошқарувчиларининг ваколатлари тугатилади. Қарздор юридик шахснинг ташқи бошқарувчиси ва тугатиш бошқарувчиси қарздорнинг раҳбари тайинлангунга (сайлангунга) қадар ўз ваколатларини бажаришни давом эттириб туради.

Келишув битими тасдиқланган пайтдан эътиборан тегишинча қарздор якка тартибдаги тадбиркор ёки қарздорнинг раҳбари, ташқи бошқарувчи ёхуд тугатиш бошқарувчиси ёки учинчи шахс кредиторлар олдидаги қарзни узишга киришади.

Шарҳланаётган модда келишув битими тасдиқлангандан сўнг юзага келадиган оқибатларни очиб беради.

1. Суд томонидан келишув битимини кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув каби банкротлик таомилларида тасдиқланиши банкротлик тўғрисида ишни тугатиш учун асос бўлади. Агар келишув битими тугатишга доир иш юритиш жараёнида тузилган бўлса, ке-

лишув битими тузилган вақтдан эътиборан суднинг қарздори банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритиш тўғрисидаги қарорини ижро қилишга йўл қўйилмайди, бу ҳақда суд келишув битими тўғрисидаги ажримнинг хулоса қисмида кўрсатади. Шу вақтдан эътиборан банкротлик тўғрисидаги ишда келишув битимини тасдиқлаган хўжалик судининг ажрими устидан шикоят беришдан бошқа одатдаги процессуал ҳаракатлар амалга оширилиши мумкин эмас. ЎЗР Олий хўжалик суди Пленумининг «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги қарорининг 21 ва 22-бандларига асосан суднинг келишув битими тўғрисидаги ажримлар устидан ЎЗР ХПКда белгиланган қоидаларга мувофиқ шикоят қилинади.

2. Хўжалик судлари томонидан келишув битими тасдиқланган вақтдан эътиборан муваққат бошқарувчи, санация қилувчи бошқарувчи, ташқи бошқарувчи ва тугатиш бошқарувчиларининг ваколатлари тугатилади. Агар келишув битими тарафлар томонидан ташқи бошқарув ёки тугатишга доир иш юритиш босқичларида тузилган бўлса, қарздор юридик шахснинг ташқи бошқарувчиси ёки тугатиш бошқарувчиси вазифасини бажарган шахс қарздорнинг раҳбари тайинлангунга (сайлангунга) қадар қарздорнинг раҳбари вазифаларини бажаради. Бу қарздор ташкилот фаолиятида бошбошдоқлик ҳолатини олдини олиш мақсадида амалга оширилади. Келишув битими кузатув ёки суд санацияси босқичида тузилган, қарздорнинг раҳбари эса четлаштирилиб, унинг вазифаларини муваққат бошқарувчи ёки санация қилувчи бошқарувчи бажараётган ҳолатда ҳам мазкур масала ўхшаш тарзда ҳал этилиши лозим.

3. Келишув битими тасдиқлангандан сўнг қарздор ЯТТ ёки қарздорнинг раҳбари, ташқи бошқарувчи ёки тугатиш бошқарувчи ёхуд учинчи шахс кредиторлар олдидаги қарзларни қаноатлантиришга киришадилар.

151-модда. Келишув битимининг хўжалик судлари томонидан тасдиқлашни рад этиш

Ушбу Қонуннинг 149-моддаси кўрсатилган харажатларни қоплаш ва талабларни қондиришга доир мажбуриятлар бажарилмаган тақдирда хўжалик суди келишув битимини тасдиқлашни рад этади.

Хўжалик суди қуйидаги ҳолларда ҳам келишув битимини тасдиқлашни рад этади:

келишув битимини тузишнинг ушбу белгиланган тартиби бузилганда;

келишув битимининг шаклига риоя этилмаганда;

учинчи шахсларнинг ҳуқуқлари бузилганда;

келишув битимининг шартлари қонун ҳужжатларига зид бўлганда.

Хўжалик суди келишув битимини тасдиқлаш рад этилганлиги тўғрисида ажрим чиқаради, ажрим устидан шикоят берилиши (протест келтирилиши) мумкин.

Шарҳланаётган модда суд келишув битимини тасдиқлашни рад этадиган ҳолатларни кўзда тутаяди ва келишув битимини тузаётганда мазкур ҳолатларга йўл қўймасликни мақсад қилиб қўяди.

1. Юқорида таъкидланганидек (Қонуннинг 149-моддаси шарҳига қаранг), келишув битимини тузишнинг мажбурий шарти сифатида харажатларни қоплаш ва Қонуннинг 134-моддаси биринчи қисмида назарда тутилган талабларни ва иш ҳақини тўлашга пул маблағларини назарда тутувчи тўлов ҳужжатлари бўйича талабларни бажариш ҳисобланади. Қарздор томонидан Қонуннинг 149-моддаси биринчи қисми талабларини бажармаслик хўжалик суди томонидан келишув битимини тасдиқлашни рад этиш учун асос бўлади. Хўжалик суди томонидан келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризани кўриб чиқиш вақтига қадар бу мажбурият бажарилган бўлиши лозим. Бу мажбуриятнинг бажарилиши қарзларни қоплашни тасдиқловчи ҳужжатлар билан тасдиқланиши лозим, бу ҳужжатлар келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги аризага илова қилиниши шарт.

Бундай ҳужжатлар сифатида пул маблағларининг ўтказилганлиги тўғрисидаги тўлов варақалари, тўлов квитанциялари, харажат ордерлари, Қонуннинг 134-моддаси биринчи қисмида кўрсатилган шахсларнинг талабларини қарздор томонидан бажарилганлиги тасдиқловчи ёзма тасдиқномалари ва бошқа ҳужжатлар бўлиши мумкин.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми келишув битимини тасдиқлашни рад этиш учун асос бўладиган бузилишларнинг рўйхатини ўз ичига олади. Бундай бузилишларнинг ҳар бири турли шаклларда намоён бўлиши мумкин. Мисол учун, келишув битимини тузишнинг белгиланган тартибини бузиш, келишув битими тузиш ҳақидаги қарор қарздор номидан бунга ваколати бўлмаган шахс томонидан тузилиши шаклида ёки қарздорнинг гаров билан таъминланган мол-мулки мажбуриятлари бўйича кредиторларнинг ҳаммаси овоз беришга жалб қилинмаганлиги каби кўринишларда бўлиши мумкин. Келишув битимининг шаклига риоя қилмаслик мажбурий ёзма шаклнинг мавжуд эмаслиги бўлади. Келишув битимини тузишда учинчи шахсларнинг ҳуқуқларини бузилиши келишув битимини тузишда иштирок этмаётган шахсларнинг мажбуриятларини белгилашда ифодаланиши мумкин. Келишув битимини тасдиқлашда фуқаролик қонунчилигига асосан келишув битимини ҳақиқий эмас деб топишнинг асослари бўлганда ҳам хўжалик суди томонидан рад этилади. Масалан, келишув битимининг мазмуни қонунчилик талабларига жавоб бермайди (ЎЗР ФКнинг 116-моддаси) ёки келишув битими унинг тегишли ҳуқуқий оқибатларни вужудга келтириш учун эмас, балки номигагина тузилган бўлса (ЎЗР ФКнинг 124-моддаси).

Қайд этиб ўтиш жоизки, шартнома (битим)ларни ҳақиқий эмас деб топиш учун фуқаролик қонунчилиги томонидан ўрнатилган асослар келишув битимининг хўжалик судлари томонидан тасдиқлашни рад этиш учун асос бўлади.

3. Хўжалик суди келишув битимини тасдиқлашни рад этиш тўғрисида устидан шикоят қилиш мумкин бўлган ажрим чиқаради. Лекин банкротлик тўғрисидаги қонунчилик шикоят беришнинг тартиби ва муддатларига аниқлик киритмаган. Мазкур масала Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 142-сонли қарорининг 21-бандида ўз ифодасини топган бўлиб, унга кўра хўжалик суди томонидан банкротлик тўғрисидаги иш юзасидан чиқарилган ва ЎзР ХПКда назарда тутилмаган ажримлари устидан фақатгина Қонунда назарда тутилган ҳолатларда ва тартибда шикоят берилиши мумкин. ЎзР ХПКда келишув битимини тасдиқлашни рад этиш масаласи йўқ бўлганлиги сабабли, келишув битимини тасдиқлашни рад этиш тўғрисида Қонуннинг 151-моддасига асосан чиқарилган ажрим устидан шикоят бериш Қонуннинг 59 ва 60-моддаларида назарда тутилган тартиб ва муддатларда амалга оширилади, унга кўра ажрим чиқарилган кундан бошлаб, ўн кунлик муддат ичида апелляция тартибида шикоят берилиши мумкин, шикоятни кўриб чиқиш натижалари бўйича апелляция инстанцияси суди ўн кунлик муддат ичида якуний қарор чиқаради.

152-модда. Келишув битимини тасдиқлашни рад этилиши оқибатлари

Хўжалик суди томонидан келишув битимини тасдиқлашнинг рад этилиши тўғрисида ажрим чиқарилган тақдирда битим тузилмаган деб ҳисобланади.

Хўжалик суди томонидан келишув битимини тасдиқлашни рад этиш тўғрисида ажрим чиқарилиши янги келишув битими тузишга монелик қилмайди.

Шарҳланаётган моддада қонун чиқарувчи суд томонидан келишув битимини тасдиқлаш рад этилган ҳолатда юзага келадиган оқибатларни белгилайди.

1. Суд томонидан келишув битими тасдиқлашни рад этилишининг моддий-ҳуқуқий оқибатлари шундан иборат бўладики, келишув битимини тузиш натижасида тарафлар кўзлаган оқибатлар рўй бермайди. Бу ҳолатда қарздор билан кредитор ўртасида келишув битимини тузишгача бўлган муносабатлари сақланади.

Суд томонидан келишув битими тузилганлигини рад этилишининг процессуал оқибатлари шундан иборатки, банкротлик тўғрисида ЎзР Олий хўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

сидаги иш давом этади. Бу ҳолда тарафларнинг келишув битимини тузишга қилган ҳаракатлари процессуал нуқтаи-назардан банкротлик тўғрисидаги ишнинг боришига ҳеч қандай таъсир қилмайди — иш тарафлар томонидан келишув битимини тузишга қилинган ҳаракат пайтида қайси босқичда бўлса, шу босқичдан давом этади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида кўзда тутилишича, хўжалик суди томонида келишув битими тузилганлигини тасдиқлашнинг рад этилиши тарафларни суд томонидан келишув битимини тасдиқлашда рад этилган камчиликларни инобатга олган ҳолда кейинчалик яна келишув битимини тузишга бўлган ҳуқуқларини чекламайди.

153-модда. Келишув битимининг ҳақиқий эмаслиги

Қарздор, кредитор, прокурор, шунингдек ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари бузилган шахсларнинг аризасига биноан келишув битими қуйидаги ҳолларда хўжалик суди томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин:

келишув битими айрим кредиторлар учун афзаллик берилишини ёки айрим кредиторларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари камситилишини назарда тутувчи шартларга эга бўлса;

битимларни ҳақиқий эмас деб топиш учун қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа асослар бўлса.

Шарҳланаётган модда келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш учун асосларни санаб ўтади.

Шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талабларни билдириши мумкин бўлган субъектлар доираси белгиланади, шунингдек, келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш асослари кўрсатилади. Мазкур нормани қўллашда, келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаблар билан судга келишув битими унинг ҳуқуқ ва манфаатларини бузаяпти деб ҳисоблаган ҳар қандай шахс мурожаат қилиши мумкинлигидан келиб чиқиш керак, чунки ЎЗР ХПКга асосан судга ҳар қандай шахс ўзининг бузилган ва низолашилаётган ҳуқуқ ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилишни сўраб ЎЗР ХПКда белгиланган тартибда мурожаат қилиши мумкин. ЎЗР ФПКда ҳам шунга ўхшаш норма мустаҳкамлаб қўйилган. Фақатгина суд келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талабларини кўриб чиқиб, шахснинг ҳуқуқ ва манфаатлари бузилган ёки бузилмаганлигини аниқлайди.

Суд келишув битимини тасдиқлашни рад этишини келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаб билан арз қилишдан фарқлаш лозим. Қонуннинг 151-моддасига асосан келишув битимини тасдиқлашни суд томонидан рад этилиши учун асос сифа-

тида келишув битимини расмийлаштиришда ва тузишда банкротлик тўғрисидаги қонун талабларига риоя қилмаслик, шунингдек, унинг шартлари қонунчиликка зид келиб қолгандаги ҳолат бўлиши мумкин. Яъни, келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш учун асос бўлади (Қонуннинг 151-моддаси шарҳига қаранг). Келишув битимини тасдиқлашни рад этиш учун кредитор ёки учинчи шахсларнинг эътирозлари шарт эмас: суд суд мажлисида илтимоснома билан берилган ҳужжатларни ўрганиб чиқиб, келишув битимини тасдиқлаш ёки уни тасдиқлашни рад этиш тўғрисида қарор қилади. Шарҳланаётган модда келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш учун мажбурий асос сифатида манфаатдор тарафнинг ёзма мурожаатини, шунингдек, Қонуннинг 153-моддаси иккинчи ва учинчи хатбошиларида санаб ўтилган асосларни ҳисоблайди. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмини амалиётда қўллашда низолар йўқ. Лекин модданинг учинчи қисмини қўллашда низолар келиб чиқиши мумкин, чунки мазкур норма ҳаволаки тусда. Қонун чиқарувчи, «битимни ҳақиқий эмас деб топиш асосларида» фуқаролик қонунчилигида назарда тутилган асосларни назарда тутган, қайсики суд битимни ҳақиқий эмас, яъни шубҳали битим деб топади. Савол туғилиши мумкин: келишув битимида уни ҳақиқий эмас деб топиш учун асос мавжуд бўлса-ю, суд уни тасдиқлаган бўлса, нима бўлади? Бу ҳолда манфаатдор шахс келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги суд ажрими устидан банкротлик тўғрисидаги иш доирасида шикоят бериши мумкин. Келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш ЎзР ХПК ва (ёки) ЎзР ФПКда кўрсатилган даъво тартибида иш юритиш қоидалари асосида амалга оширилади. Буни шарҳланаётган модда мазмунидан келиб чиқиб, хулоса қилиш мумкин. Шунингдек, келишув битими суднинг ажрими билан эмас, балки суднинг қарори билангина ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин. Бу ҳолда тарафлар келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишнинг иштирокчиларини аниқлаш масаласида муаммолар келиб чиқиши мумкин. Ким иш бўйича жавобгар сифатида жалб қилиниши лозим: барча кредиторларми ёки кредиторлар номидан келишув битимини имзолаган вакил сиймосида кредиторлар йиғилишими?

Судга мурожаат қилган шахс томонидан ишда иштирок этишга манфаатдор бўлган барча шахслар жалб қилинмаган бўлсачи?

Ишда иштирок этишга келишув битими муайн ҳуқуқ ва мажбуриятларни келтириб чиқарадиган барча кредиторлар ва учинчи шахслар жалб қилиниши лозим, чунки келишув битимининг ҳақиқий эмас деб топилиши ушбу ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг тугатилишига олиб келади. Албатта, агар кредиторлар сони уч ёки беш кишидан ортиқ бўлмаса, бу ҳеч қандай муаммо туғдирмайди, лекин уларнинг сони ўн ёки йигирма кишидан ортиқ бўлса, ушбу шахсларни суд

мажлисининг ўтказиш жойи ва вақти ҳақида хабардор қилиш ва суд мажлисини ўтказишда суд учун ҳам қатор муаммоларни келтириб чиқариши мумкин.

«Банкротлик тўғрисида»ги Қонунда келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талабларни тақдим этиш муддатларини белгилайдиган нормалари мавжуд эмас. Шундай экан, келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаб хоҳлаган вақтда берилиши мумкин. Лекин, агар келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаб фуқаролик қонунчилиги томонидан ўрнатилган даъво муддати ўтганидан сўнг берилган бўлса ва даъво аризасини кўриб чиқиш пайтида даъво муддатининг ўтиб кетганлиги оқибатларини татбиқ этиш ҳақида талабнома берилган бўлса, бу ҳолат аризани рад этиш учун асос бўлади.

154-модда. Келишув битимини ҳақиқий эмас деб топишнинг оқибатлари

Келишув битимининг ҳақиқий эмас деб топилиши банкротлик тўғрисидаги иш юритишни қайта тиклаш учун асос бўлади. Хўжалик суди банкротлик тўғрисидаги иш юритишни қайта тиклаш тўғрисида ажрим чиқаради, ажрим устидан шикоят берилиши (протест келтирилиши) мумкин.

Келишув битими ҳақиқий эмас деб топилган тақдирда кредиторларнинг уларга тўланиши лозим бўлган, лекин кечиктирилиши ва (ёки) бўлиб-бўлиб тўланишига йўл қўйилган талаблари ёки қарзлардан сийлов берилган талаблари бу талабларнинг қондирилмаган қисми бўйича тикланади.

Келишув битимининг ҳақиқий эмас деб топилиши ушбу Қонун 149-моддасининг назарда тутилган тартибда қопланган харажатлар ва қондирилган талабларни қарздорга қайтариш мажбуриятини келтириб чиқармайди.

Битимларни ҳақиқий эмас деб топишнинг ушбу модда билан тартибга солинмаган қисмида битимларни ҳақиқий эмас деб топишнинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган оқибатлари келиб чиқади.

Келишув битими ҳақиқий эмас деб топилганда қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги иш юритишни қайта тиклаш ҳақидаги хабар хўжалик суди томонидан расмий нашрда қарздорнинг мол-мулки ҳисобидан ушбу Қонуннинг ва моддаларида назарда тутилган тартибда эълон қилинади.

Кредиторларнинг келишув битими шартлари асосида ҳисоб-китоб қилиб бўлинган талаблари, агар ушбу Қонунга зид келмаса, қаноатлантирилган деб ҳисобланади. Агар кредиторларнинг талаблари келишув битимининг муайян кредиторлар устунлигини ёки бошқа кредиторлар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари камситилишини назарда

тутувчи шартларига мувофиқ қондирилган бўлса, бундай кредиторлар келишув битимини бажариш тартибида олган барча нарсаларини қайтаришлари шарт. Бунда мазкур талаблар кредиторларнинг талаблари реестрида тиклаб қўйилади.

Шарҳланаётган модда келишув битими ҳақиқий эмас деб топилган ҳолатда юзага келадиган оқибатларни ёритидади.

1. Келишув битими ҳақиқий эмас деб топилган ҳолатда шарҳланаётган моддада белгиланган оқибатлар юзага келади, хусусан, хўжалик суди ажрими бўйича банкротлик тўғрисида иш қайта тикланади. Қонун чиқарувчи келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ажрим «тақдирини» тартибга солмайди, бизнингча, суд ишни тиклаш ҳақидаги ажримда янги очилган ҳолатлар бўйича қонуний кучга кирган суд ҳужжатларини қайта кўриб чиқишни тартибга солувчи процессуал ҳуқуқ нормаси билан ўхшашлик бўйича уни бекор қилишни кўрсатиш керак (ЎЗР ХПКнинг 204—208-моддалари).

Қарздорга нисбатан банкротлик тўғрисидаги ишнинг тикланишида келишув битими тузилган пайтдаги таомил жорий қилинади. Суд томонидан аввалги тайинланган суд бошқарувчиси ўз вазифаларини бажаришга киришади. Агар мазкур суд бошқарувчиси ўз функцияларини амалга оширолмаса, суд томонидан кредиторлар йиғилиши ёки банкротлик тўғрисидаги иш бўйича давлат органи томонидан тақдим этилган номзодлар орасидан бошқа суд бошқарувчиси тайинланади. Агар келишув битими қузатув ёки суд санацияси даврида тузилган бўлса, қарздорнинг раҳбари ўз лавозимида тикланади.

Келишув битимини суд томонидан ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ажрим дарҳол ижро этилади ва «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг 60-моддасига асосан шикоят келтирилиши мумкин.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида келишув битими ҳақиқий эмас деб топилганда, келишув битими шартларига мувофиқ тўланиши лозим бўлган, кечиктирилиши ёки бўлиб-бўлиб тўланишига йўл қўйилган талаблар ёки қарзлардан сийлов берилган талаблар бўйича кредиторлар учун юзага келадиган оқибатлар ёритиб берилган. Қонуншуноснинг белгилашича, бу кредиторлар талабларининг қаноатлантирилмаган қисми тикланади, лекин мазкур қисмда кредиторлар томонидан қарзлардан сийлов бериш сифатида воз кечилган талаблар борасида аниқ тушунтиришлар мавжуд эмас. Бу ҳолатда, фуқаролик қонунчилигида назарда тутилганидек, битимни ҳақиқий эмас деб топишнинг умумий қоидаларига амал қилиш тўғри бўлади (ЎЗР ФПК 114-моддаси). Бу қоидадан мустасно ҳолатлар шарҳланаётган модданинг учинчи қисмида келтирилган.

3. Келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш, ҳар қандай битим каби тарафларни олдинги ҳолатига қайтишларига олиб келади. Лекин шарҳланаётган модданинг учинчи қисмига кўра, бу қоида Қонуннинг 149-моддаси биринчи қисмида назарда тутилган харажатлар қопланганда ва талаблар қаноатлантирилганда қўлланилмайди.

4. Шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисмида белгиланишича, битимни ҳақиқий деб топишни мазкур модда билан тартибга солинмаган қисмида фуқаролик қонунчилиги татбиқ қилинади (битимларни ҳақиқий эмас деб топишнинг оқибатлари). ЎзР ФКнинг 114-моддасига асосан битим ҳақиқий эмас деб топилганда тарафлардан ҳар бири бошқа тарафга битим бўйича олган барча нарсаларни қайтариши шарт. Лекин шарҳланаётган модданинг иккинчи, учинчи ва олтинчи қисмларида назарда тутилган ҳолларда асосан бошланғич ҳолатга қайтиш мумкин эмас.

5. Келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш ва банкротлик иши бўйича иш юритиш тикланганлиги тўғрисида, харажатларни қарздорга юкланган ҳолда, хўжалик судининг расмий нашрида хабар берилади. Ёшон қилинадиган хабарнинг мазмунига ва маълумотга қўйилган талаблар Қонуннинг 52, 53-моддаларида келтирилган.

6. Шарҳланаётган модданинг олтинчи қисми белгиланишича, келишув битимини ҳақиқий эмас деб топишгача келишув битими шартлари бўйича амалга оширилган ҳисоб-китоблар кредиторлар томонидан қайтариладиган ва қайтарилмайдиган ҳолатларни назарда тутади. Шарҳланаётган модданинг мазкур қисмидан англашимизча, кредиторларнинг келишув битими шартлари бўйича қаноатлантирилган талаблари бўйича, агар айнан шу талаблар бўйича қаноатлантириш келишув битимини ҳақиқий эмас деб топиш учун асос бўлмаган бўлса, ишни аввалги ҳолатга келтириш қоидаси қўлланилмайди. Агар Қонуннинг 153-моддасига асосан ушбу ҳолатлар келишув битимини ҳақиқий эмас деб топилиши учун асос бўлган бўлса, иш юритиш аввалги ҳолатга қайтарилади.

Қонун чиқарувчи келишув битим бўйича қабул қилинган нарсаларни қайтариш мажбуриятини бажармасликнинг оқибатларини назарда тутмаган. Шундай экан, бундай ҳолатларда суд бошқарувчиси фуқаролик қонунчилиги томонидан ўрнатилган тартибда судга даъво қилиш йўли билан кредитордан келишув битими бўйича унга берилган нарсаларни қайтариш чораларини кўради.

155-модда. Келишув битимини бажармасликнинг оқибатлари

Келишув битими қарздор томонидан бажарилмаган тақдирда кредиторлар келишув битимида назарда тутилган ҳажмда, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда талаблар тақдим этишга ҳақли.

Банкротлик тўғрисида янги иш қўзғатилган тақдирда келишув битими қайси кредиторларга нисбатан тузилган бўлса, шу кредиторлар талабларининг ҳажми келишув битимида назарда тутилган шартлар асосида аниқланади.

Мазкур модда келишув битимининг шартлари қарздор томонидан бажарилмаган ҳолатда қарздор, кредиторлар ва учинчи шахслар ўртасидаги ўзаро ҳуқуқий муносабатларини тартибга солади.

1. Шарҳланаётган модда биринчи қисмининг қоидаси бўйича кредиторлар қарздор томонидан келишув битимининг шартлари бажарилмаганда унга нисбатан талаб қўйишлари мумкин, бунда уларнинг талаблари келишув битими билан белгиланган ҳажмда чекланади. Бундай қоиданинг амалиётда қўлланиши бир қатор муаммоларни келтириб чиқариши мумкин. ЎзР ХПК нормаларига асосан даъво ишини юритиш даврида томонлар келишув битимини тузган бўлсалар, хўжалик суди келишув битимини тасдиқлаш билан бир вақтда ижро варақасини беради, унга кўра келишув битими ихтиёрий бажарилмаса у мажбуран амалга оширилади. Бундай қоида банкротлик тўғрисидаги ишни юритишда томонлар ўртасида келишув битими тузилган, лекин у бажарилмаган бўлса қўлланиши мумкинми? Шарҳланаётган модданинг мазмунидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, келишув битими шартлари бажарилмаса кредиторлар судга умумий тартибда даъво қилишлари мумкин.

Бу масала ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 142-сонли қарорининг 32-бандида ўз аксини топган бўлиб, унга кўра «қарздор томонидан келишув битимининг шартлари бажарилмаган ҳолда кредиторлар тааллуқлиги бўйича даъво аризаси билан умумий юрисдикция ёки хўжалик судларига мурожаат қилишлари мумкин». Бу ҳолда даъво талабининг миқдори келишув битимининг шартларидан келиб чиқади ва низо бу талабнинг судга мурожаат қилинган пайтдаги аниқ миқдори борасида бўлиши мумкин. Агар келишув битими шартлари бўйича уни лозим даражада бажармаганлик учун санкция белгиланган бўлса, кредиторлар қарздордан санкцияларни тўлашни ҳам талаб қилишлари мумкин. Келишув битимида санкциялар белгиланмаганлиги кредиторлар қонунчиликка асосан судга санкцияларни ундиришни сўраб

мурожаат қилиш ҳуқуқига эга эмаслар дегани эмас, чунки банкротлик даврида тузилган келишув битим сифатида баҳоланади. (Хусусан, ЎзР ФПК 327-моддасига бўйича фоизлар, «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисидаги» Қонунда белгиланган санкциялар). Чунки, банкротлик жараёнида тузилган битими битим сифатида қаралади.

Амалиётда баъзи ҳолатда муаммо туғилади: қарздорларга нисбатан банкротлик тўғрисидаги ишни қўзғатишга қадар суд томонидан даъво тартибида берилган ижро варақаси мавжуд бўлса нима бўлади? Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги 142-сонли қарори 32-бандига асосан, бундай ҳолларда кредиторлар қарздорга нисбатан ўз талабларини қайтадан даъво тартибда тақдим этишлари зарур. Ушбу ҳолатда кредиторлар талабларининг миқдори келишув битимининг шартлари билан белгиланади. Лекин бу кредиторнинг келишув битими шартларида ҳамда амалдаги қонунлар асосида санкцияни ундиришга ҳақли эмаслигини билдирмайди.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида кредиторлар томонидан қарздорга нисбатан банкротлик тўғрисида қайтадан иш қўзғатилганда ёки қўзғатилган ишда бу талабларни аниқланган ҳолларда, уларнинг талаблари қандай миқдорда қабул қилиниши лозимлиги масаласи тартибга солинади. Қонун чиқарувчи белгилашича, дастлабки банкротлик тўғрисидаги иш юзасидан келишув битими тузган кредиторлар талаблари янги банкротлик тўғрисидаги ишни қўзғатилганда келишув битими шартларида белгиланган шартлар асосида кўриб чиқилади.

IX БОБ. ҚАРЗДОР ЮРИДИК ШАХСЛАР АЙРИМ ТОЙФАЛАРИ БАНКРОТЛИГИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Шарҳланаётган боб шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхоналар, қишлоқ хўжалик корхоналари, банклар, суғурталовчилар ва қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларини банкротлигининг ўзига хос хусусиятларини белгилайди.

Шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхоналар учун банкротлик аломатлари бўйича, ташқи бошқарувни жорий этиш ва уни узайтириш, корхонани комплекс мулк сифатида сотишнинг шартлари борасида ўзига хос қоидалар белгиланган. Қишлоқ хўжалик корхоналари учун судгача санация, кузатув, суд санациялари ва ташқи бошқарувни узайтириш имкониятлари, шунингдек, корхонани комплекс мулк сифатида сотишнинг алоҳида ҳолатлари юзасидан ўзига хос хусусиятлар белгиланган. Банк учун уни банкрот деб топиш учун асослар, ташқи бошқарувни қўллашнинг мумкин эмаслиги, шунингдек банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган шахслар масаласида алоҳида қоидалар белгиланган. Суғурталовчи учун унинг мулк комплексини сотиш, суғурта шартномаларини тугатиш, талабларни қондиришнинг хусусиятлари ёритилган, қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчилар учун суд бошқарувчилари ва банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилгандан сўнг битимлар тузишга бўлган чекловлар масаласида алоҳида қоидалар мавжуд. Мазкур хусусиятлар кўрсатилган субъектлар фаолиятининг ўзига хослиги билан асосланади.

1-§. Шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона банкротлиги

156-модда. Шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари

Шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона банкротлиги тўғрисидаги иш, агар қарздор кредиторларнинг пул мажбуриятлари бўйича талабларини қондиришга ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятини бажаришга қодир бўлмаса, агар тегишли мажбуриятлар ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича тегишли мажбурият мазкур мажбуриятлар ва (ёки) тўловлар бўйича мазкур мажбурият бошланган кундан эътиборан олти ой ичида бажарилмаган бўлса, башарти қарздорга нисбатан билдирилаётган талаб-

лар энг кам иш ҳақининг камида беш минг карраси миқдорини ташкил этса, хўжалик суди томонидан қўзғатилиши мумкин.

Шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона банкротлиги тўғрисидаги иш кўрилаётганда тегишли маҳаллий давлат ҳокимияти органи ва (ёки) тегишли вазирлик, давлат қўмитаси, идора, хўжалик бошқаруви органи ишда иштирок этувчи шахс сифатида эътироф этилади.

Корхоналарни шаҳарни ташкил этувчи корхоналар ҳамда уларга тенглаштирилган корхоналар жумласига киритиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Шарҳланаётган модда шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхона — қарздорнинг банкротлик тўғрисидаги ишини кўришнинг ўзига хос процессуал хусусиятларини белгилайди.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхонанинг хўжалик суди томонидан банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилишига асос бўлиши мумкин бўлган банкротлик белгилари кўрсатилган.

Бу белгилар сифатида шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхонанинг олти ойлик муддатда энг кам ойлик иш ҳақининг беш минг бараваридан кўп бўлган миқдорда пул мажбуриятлари ва мажбурий тўловлар бўйича қарзлари мавжуд бўлишини кўрсатиш мумкин. Мазкур норма Қонуннинг 4 ва 5-моддаларида назарда тутилган умумий қоидага истисно ҳисобланади.

Қонуннинг 3-моддасига асосан шаҳар ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхонага ходимлари уларнинг оила аъзоларини ҳам қўшиб ҳисоблаганда тегишли аҳоли пункти аҳолисининг камида ярмини ташкил этувчи ёки ходимларининг сони камида уч минг киши бўлган ёхуд давлатнинг мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи ёки табиий монополиялар субъекти бўлган юридик шахс киради.

Ўзбекистон Республикасининг «Табиий монополиялар тўғрисида»ги Қонунининг 3 ва 4-моддаларига асосан табиий монополиялар субъектларига қуйидагиларни амалга оширувчи юридик шахслар киритилади:

- трубалардан нефть, нефть маҳсулотлари ва газни қувур орқали транспортировка қилувчи;
- электр ва иссиқлик энергиясини ишлаб чиқарувчи ва транспортировка қилувчи;
- темир йўллар инфратузилмасидан фойдаланувчи;
- умумий эркин фойдаланиладиган почта алоқаси хизматидан фойдаланувчи;
- сув қувурлари ва канализация хизматидан фойдаланувчи;
- аэронавигациялар, портлар ва аэропортлар хизматидан фойдаланувчи.

Куйидагилар табиий монополия субъектлари фаолиятини тартибга солишнинг давлат органлари ҳисобланади:

— ЎЗР ВМ;

— ЎЗР ВМ томонидан белгиланган ваколатли орган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 2 майдаги ПҚ-66-сонли «Ўзбекистон Республикаси Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси фаолиятини ташкил қилиш тўғрисида»ги Қарорига кўра табиий монополия субъектларининг фаолияти устидан назоратни Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси амалга оширади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмига асосан шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхонанинг банкротлиги тўғрисидаги иш хўжалик судлари томонидан жойларда тегишли давлат ҳокимияти органларининг, шунингдек тегишли юқори турувчи орган (вазирлик, давлат қўмитаси, хўжалик бошқаруви органи)нинг иштирокида кўрилади. Мисол учун, амалиётда қарздор корхонанинг фаолият йўналишидан келиб чиқиб, бундай органлар сифатида Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, «Ўзбекенгилсаноат» Давлат акциядорлик компанияси, «Ўзбек ипаги» Уюшмаси ва бошқалар иштирок этиши мумкин.

Шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхона банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани қабул қилаётганида, хўжалик суди ишда иштирок этишга юқоридаги органларни жалб қилади. Мазкур органларнинг иштироки мажбурийдир.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмининг белгилашча, корхоналарни шаҳарни ташкил этувчи ёки унга тенглаштирилган корхоналар ҳисобига киритиш тартиби ЎЗР ВМ томонидан белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг 2006 йил 27 январдаги «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунини хўжалик судлари томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 142-сонли қарорининг 34-бандига асосан, ЎЗР ВМ томонидан корхонани шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхоналар ҳисобига киритиш тартиби аниқлангунга қадар, қарздор шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корхона эканлигини тасдиқлаш учун куйидаги ҳужжатлардан бири мавжуд бўлиши асос ҳисобланади:

— Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси ёки унинг ҳудудий органи томонидан берилган корхона ходимларининг йиллик ўртача сони уч минг кишидан кам бўлмаганлигини тасдиқловчи маълумотномалари;

— Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси ёки унинг ҳудудий органи томонидан берилган корхона ходимларининг © ЎЗР Олий хўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

оила аъзолари билан биргаликдаги сони тегишли аҳоли пунктининг ярмидан кам бўлмаган қисмини ташкил этишини тасдиқловчи маълумотномаси;

— Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигининг корхона давлатнинг мудофаа ва хавфсизлик қобилятини мустаҳкамлашни таъминлаётганини тасдиқловчи хулосаси;

— Ўзбекистон Республикаси Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси ёки унинг ҳудудий органининг юридик шахс унинг асосий фаолияти тури бўйича табиий монополия субъектлари давлат реестрида эканлигини тасдиқловчи хулосаси.

157-модда. Шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви

Шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви хўжалик суди томонидан кредиторлар йиғилишининг қарори асосида, бундай қарор бўлмаса, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органининг ёки вазирлик, давлат қўмитаси, идоранинг ва хўжалик бошқаруви органининг илтимосномасига биноан, улар қарздорнинг мажбуриятлари юзасидан таъминот берган тақдирда, жорий этилиши мумкин.

Ташқи бошқарув режаси шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона томонидан мазкур режани кредиторлар йиғилишига тақдим этишдан олдин маҳаллий давлат ҳокимияти органи билан, давлат мудофаа буюртмасини амалга оширувчи корхоналар бўйича эса вазирлик, давлат қўмитаси, идора ва хўжалик бошқаруви органи билан келишиб олинган бўлиши керак.

Тегишинча маҳаллий давлат ҳокимияти органининг ҳамда вазирлик, давлат қўмитаси, идоранинг, хўжалик бошқаруви органининг илтимосномасига биноан улар томонидан қарздорнинг мажбуриятларни бажариши таъминоти таъминланган тақдирда, шу жумладан давлат кафолатларини бериш йўли билан таъминланганда, хўжалик суди қарздорнинг суд санациясига ўтиши тўғрисида, агар илгари бундай таомил қарздорга нисбатан қўлланилган бўлмаса, қарор қабул қилиши мумкин.

Шарҳланаётган модда шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонага нисбатан ташқи бошқарувни жорий этишнинг ўзига хос хусусиятларини белгилайди.

1. Умумий қоида бўйича ташқи бошқарув Қонуннинг 91-моддасига асосан кредиторлар йиғилиши қарорига асосан жорий этилади.

Шаҳарни ташкил этувчи ёки унга тенглаштирилган корхонага нисбатан ташқи бошқарув жорий этилишининг ўзига хос хусусияти

шундан иборатки, кредиторлар йиғилишининг хўжалик судига ташқи бошқарувни белгилаш тўғрисидаги илтимоснома билан мурожаат қилиш тўғрисидаги қарори мавжуд бўлмаса ҳам хўжалик суди ташқи бошқарувни маҳаллий давлат ҳокимияти органининг ёки вазирлик, давлат қўмитаси, идора ва хўжалик бошқаруви органининг илтимосномасига биноан, улар қарздорнинг мажбуриятлари юзасидан таъминот берган тақдирда, жорий этиши мумкин.

Шаҳарни ташкил қилувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхоналар мажбуриятлари кафиллик, кафолат ва қонунчиликда назарда тутилган бошқа чоралар орқали таъминланади. Умумий қоида бўйича ташқи бошқарув қонуннинг 91-моддасига асосан ўн икки ойдан йигирма тўрт ойгача бўлган муддатга белгиланади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми ташқи бошқарув режасини маҳаллий давлат ҳокимияти органи билан, давлат мудофаа буюртмасини амалга оширувчи корхоналар бўйича эса вазирлик, давлат қўмитаси, идора ва хўжалик бошқаруви органи билан келишиб олиш шартлигини белгилайди. Ташқи бошқарув режасини мажбурий равишда юқоридаги органлар билан келишиш ташқи бошқарувчига юклатилади. Бунда мазкур органлар ташқи бошқарув режасига тегишли ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритишга ҳақли.

3. Шаҳар ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви жараёни суд санациясига ўтиши мумкин. Суд санациясига ўтишнинг шартларидан бири бу маҳаллий давлат ҳокимияти органининг ҳамда вазирлик, давлат қўмитаси, идоранинг, хўжалик бошқаруви органининг қарздор мажбуриятларини бажарилишини таъминлаши ҳисобланади. Суд санацияси жорий этилаётган пайтда тегишинча, Қонуннинг V боби нормаларига амал қилиш лозим.

Агарда қарздорга нисбатан аввал суд санацияси қўлланилган бўлса, хўжалик суди шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонани суд санациясига ўтказиш тўғрисидаги аризани рад этади.

Суд санациясига ўтишда хўжалик суди суд бошқарувчисини қайта тайинлаш масаласини ҳал этади. Қонуннинг 80-моддасига асосан санация қилувчи бошқарувчи номзоди кредиторлар йиғилиши ёки мажбуриятларни бажариш таъминотини берган шахслар томонидан хўжалик судига тақдим этилади.

Умумий қоида бўйича, Қонуннинг 78-моддасига асосан шаҳарни ташкил этувчи ёки унга тенглаштирилган корхонанинг суд санацияси кўпи билан йигирма тўрт ойлик муддатга жорий этилади, бу муддат мажбуриятларни бажариш таъминотини берган шахслар кредиторларнинг талабларини қондириши учун хўжалик суди томонидан кўпи билан олти ойга узайтирилиши мумкин. Бу ҳолда суд санацияси ва ташқи бошқарувни умумий муддатига тегишли бўлган Қонуннинг 91-моддаси нормалари тадбиқ этилмайди.

158-модда. Ташқи бошқарув муддатини узайтириш

Шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви маҳаллий давлат ҳокимияти органининг илтимосномаси бўлган тақдирда хўжалик суди томонидан узоғи билан бир йил муҳлатга узайтирилиши мумкин.

Шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона фаолиятига инвестиция киритиш, ходимларни ишга жойлаштириш, янги иш жойларини яратиш йўли билан ҳамда қарздорнинг тўлов қобилиятини тиклашнинг бошқа усуллари билан корхонанинг молиявий аҳволини яхшилаш режаси ташқи бошқарувни ушбу модданинг назарда тутилган муддатдан кўпроқ муҳлатга узайтириш учун асос бўлади.

Тегишинча маҳаллий давлат ҳокимияти органининг, вазирлик, давлат кўмитаси, идоранинг ҳамда хўжалик бошқаруви органининг илтимосномасига биноан қарздорнинг пул мажбуриятлари ва (ёки) мажбурий тўловлари юзасидан кафиллик бериш шarti билан шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқарув муддати беш йилгача узайтирилиши мумкин. Бундай ҳолларда қарздор ва унинг кафили кредиторлар билан ҳисоб-китоб қилишга ушбу моддада назарда тутилган муддатлардан кечикмай киришиши шарт.

Ушбу модданинг назарда тутилган талабларга риоя қилинмаслиги қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш учун асос бўлади.

Шарҳланаётган модда шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви муддатини узайтиришнинг ўзига хос хусусиятларини белгилайди.

1. Дастлаб тақдим этилган ташқи бошқарув муддати тугаганидан сўнг маҳаллий давлат ҳокимияти органи шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонани келажакда молиявий соғломлаштириш мақсадида хўжалик судига ташқи бошқарув муддатини бир йилдан кўп бўлмаган муддатга узайтириш тўғрисидаги илтимоснома билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Бунга кўра, шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхона ташқи бошқарувининг умумий муддати ўттиз олти ойдан ошмаслиги керак, бу Қонуннинг 91-моддасида ўрнатилган умумий қоидадан истисно ҳисобланади.

2. Маҳаллий давлат ҳокимияти органининг аризаси асослантирилган бўлиши керак. Ташқи бошқарув муддатини узайтиришга:

- молиявий соғломлаштириш режасига қарздор фаолиятини қўшимча инвестициялашни киритиш;
- ходимларни иш билан таъминлаш;

— янги иш жойларини ташкил қилиш, қарздорнинг тўлов қобилиятини тиклашга қаратилган бошқа чоралар асос бўлиши мумкин.

Амалиётда бундай чоралар сифатида ишлаб чиқаришни рақобатбардош маҳсулот чиқаришга қайта ихтисослаштириш, ташқаридан малакали мутахассисларни жалб қилиш ва ҳоказоларни эътироф этиш мумкин.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқаруви муддатини узайтиришнинг ушбу модданинг биринчи қисмида белгиланган умумий қонундан мустасно ҳолатларни белгилайди. Жумладан, маҳаллий давлат ҳокимияти органининг, вазирлик, давлат қўмитаси, идоранинг ҳамда хўжалик бошқаруви органининг илтимосномасига биноан қарздорнинг пул мажбуриятлари ва (ёки) мажбурий тўловлари юзасидан кафиллик бериш шарти билан шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган корхонанинг ташқи бошқарув муддати беш йилгача узайтирилиши мумкин. Шу муносабат билан, шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхона ташқи бошқарувининг умумий муддати узайтирилган муддат билан бирга қўшиб ҳисоблаганида беш йилдан ошмаслиги керак.

Кредиторлар билан ҳисоб-китоблар қарздор ва унинг кафолат берувчиси томонидан ташқи бошқарувнинг узайтирилиши вақтида бошланиши керак. Кредиторлар билан ҳисоб-китоблар Қонуннинг 121-моддасига белгиланган тартибда амалга оширилади. Шу билан бирга, қонун кредиторлар олдидаги қарзни қоплашга қаратилган пул маблағларининг аниқ ҳажмини, шунингдек қарздорликни қоплашнинг даврийлигини ҳам кўзда тутмайди.

4. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисм талабларига риоя қилмаслик, яъни, агар қарздор ва унинг кафолат берувчиси хўжалик суди томонидан жорий этилган ташқи бошқарувни узайтириш вақтида кредитор билан ҳисоб-китобларни амалга оширишга киришмаган бўлса, маҳаллий давлат ҳокимияти органи, вазирлик, давлат қўмитаси, идора ва хўжалик бошқарув органининг илтимосномасига асосан хўжалик суди қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритиш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилишга ҳақли бўлади.

159-модда. Шаҳарни ташкил этувчи қарздор корхона ҳамда унга тенглаштирилган қарздор корхона сотиш шартлари

Шаҳарни ташкил этувчи қарздор корхона ҳамда унга тенглаштирилган қарздор корхона ташқи бошқарув чоғида кредиторларнинг талабларини қондириш мақсадида мулкий мажмуа сифатида сотилиши

мумкин. Шаҳарни ташкил этувчи корхонани ҳамда унга тенглаштирилган корхонани сотиш танлов ёки аукцион ўтказиш йўли билан амалга оширилади.

Шаҳарни ташкил этувчи корхонани танловда сотишнинг мажбурий шартлари қуйидагилар ҳисобланади:

шаҳарни ташкил этувчи корхона сотилаётган пайтда унда ишлаб турган ходимларнинг камида етмиш фоизи учун иш жойларини сақлаб қолиш;

шаҳарни ташкил этувчи корхонанинг фаолият соҳаси ўзгартирилган тақдирда мазкур ходимларни қайта ўқитиш ёки ишга жойлаштириш борасида харидорнинг мажбуриятлари.

Давлатнинг мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи корхонани танловда сотишнинг мажбурий шартлари қуйидагилар ҳисобланади:

давлатнинг мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи корхона мулкый мажмуасининг ҳамда сафарбарлик мақсадидаги мол-мулкнинг белгиланган мақсади сақлаб қолинишини таъминлаш;

қарздорнинг давлат мудофаасига оид буюртмалар, давлатнинг мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги соҳасидаги эҳтиёжларини таъминлашга доир ишларни амалга ошириш билан боғлиқ шартномаларни бажариш.

Табийй монополияларнинг субъекти бўлган корхонани танловда сотишнинг мажбурий шартлари қуйидагилар ҳисобланади:

табийй монополиялар тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг тартибга солиш предмети бўлган товарлар етказиб бериш шартномалари бўйича қарздорнинг мажбуриятларини сотиб олувчи ўз зиммасига олишга розилиги, ишлаб чиқарилаётган ва (ёки) реализация қилинаётган товарлардан (ишлардан, хизматлардан) истеъмолчиларнинг эркин фойдалана олиши таъминланганлиги;

Агар қарздорнинг фаолияти лицензияланиши лозим бўлса, тегиш-ли фаолият турини амалга ошириш учун харидорда лицензия бўлиши.

Танловнинг мазкур модданинг ва қисмларида назарда тутилмаган шартлари фақат кредиторлар йиғилишининг розилиги билан ушбу Қонуннинг назарда тутилган тартибда белгиланиши мумкин.

Агар шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхона танлов шартларида сотилмаган бўлса, корхона аукционда сотилади.

Агар давлат мудофаасига оид буюртмани бажарувчи корхонанинг мол-мулки таркибида муомала қобилияти чекланган мол-мулк бўлса, бундай корхонани сотиш ёпиқ кимошди савдосида танлов шаклида амалга оширилади, бундай савдода қонунга мувофиқ фақат мазкур мол-мулкка мулк ҳуқуқи ёки бошқа ашёвий ҳуқуқ асосида эга бўла оладиган шахслар иштирокчи бўлиши мумкин.

Давлат мудофаасига оид буюртмани бажарувчи сотилаётган корхонанинг муомаладан чиқарилган мол-мулки мол-мулкнинг эгасига у шундай мол-мулк мавжудлиги ҳақида ташқи бошқарувчи томонидан хабардор қилинган пайтдан эътиборан уч ойдан кечиктирмай топширилади.

Вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар ва хўжалик бошқаруви органлари кимошди савдоси натижалари тўғрисидаги баённома имзоланганидан кейин бир ой ичида давлат мудофаасига оид буюртмани бажарувчи корхонани кимошди савдосини ўтказиш натижасида белгиланган нарх бўйича сотиб олишда имтиёзли ҳуқуққа эга.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органи кимошди савдоси натижалари тўғрисидаги баённома имзоланганидан кейин бир ой ичида табиий монополия субъекти бўлган корхонани кимошди савдосини ўтказиш натижасида белгиланган нарх бўйича сотиб олишда имтиёзли ҳуқуққа эга.

Шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхонани сотиш ушбу Қонуннинг 110, 111-моддаларида кўрсатилган умумий қоидалар ва шарҳланаётган модда асосида амалга оширилади.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисмига мувофиқ шаҳарни ташкил этувчи ҳамда унга тенглаштирилган корхоналар мулкий мажмуа сифатида танлов ёки аукцион ўтказиш йўли билан сотилиши мумкин.

ЎзР ФКнинг 380-моддасига мувофиқ аукцион ва танловлар очиқ ёки ёпиқ бўлиши мумкин. Очиқ аукцион ва танловларда ҳар қандай шахс иштирок этиши мумкин. Ёпиқ аукцион ва ёпиқ танловда эса фақат шу мақсадда махсус таклиф этилган шахсларгина иштирок этиши мумкин.

Қонунга хилоф равишда ўтказилган савдо манфаатдор шахснинг даъвосига асосан суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Савдони ҳақиқий эмас деб топиш савдода ютиб чиққан шахс билан тузилган шартноманинг ҳақиқий эмас деб топилишига олиб келади.

2. Корхоналарни сотиб олувчи сотиб олинган вақтда шаҳарни ташкил этувчи корхоналарда ишлаб турган ходимларнинг камида 70 фоизи учун иш жойини сақлаб қолиш ва шаҳарни ташкил этувчи корхоналарнинг фаолият соҳаси ўзгартирилган тақдирда эса мазкур ходимларни қайта ўқитиш ёки ишга жойлаштиришга мажбур.

Кўрсатилган мажбуриятлар шаҳарни ташкил этувчи корхоналар ва унга тенглаштирилган корхоналарнинг олди-сотди шартномасининг муҳим шарти ҳисобланади. Ушбу мажбуриятларни бажармаслик олди-сотди шартномаси бекор бўлишига олиб келади.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмида давлат мудофаа қобиляти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи корхо-

нани сотишнинг мажбурий шартлари кўрсатилган бўлиб, бундай корхонани сотиб олувчи қуйидаги мажбуриятларни ўз зиммасига олади:

давлат мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи корхона мулкӣ мажмуасининг ҳамда сафарбарлик мақсадидаги мол-мулкнинг белгиланган мақсади сақлаб қолинишини таъминлаш. Бунда давлат мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги сақлаб турилишини таъминловчи корхонани сотиб олган шахс давлат мудофаа қобилияти ва хавфсизлигини таъминлаш мақсадидаги маҳсулотлар ишлаб чиқарилишини тўхтатиб қўйишга ҳақли эмас. Амалиётда бундай корхоналарга ҳарбий буюртма, иссиқлик-энергия манбаи корхоналари, самолётсозлик, машинасозлик, металлургия ва бошқа корхоналарни мисол қилиб келтириш мумкин;

қарздорнинг давлат мудофаасига оид буюртмалар, давлат мудофаа қобилияти ва хавфсизлиги соҳасидаги эҳтиёжларни таъминлашга доир ишларни амалга ошириш билан боғлиқ шартномаларни бажариш.

4. Табиий монополиялар субъекти бўлган корхонани танловда сотишнинг мажбурий шарти бўлиб, товар етказиб бериш шартномалари бўйича қарздорнинг мажбуриятларини сотиб олувчининг ўз зиммасига олиши, ҳамда ишлаб чиқарилаётган ва (ёки) реализация қилинаётган товарлардан (ишлар, хизматлар) истеъмолчиларнинг эркин фойдалана олишини таъминлашни ўз зиммасига олиши ҳисобланади. Бундай товарларга (хизматларга) мисол қилиб электроэнергия, электр ва алоқа хизмати, нефт маҳсулотлари, сув ўтказиш ва канализация хизматларини кўрсатишни келтириш мумкин.

Бундай қоидалар Ўзбекистон Республикасининг «Табиий монополиялар тўғрисида»ги Қонунининг 15, 16-моддаларида ҳам белгиланган:

ўз товарлари сотиб олинишида истеъмолчиларга тенг шароитлар яратиб бериш. Бунда барча истеъмолчиларга хизмат кўрсатиш учун қуввати етарли бўлмаган ҳолларда товарлар истеъмолчилар ўртасида тақсимланиши ЎзР ВМнинг қарорларига мувофиқ тартибга солинади; истеъмолчиларнинг зарур ҳажмдаги ва лозим даражадаги сифатли товарларни олишдан иборат ҳуқуқларини камситилишига йўл қўймаслик.

Табиий монополиялар субъектининг тегишли товарлар ишлаб чиқариш (реализация қилиш) имконияти мавжуд бўлса, шундай товарларни ишлаб чиқариш (реализация қилиш) юзасидан айрим истеъмолчилар билан шартнома тузишни рад этиш ман этилади.

Табиий монополия субъекти бўлган корхонани сотишнинг яна бир шарти шуки, қарздорнинг фаолияти лицензияланиши лозим бўлса, тегишли фаолият турини амалга ошириш учун харидорда ҳам лицензия бўлиши керак.

5. Олди-сотди шартномасида шарҳланаётган моддада кўрсатилганидан бошқа шартлар ҳам бўлиши мумкин. Бунинг учун ушбу Қонуннинг 13-моддасида кўрсатилганидек, кредиторлар йиғилишининг розилиги бўлиши лозим.

6. Шарҳланаётган модданинг олтинчи қисми корxonани аукционда сотишнинг шартларини кўрсатиб беради. Ушбу қоидага мувофиқ, аввало, шаҳарни ташкил этувчи корxonалар ва унга тенглаштирилган корxonалар конкурс ўтказиш йўли билан сотилиши лозим. Агарда шаҳарни ташкил этувчи корxonалар ва унга тенглаштирилган корxonалар танлов ўтказиш шартлари бўйича сотилмаган бўлса, аукцион ўтказиш йўли билан сотилади.

7. Шарҳланаётган модданинг еттинчи қисмида давлат мудофасига оид буюртмани бажарувчи корxonанинг мулки таркибида муомала қобилияти чекланган мол-мулк бўлган ҳолларда корxonани сотишнинг алоҳида тартиби кўрсатиб ўтилган. Бундай корxonаларни сотиш ёпиқ ким ошди савдосида танлов шаклида амалга оширилади, бундай савдода қонунга мувофиқ фақат мазкур мол-мулкка мулк ҳуқуқи ёки бошқа ашёвий ҳуқуқ асосида эга бўла оладиган шахслар иштирок этиши мумкин.

ЎЗР ФКнинг 380-моддасига мувофиқ ёпиқ конкурсда фақат шу мақсадда таклиф этилган шахсларгина иштирок эта олади.

8. Шарҳланаётган модданинг саккизинчи қисмида давлат мудофасига оид буюртмани бажарувчи корxonанинг муомаладан чиқарилган мол-мулки реализация қилинмаслиги, лекин уч ойдан кечиктирмасдан мол-мулкнинг эгасига топширилиши лозимлиги кўрсатилган. Шундан келиб чиққан ҳолда суд бошқарувчиси шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган корxonаларнинг бундай мулкани тугатиш массасидан чиқариб ташлаши лозим.

9. Ким ошди савдоси натижалари тўғрисидаги баённома имзоланганидан кейин вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар ва хўжалик бошқаруви органлари бир ой муддат ичида шаҳарни ташкил этувчи корxonани олди-сотди шартномасини, савдо ўтказиш натижасида белгиланган нарх асосида, тузиш учун суд бошқарувчисига муурожаат қилиши мумкин. Мазкур субъектларнинг ҳуқуқлари шаҳарни ташкил этувчи корxonалар мол-мулкани савдода ютиб чиққан бошқа сотиб олувчилар олдида имтиёзга эга ҳисобланади. Суд бошқарувчиси қонунда белгиланган тартибга мувофиқ кўрсатилган субъект билан олди-сотди шартномасини тузиши лозим, агар бошқа сотиб олувчилар билан шартнома имзоланса, шарҳланаётган моддага мувофиқ шартномани бекор қилади.

10. Маҳаллий давлат ҳокимияти органи ҳам ким ошди савдоси натижалари тўғрисидаги баённома имзоланганидан кейин бир ой ичида табиий монополия субъекти бўлган корxonани ким ошди савдосини ўтказиш натижасида белгиланган нарх бўйича сотиб олишда имтиёзли ҳуқуқга эга бўлади.

160-модда. Шаҳарни ташкил этувчи банкрот деб топилган қарздор корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган банкрот деб топилган қарздор корхонанинг мол-мулкини сотиш

Шаҳарни ташкил этувчи банкрот деб топилган қарздор корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган банкрот деб топилган қарздор корхонанинг мол-мулки сотилаётганида тугатиш бошқарувчиси корхонани дастлабки кимошди савдосида сотишга мулкӣ мажмуа сифатида таклиф этиши лозим.

Агар шаҳарни ташкил этувчи қарздор корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган қарздор корхонанинг мол-мулки мулкӣ мажмуа сифатида сотилмаган бўлса, қарздорнинг мол-мулкини сотиш ушбу Қонуннинг мувофиқ амалга оширилади.

Табиӣ монополия субъекти бўлган қарздор корхонанинг товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва (ёки) реализация қилиш жараёнида фойдаланадиган мол-мулки кимошди савдосига фақат мулкӣ мажмуа сифатида қўйилади.

Тугатувчи бошқарувчи, агар табиӣ монополия субъекти бўлган қарздор корхона товарларни (ишларни, хизматларни) етказиб бериш шартномалари бажарилишининг тўхтатилиши аҳолининг ҳаётӣ фаолияти ёки ишлаб чиқаришнинг узлуксиз туркумига асосланган корхоналар фаолияти шароитини бузадиган бўлса, бундай шартномалар бажарилишини таъминлаши шарт.

Табиӣ монополия субъекти бўлган қарздор корхонани тугатишга доир иш юритиш хўжалик судининг қарори қабул қилинган ва тугатиш бошқарувчиси тайинланган санадан эътиборан кечи билан олти ой ичида тамомланиши керак. Агар мазкур муддат тугаганидан кейин корхонанинг мол-мулки сотилмай қолса, тугатиш бошқарувчиси кредиторлар йиғилишининг қарорига биноан, йиғилиш рад этган тақдирда эса маҳаллий давлат ҳокимияти органининг қарорига биноан ушбу Қонуннинг назарда тутилган тартибга мувофиқ активлар ўрнини алмаштириш йўли билан тугатишга доир иш юритишни тамомлайди.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми ушбу Қонуннинг 159-моддасида кўрсатилган шартларга мувофиқ шаҳарни ташкил этувчи ва унга тенглаштирилган банкрот деб топилган қарздор корхонанинг мол-мулки сотилаётганда тугатиш бошқарувчиси мулкӣ мажмуа сифатида корхонани дастлабки кимошди савдосида сотишга таклиф этиши шартлигини белгилаб беради.

2. Агар шаҳарни ташкил этувчи қарздор корхонанинг ҳамда унга тенглаштирилган қарздор корхонанинг мол-мулки мулкӣ мажмуа сифатида сотилмаган бўлса, қарздорнинг мол-мулкини сотиш ушбу Қонуннинг 111-моддасига мувофиқ амалга оширилади. Бунда қарз-
© ЎзР Олий хўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

дорнинг мол-мулкани савдода сотиш Қонуннинг 110-моддасида кўрсатилган тартибда амалга оширилади.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми табиий монополия субъекти бўлган қарздор корхонанинг товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва (ёки) реализация қилиш жараёнида фойдаланилган мол-мулкани сотишни белгилаб беради. Бунда, қонун чиқарувчи табиий монополия субъектлари фаолиятининг асосий кўрсаткичларини ҳисобга олган ҳолда корхонанинг (табиий монополия субъектлари) ишлаб чиқариш давомийлиги ўзида қолиши учун табиий монополия субъекти бўлган қарздор корхонанинг товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва (ёки) реализация қилиш жараёнида фойдаланадиган мол-мулки ким ошди савдосига фақат мулкий мажмуа сифатида қўйилиши мумкинлигини белгилаб берган.

4. Табиий монополиялар шароитида ишлаб чиқаришнинг юқори харажатлари сабабли муайян турдаги товарларга (ишлар, хизматлар) бўлган эҳтиёжни қондиришнинг рақобат муҳитини яратиш мумкин бўлмаган ёки иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқ бўлмаган ҳолатларни инобатга олиб, шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисми табиий монополия субъекти бўлган қарздор корхона товарларни (ишларни, хизматларни) етказиб бериш шартномалари бажарилишининг тўхтатилиши аҳолининг ҳаётий фаолияти ёки ишлаб чиқаришнинг узлуксиз туркумига асосланган корхоналар фаолияти шароитини бузадиган бўлса, бундай шартномалар бажарилишини таъминлаши шартлигини белгилайди.

5. Шарҳланаётган модданинг бешинчи қисми табиий монополия субъекти бўлган қарздор корхонани тугатишнинг махсус муддатлари ва тугатишнинг ўзига хосликларини белгилаб беради. Умумий қоидаларга ва ушбу Қонуннинг 124-моддасига мувофиқ тугатишга доир иш юритиш бир йилдан ошиши мумкин эмас. Мазкур қоидадан истисно тариқасида табиий монополия субъекти бўлган қарздор корхонани тугатишга доир иш олти ойдан ошиши мумкин эмас.

Умумий қоидалардан истисно тариқасида (Қонуннинг 143-моддаси) яна шуни ҳам таъкидлаб ўтиш лозимки, олти ой муддат тугаганидан кейин ҳам корхонанинг мол-мулки сотилмай қолса, тугатиш бошқарувчиси кредиторлар йиғилишининг қарорига биноан ушбу Қонуннинг 115-моддасига мувофиқ активлар ўрнини алмаштириш йўли билан тугатишга доир иш юритишни тамомлайди, шунингдек табиий монополия субъектлари таркибида бир ёки бир нечта очиқ акциядорлик жамиятлари ташкил этиш йўли билан тамомлаши мумкин. Бунда агар активлар ўрнини алмаштириш кредиторлар йиғилиши қарори билан рад этилса, активлар ўрнини алмаштириш маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарорига биноан амалга оширилади.

2-§. Қишлоқ хўжалиги корхоналари банкротлиги

161-модда. Қишлоқ хўжалиги корхоналари банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари

Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг банкротлиги тўғрисида иш қўзғатилгунга қадар уларга нисбатан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда судгача санация қилиш қўлланилиши мумкин.

Судгача санация қилиш муддати мобайнида табиий офатлар ва бошқа форс-мажор ҳолатлар туфайли қишлоқ хўжалиги корхонасининг ишлаб чиқаришида пасайиш ва молиявий аҳволида ёмонлашиш содир бўлган бўлса, судгача санация қилиш муддати ўн икки ойга узайтирилиши мумкин.

Қишлоқ хўжалиги корхонасининг банкротлиги тўғрисидаги иш кўриб чиқилаётганида маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳам ишда иштирок этувчи шахслар бўлиши мумкин.

Шарҳланаётган модда қишлоқ хўжалиги корхоналарини судгача санация қилиш йўли билан молиявий соғломлаштиришнинг ўзига хосликларини, шунингдек бундай корхоналарни банкротлик тўғрисидаги ишида иштирок этадиган шахсларни белгилаб беради.

1. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини судгача санация қилиш ушбу Қонуннинг II боби ва Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги корхоналарини санация қилиш тўғрисида»ги Қонуни билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги корхоналарини санация қилиш тўғрисида»ги Қонунида белгиланишича, қишлоқ хўжалиги корхоналарини судгача санация қилиш қишлоқ хўжалиги корхоналарининг банкротлиги тўғрисидаги иш қўзғатилгунча амалга оширилади ҳамда қишлоқ хўжалиги корхонасининг тўлов қобилиятини, иқтисодий қувватини тиклаш ва келгусида унинг фаолияти самарали бўлиши учун шарт-шароитлар яратиш мақсадини кўзда тутди.

Қишлоқ хўжалиги корхоналарини санация қилишнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

қишлоқ хўжалиги корхонасининг фаолиятини ташкил этиш ва уни бошқаришни такомиллаштиришга қаратилган зарур ўзгартиришларни амалга ошириш;

рақобатбардош маҳсулот етиштириш ва уни реализация қилиш учун зарур шарт-шароитлар яратиш;

корхонанинг молиявий барқарорлигини таъминлаш.

Санациянинг объекти бўлиб зарар кўриб ишловчи, тўловга қобилиятсиз ва иқтисодий жиҳатдан ночор аҳволдаги қишлоқ хўжалиги корхоналари ҳисобланади.

Санациянинг субъекти қишлоқ хўжалиги корхоналари мол-мулкнинг мулкдорлари, кредиторлар ёки бошқа юридик ва жисмоний шахслар бўлишлари мумкин.

Судгача санация давлат маблағларини жалб этган ёки жалб этмаган ҳолда ўтказилиши мумкин. Санация қилиш жараёнида давлат маблағлари қайтариб бериш асосидагина жалб этилади.

Судгача санация қилишнинг асосий чоралари қуйидагилар:

ўзаро қарз суришишни ташкил этиш;

тўлаш муддати ўтказиб юборилган қарзларни тўлиқ ёки қисман сотиб олиш;

солиқлар, йиғимлар, бошқа мажбурий тўловларни амалга ошириш ва давлат кредитларини қайтариш муддатларини санация муддатига узайтириш;

корхонани рақобатбардош маҳсулотлар чиқаришга мослаб қайта ихтисослаштириш;

ташқаридан юқори малакали мутахассислар жалб этиш;

ходимлар тайёрлаш ва уларни қайта тайёрлаш;

қишлоқ хўжалиги корхонасининг тўлов қобилиятини тиклаш ва унинг ўз фаолиятини давом эттиришидан манфаатдор бўлган юридик ва жисмоний шахслар томонидан молиявий ёрдам кўрсатилиши;

корхона ўз фаолиятини давом эттириши учун кредиторларга тегишли қарзларни тўлаш муддатини узайтириш ва (ёки) уларни бўлиб-бўлиб тўлаш ёки қарзларнинг муайян қисмидан кечиш тўғрисида корхона ва кредитор (кредиторлар) ўртасида битим тузиш;

ташқаридан бошқаришни жорий этиш;

корхонани қайта ташкил этиш ва бошқалар.

Судгача санация қилиш йигирма тўрт ойгача бўлган муддатга жорий этилади.

Қишлоқ хўжалиги корхоналарини судгача санация қилиш амалга оширилаётганда, судгача санация қилиш тўғрисидаги қарор кучга киргунга қадар ваколатли орган пуллик мажбуриятларга, солиқлар, йиғимлар ва корхонанинг бошқа мажбурий тўловларига мораторий жорий этиши мумкин.

2. Судгача санация қилиш муддати мобайнида табиий офатлар ва бошқа форс-мажор ҳолатлар туфайли қишлоқ хўжалиги корхонасининг ишлаб чиқаришида пасайиш ва молиявий аҳволида ёмонлашиш содир бўлган бўлса, судгача санация қилиш муддати ўн икки ойга узайтирилиши мумкин.

ЎзР ФКнинг 333-моддасига мувофиқ форс-мажор ҳолатлари дейилганда фавқулодда ва олдини олиб бўлмайдиган вазиятларни тушуниш лозим.

3. Қонуннинг 36-моддасига асосан умумий қоидаларга мувофиқ қишлоқ хўжалиги корхоналарининг банкротлик тўғрисидаги ишларда қарздор, суд бошқарувчиси, кредитор, банкротлик тўғрисидаги

иш билан шуғулланувчи давлат органи ҳамда прокурор иштирок этади. Бунда шарҳланаётган моддага мувофиқ қишлоқ хўжалиги корхоналарининг банкротлик тўғрисидаги ишда маҳаллий давлат ҳокимияти органи (ҳокимиятлар) ҳам иштирок этиши мумкин. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмидан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, маҳаллий давлат ҳокимияти органининг қишлоқ хўжалиги корхоналарининг банкротлик тўғрисидаги ишларда иштирок этиши мажбурий эмас.

162-модда. Қишлоқ хўжалиги корхоналарида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарувнинг ўзига хос хусусиятлари

Қишлоқ хўжалиги корхонасида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув етиштирилган товар қишлоқ хўжалиги маҳсулотини реализация қилиш учун зарур вақтни ҳисобга олган ҳолда қишлоқ хўжалиги ишларининг тегишли даври тугагунга қадар бўлган муддатга жорий этилади. Бунда кузатув таомили муддати уч ойдан, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари муддати эса ушбу Қонун 91-моддасининг белгиланган муҳлатдан ошиб кетмаслиги лозим.

Суд санацияси ёки ташқи бошқарув муддати мобайнида табиий офатлар ва бошқа форс-мажор ҳолатлар туфайли қишлоқ хўжалиги корхонасининг ишлаб чиқаришида пасайиш ва молиявий аҳволида ёмонлашиш содир бўлган бўлса, суд санацияси ёки ташқи бошқарув муддати ўн икки ойга узайтирилиши мумкин.

Суд санациясини муддатидан илгари тугатиш, ушбу Қонуннинг талабларига мувофиқ, фақат қишлоқ хўжалиги ишларининг тегишли даври тугаши муддатини ҳамда етиштирилган товар қишлоқ хўжалиги маҳсулотини реализация қилиш учун зарур бўлган вақтни инobatта олган ҳолда амалга оширилиши мумкин.

Фермер хўжаликлари ва юридик шахсни ташкил этган ҳолдаги деҳқон хўжаликларига нисбатан ташқи бошқарув таомили жорий этилмайди.

Шарҳланаётган модда қишлоқ хўжалиги корхоналарини кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомилларининг ўзига хос хусусиятларини белгилаб беради.

1. Умумий қоидалардан фарқ қилган ҳолда, қишлоқ хўжалиги корхонасида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув етиштирилган товар қишлоқ хўжалиги маҳсулотини реализация қилиш учун зарур вақтни ҳисобга олган ҳолда қишлоқ хўжалиги ишларининг тегишли даври тугагунга қадар бўлган муддатга жорий этилади. Модданинг шарҳланаётган қисмидан келиб чиққан ҳолда, ихтисослаштирилган қишлоқ хўжалиги корхоналарини (қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш) банкрот деб топиш ишларини қўзғатиш

© ЎзР Олий ҳўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

тишда уларга нисбатан у ёки бу банкротлик таомилларини инобатга олган ҳолда ёндашув бўлмоғи лозим.

Ушбу Қонуннинг 49-моддасида белгиланган умумий қоидаларга асосан кузатув муддати беш ойгача узайтирилиши мумкин. Мазкур қоидадан фарқли ўлароқ қишлоқ хўжалиги корхоналарининг кузатув таомили муддати уч ойдан ошмаслиги лозим, яъни қишлоқ хўжалиги корхоналарини банкрот деб топиш тўғрисидаги ишлар суд мажлисида қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза суд томонидан иш юритишга қабул қилинган кундан бошлаб уч ой муддат ичида кўриб чиқилиши лозим.

Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг суд санацияси ва ташқи бошқаруви умумий муддати ушбу Қонун 91-моддасининг учинчи қисмига мувофиқ ўттиз олти ойдан ошиб кетиши мумкин эмас.

2. Суд санацияси ёки ташқи бошқарув муддати мобайнида табиий офатлар ва бошқа форс-мажор ҳолатлар туфайли қишлоқ хўжалиги корхонасининг ишлаб чиқаришида пасайиш ва молиявий аҳволида ёмонлашиш содир бўлган бўлса, суд санацияси ёки ташқи бошқарув муддати ўн икки ойга узайтирилиши мумкин. Бундай офатлар техноген, табиий ва экологик тусга эга бўлиши мумкин.

3. Қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан қарзларни қаноатлантириш режасига мувофиқ белгиланган кредиторларнинг талабларини қондириш муддати бир неча бор бузилганида, шунингдек қишлоқ хўжалиги корхоналари қарзларни қаноатлантириш режасини бажаришга қобилиятсиз бўлиб қолса, қишлоқ хўжалиги ишларининг тегишли даври тугаши муддатини ҳамда етиштирилган товар қишлоқ хўжалиги маҳсулотини реализация қилиш учун зарур бўлган вақтни инобатга олган ҳолда суд санацияси тугатилиши мумкин.

4. Шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисми ташқи бошқарув таомили фермер хўжаликлар ва деҳқон хўжаликларига нисбатан қўлланилмаслигини белгилаб беради. Бунда, ушбу хўжаликларга нисбатан бошқа банкротлик тўғрисидаги ишлар (кузатув, судгача санация, тугатиш, келишув битими), шунингдек судга тегишли бўлмаган банкротлик — судгача санация қонунда белгиланган тартибга мувофиқ қўлланилиши мумкин.

163-модда. Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг мол-мулкни ва мулкий ҳуқуқларини сотишнинг (улардан ўзганинг фойдасига воз кечишнинг) ўзига хос хусусиятлари

Қарздорнинг мол-мулкни сотишда (ундан ўзганинг фойдасига воз кечишда) суд бошқарувчиси ёки қарздорнинг раҳбари қишлоқ хўжалиги корхонасини дастлабки кимошди савдосида сотишга мулкий мажмуа сифатида қўймоғи лозим.

Қарздорнинг мол-мулкни сотиб олишда имтиёзли ҳуқуққа, шунингдек, ерга эгалик қилиш ҳуқуқига қишлоқ хўжалиги маҳсулоти

етиштириш билан шуғулланаётган ва қарздорнинг ер участкасига бевосита туташ ер участкасига эгалик қилувчи шахслар эга бўладилар. Суд бошқарувчиси ёки қарздорнинг раҳбари мазкур мол-мулкни, шунингдек мулкий ҳуқуқларни сотишда (улардан ўзганинг фойдасига воз кечишда) мазкур мол-мулк ва мулкий ҳуқуқлар қийматини баҳолашдан ўтказиши ҳамда шахсларга мол-мулкни баҳоланган қийматида таклиф этиши шарт.

Агар ушбу модданинг иккинчи қисмида кўрсатилган шахслар бир ой ичида қишлоқ хўжалиги корхонасининг мол-мулкни ва мулкий ҳуқуқларини сотиб олиш истагини билдирмасалар, суд бошқарувчиси ёки қарздорнинг раҳбари мол-мулк қонун ҳужжатларига мувофиқ реализация қилинишини амалга оширади.

Шарҳланаётган модда ҳар қандай банкротлик тўғрисидаги ишда қишлоқ хўжалиги корхоналарининг мол-мулкни ва мулкий ҳуқуқларини сотишнинг (улардан ўзганинг фойдасига воз кечишнинг) ўзига хос хусусиятларини белгилаб беради.

1. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини реализация қилиш ушбу Қонуннинг 110, 111-моддаларида белгиланган умумий қоидалар асосида амалга оширилади. Шарҳланаётган модда қишлоқ хўжалиги корхоналарининг мулкий мажмуасини сақлаб қолиш мақсадида қишлоқ хўжалиги корхонасини дастлабки ким ошди савдосида сотишга мулкий мажмуа сифатида қўйилиши лозимлигини белгилайди.

Агар қишлоқ хўжалиги корхоналари биринчи савдода мулкий мажмуа сифатида реализация қилинмаса, кейинги савдоларда қишлоқ хўжалиги корхоналарининг мол-мулки мулкий мажмуа сифатида ёки қисмларга бўлинган ҳолда қўйилиши мумкин.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми қишлоқ хўжалиги корхоналари мол-мулкни сотиб олишда имтиёзли ҳуқуққа эга бўлган шахслар доирасини белгилайди. Бу ҳуқуқ бир вақтнинг ўзида иккита талабга жавоб бера оладиган қуйидаги шахсларга тегишлидир: 1) қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш билан шуғулланувчилар; 2) қарздор қишлоқ хўжалиги корхонасининг ер участкасига бевосита туташ бўлган ер участкасига эгалик қилувчи шахслар. Шунини таъкидлаб ўтиш лозимки, қишлоқ хўжалиги корхонасининг мол-мулки суд бошқарувчиси томонидан мол-мулк ва мулкий ҳуқуқлар қиймати баҳоланганидан кейин реализация қилиниши мумкин.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми қарздорнинг мол-мулкни сотиб олиш, ерга эгалик қилишда имтиёзли ҳуқуққа эга бўлган шахснинг бундай ҳуқуқни амалга ошириш муддатини белгилаб беради. Ушбу қисмга мувофиқ иккинчи қисмда кўрсатилган шахслар қишлоқ хўжалиги корхонасининг мол-мулки ва мулкий ҳуқуқлари реализацияга қўйилган вақтдан эътиборан бир ой муддат ичида имтиёзли ҳуқуққа эга бўладилар. Агар шахслар бир ой ичида қишлоқ

хўжалиги корхонасининг мол-мулкани ва мулкый ҳуқуқларини со-тиб олиш истагини билдирмасалар, суд бошқарувчиси ёки қарздор-нинг раҳбари мол-мулкни қонун ҳужжатларига мувофиқ реализация қилинишини амалга оширади.

4. Шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисми қишлоқ хўжалиги корхонасини банкрот деб топиш ёки унга нисбатан тугатишга доир иш қўзғатилган бўлса, мазкур корхонага берилган ер участкалари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бошқа шахсга берилиши ёки ўзга шахсга ўтиши мумкинлигини белгилаб беради.

3-§. Банкларнинг банкротлиги

164-модда. Банкни банкрот деб топиш асоси

Банкни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани кўриб чиқиш учун хўжалик суди банк операцияларини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи лицензия фақат Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан қайтариб олинганидан кейин қабул қилади.

Шарҳланаётган модда банкни банкрот деб топишнинг асосларини аниқлаб беради. Банкни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилишнинг мажбурий шarti ЎЗР МБ томонидан банк операцияларини ўтказиш учун берилган лицензия чақириб олинишидир.

Ўзбекистон Республикасининг «Банк ва банк фаолияти тўғрисида»ги Қонунининг 14-моддасига асосан ЎЗР МБ қуйидаги ҳолларда банк операцияларини амалга ошириш лицензиясини чақириб олиши мумкин:

банк тўловга қобилиятсиз бўлиб қолганида, пассивлар активлардан кўпайиб кетганида;

лицензия беришга асос бўлган маълумотларнинг нотўғрилиги аниқланганда;

банк ўз омонатчилари ва бошқа кредиторлари олдидаги мажбуриятларини бажаришга қодир бўлмаганида;

ҳисобот маълумотлари мунтазам равишда бузиб кўрсатилганда;

қонун ҳужжатларига ва лицензия шартларига зид бўлган банк операциялари амалга оширилганда;

лицензия берилган пайтдан эътиборан банк операцияларини амалга ошириш бир йилдан ортиқ муддатга кечикканда;

монополияга қарши қоидалар бузилганда;

Ўзбекистон Республикасида ўз шўба банкни ташкил этган чет эл банкдан лицензия чақириб олинганда.

165-модда. Банкнинг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари

Қарздор банк кредиторларнинг талабларини қондиришга қодир бўлмаган тақдирда юзага келадиган муносабатлар ҳамда банкларнинг банкротлиги тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари қонун ҳужжатларида белгиланган тарзда тартибга солинади.

Банкка ташқи бошқарув жорий этилмайди.

Банкнинг банкротлиги тўғрисидаги ишда, ушбу Қонуннинг 36-моддасида назарда тутилган шахслардан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш фонди ҳам иштирок этувчи шахслар деб ҳисобланади.

Шарҳланаётган модда банкни банкротлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятларини белгилаб беради.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми қарздор банк кредиторларнинг талабларини қондиришга қодир бўлмаган тақдирда юзага келадиган муносабатлар ҳамда банкларнинг банкротлиги тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари қонун ҳужжатларида кўрсатилган тарзда тартибга солинишини белгилаб беради. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон қонунчилигида банкларнинг тўловга қобилиятсизлигини тартибга солувчи махсус норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар мавжуд эмас. Банклар фаолиятини тартибга солувчи умумий қоидалар «Ўзбекистон Республикасининг Марказий банк тўғрисида»ги, «Банк ва банк фаолияти тўғрисида»ги Қонунлари ва бошқа қонуности ҳужжатларида белгиланган.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида юридик шахсларни банкрот деб топишнинг умумий қоидаларидан фарқ қилган ҳолда банкка нисбатан ташқи бошқарув жорий этилмаслиги кўрсатиб ўтилган.

3. Банкнинг банкротлиги тўғрисидаги ишда қарздор, суд бошқарувчиси, кредиторлар — улар томонидан қарздорга ушбу Қонунда белгиланган тартибда талаблар тақдим этилган пайтдан эътиборан, банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи, прокурор — банкротлик тўғрисидаги иш прокурорнинг аризаси асосида кўрилатган ҳолларда, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш фонди иштирок этади.

Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш Фондини фаолияти Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг банкдаги омонатларини ҳимоялаш кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни ва ЎЗР ВМнинг 2002 йил 19 сентябрдаги 326-сонли Қарори билан тасдиқланган «Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш фонди тўғрисида»ги Низом билан тартибга солинади.

Фонд тўғрисидаги Низомга асосан фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш фондининг фаолият мақсади бўлиб, банкнинг банк операцияси ўтказиш ҳуқуқини берувчи лицензияси ЎЗР МБ томонидан чақириб олинган тақдирда, фуқароларнинг банклардаги омонатлари бўйича ҳақ тўланишини Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг банклардаги омонатларини ҳимоялаш кафолатлари тўғрисида»ги Қонунида назарда тутилган шартларда ва миқдорда кафолатлашдан иборат.

4-§. Суғурталовчининг банкротлиги

166-модда. Суғурталовчининг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқиш

Суғурталовчининг банкротлиги тўғрисидаги ишда, ушбу Қонуннинг назарда тутилган шахслардан ташқари, суғурта фаолиятини тартибга солиш соҳасидаги махсус ваколатли давлат органи ҳам иштирок этувчи шахс деб ҳисобланади.

Шарҳланаётган модда суғурталовчининг банкротлиги тўғрисидаги ишда иштирок этувчи шахсларни белгилаб беради.

Суғурталовчининг фаолияти Ўзбекистон Республикасининг «Суғурта фаолияти тўғрисида»ги Қонуни билан тартибга солинади. Ушбу Қонуннинг 6-моддасига кўра суғурта шартномасига мувофиқ суғурта товони (суғурта пули) тўловини амалга ошириш мажбуриятини олувчи юридик шахс суғурталовчи деб ҳисобланади.

Ушбу Қонунда суғурталовчининг банкротлигини тартибга солувчи бошқа Қонунга мурожаат қилинмаган, шу сабабли ҳам суғурталовчининг банкротлиги Қонуннинг III—IX боблари билан тартибга солинади.

Банкротлик тўғрисидаги ишда қуйидаги шахслар иштирок этиши мумкин: қарздор, суд бошқарувчиси, кредиторлар — улар томонидан қарздорга ушбу Қонунда белгиланган тартибда талаблар тақдим этилган пайтдан эътиборан, банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи, прокурор — банкротлик тўғрисидаги иш прокурорнинг аризаси асосида кўрилаётган ҳолларда, шунингдек суғурта фаолияти соҳасини назорат қилувчи махсус ваколатли орган.

Суғурта фаолияти соҳасида назоратни ЎЗР ВМнинг 1998 йил 8 июлдаги 286-сонли Қарори билан тасдиқланган Низом асосида фаолият юритувчи Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Суғурта назорат давлат инспекцияси амалга оширади.

Шарҳланаётган модданинг нормаларидан келиб чиққан ҳолда шуни таъкидлаш лозимки, Суғурта назорат давлат инспекцияси банкротлик тўғрисидаги ишларда иштирок этувчи барча иштирокчиларнинг процессуал ҳуқуқларидан фойдаланади.

167-модда. Суғурталовчининг мулкый мажмуасини сотиш

Суғурталовчининг мулкый мажмуасини сотиш ташқи бошқарув жараёнида ушбу Қонуннинг 110-моддасига мувофиқ амалга оширилиши мумкин.

Фақат суғурталовчининг ўзи суғурталовчининг мулкый мажмуасини сотиб олувчи бўлиши мумкин.

Суғурталовчининг мулкый мажмуаси ташқи бошқарув жараёнида сотилган тақдирда суғурталовчининг мулкый мажмуаси сотилаётган санадаги суғурта ҳодисаси юзага келмаган суғурта шартномалари бўйича барча ҳуқуқ ва мажбуриятлар мажмуани сотиб олган шахсга ўтади.

Тугатишга доир иш юритиш ўтказилаётганида суғурталовчининг мулкый мажмуаси сотиб олувчи фақат суғурталовчи банкрот деб топилган санага қадар суғурта ҳодисаси юзага келмаган суғурта шартномаларини ўз зиммасига олишга рози бўлганда сотилиши мумкин.

Шарҳланаётган модда қарздор суғурталовчи мулкый мажмуасининг ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш орқали сотишнинг муҳим шартларини белгилаб беради.

1. Қарздор суғурталовчининг мулкый мажмуасини сотиш ушбу Қонуннинг 110-моддасида кўрсатилган қарздор корхонани сотишнинг умумий қоидалари асосида амалга оширилади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми суғурталовчи мулкый мажмуасини сотиб олувчи шахслар доирасини чегаралайди. Бундай шахслар ваколатли давлат органи томонидан берилган суғурта фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияга ва активларга эга бўлган, суғурта шартномасидаги мажбуриятларни лозим даражада бажара оладиган суғурталовчи бўлиши мумкин.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмида суғурталовчининг мулкый мажмуаси ташқи бошқарув жараёнида сотилган тақдирда сотилаётган санадаги суғурта ҳодисаси юзага келмаган суғурта шартномалари бўйича ҳуқуқий ворислик мажмуани сотиб олган шахсга ўтиши кўрсатилган.

Ушбу Қонуннинг 169-моддасига асосан суғурта ҳодисаси юз берганида шартнома бўйича суғурталовчи кредитор бўлиб ҳисобланади.

4. Тугатишга доир иш юритишда суғурталовчининг мулкый мажмуасини сотиш фақат суғурталовчи банкрот деб топилган санага қадар суғурта ҳодисаси юзага келмаган тақдирда сотиб олувчининг розилиги билан амалга оширилиши мумкин. Бунда суғурталовчининг шартномалардаги ҳуқуқ ва мажбуриятларни ўтказишга розилиги талаб қилинмайди.

168-модда. Суғурталовчи банкрот бўлган тақдирда суғурта қилдирувчиларнинг (наф олувчиларнинг) талаб қилиш ҳуқуқи

Хўжалик суди суғурталовчини банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилган тақдирда мазкур қарор қабул қилинган санага қадар суғурта ҳодисаси юзага келмаган барча суғурта шартномалари бекор қилинади, ушбу Қонун 167-моддасининг қисмларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Суғурта қилдирувчилар (наф олувчилар) ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган асосларга биноан бекор қилинган шартномалар бўйича суғурталовчига тўланган суғурта мукофотининг суғурта шартномасининг амал қиладиган муддати билан бу шартнома амал қилган муддат ўртасидаги фарққа мутаносиб тарздаги қисми, агар қонун ҳужжатларида бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, қайтарилишини талаб қилишга ҳақли.

Суғурта қилдирувчилар (наф олувчилар) хўжалик суди суғурталовчини банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилгунга қадар суғурта ҳодисаси юзага келган суғурта шартномалари бўйича суғурта товони (суғурта суммаси) тўлалишини тугатиш бошқарувчисидан талаб қилишга ҳақли.

Шарҳланаётган модда суғурталовчи банкрот бўлган тақдирда суғурта қилдирувчиларнинг (наф олувчиларнинг) суғурта шартномаси бўйича талаб қилиш ҳуқуқини белгилаб беради.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми хўжалик суди суғурталовчини банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилган тақдирда, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш асосида қарздорнинг мулкӣ мажмуаси суғурта шартномасига асосан ҳуқуқӣ ворислик бўйича ўтишидан бошқа ҳолларда, суғурта шартномалари бекор қилинишини белгилаб беради.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида суғурта қилдирувчилар (наф олувчилар)нинг, қонунда назарда тутилган ҳоллардан ташқари, бекор қилинган шартномалар бўйича суғурталовчига тўланган суғурта мукофотини суғурта шартномасининг амал қиладиган муддати билан бу шартнома амал қилган муддат ўртасидаги фарққа мутаносиб тарздаги қисми қайтарилишини талаб қилиш ҳуқуқини назарда тутади.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмига мувофиқ суғурта қилдирувчилар хўжалик суди суғурталовчини банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилгунга қадар суғурта ҳодисалари бўйича мулкӣ ҳуқуқларини тугатиш бошқарувчисидан талаб қилишга ҳақли. Бундай талаблар тугатишга доир иш олиб борилаётган вақтда қаноатлантирилади.

169-модда. Суғурталовчининг кредиторлари талабларини қондириш

Хўжалик суди суғурталовчини банкрот деб топган тақдирда кредиторларнинг талаблари қуйидаги тартибда қондирилади:

биринчи навбатда — суғурта қилдирувчиларнинг ҳаётни суғурта қилиш соҳасидаги мажбурий суғурта шартномалари бўйича талаблари;

иккинчи навбатда — суғурта қилдирувчиларнинг бошқа мажбурий суғурта шартномалари бўйича талаблари;

учинчи навбатда — бошқа суғурта қилдирувчиларнинг (наф олувчиларнинг) талаблари;

тўртинчи навбатда — мажбурий тўловларни назарда тутувчи тўлов (ижро) ҳужжатлари бўйича талаблар. Мазкур талаблар тўла қондирилганидан кейин ижтимоий суғурта бўйича талаблар ва жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида фуқароларнинг мол-мулкига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш бўйича талаблари қондирилади;

бешинчи навбатда — суғурталовчининг бошқа кредиторлари талаблари.

Шарҳланаётган модда банкрот деб топилган суғурталовчи кредиторларининг талабларини қондириш навбатини белгилайди.

Шарҳланаётган қисм кредиторлар талабларини қондириш тўғрисидаги умумий қоидалардан (Қонуннинг 134-моддаси) фарқ қилган ҳолда кредиторлар талабларини қондириш навбатини ўз ичига олади. Бунда ушбу Қонун 134-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилган кредиторлар талабини қондириш навбати сақланиб қолади: суд харажатларини, суд бошқарувчиларига ҳақ тўлаш билан боғлиқ харажатларни, коммунал хизматлар ва фойдаланиш харажатларига оид жорий тўловларни, қарздорнинг мол-мулкини суғурта қилиш харажатларини қоплаш, шунингдек қарздорнинг банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилганидан кейин юзага келган мажбуриятларига доир талабларни ҳамда қарздор қайси фуқаронинг ҳаёти ёки соғлиғига зарар етказилганлиги учун қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўлса, ана шу фуқаронинг талабларини қондириш навбатдан ташқари тарзда амалга оширилади.

Биринчи навбатда — суғурта қилдирувчиларнинг ҳаётни суғурта қилиш соҳасидаги мажбурий суғурта шартномалари бўйича талаблари;

Иккинчи навбатда — суғурта қилдирувчиларнинг бошқа мажбурий суғурта шартномалари бўйича талаблари;

Учинчи навбатда — бошқа суғурта қилдирувчиларнинг (наф олувчиларнинг) талаблари;

Тўртинчи навбатда — мажбурий тўловларни назарда тутувчи тўлов (ижро) ҳужжатлари бўйича талаблар. Мазкур талаблар тўла

қондирилганидан кейин ижтимоий суғурта бўйича талаблар ва жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида фуқароларнинг мол-мулкига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш бўйича талаблари қондирилади;

Бешинчи навбатда — суғурталовчининг бошқа кредиторлари талаблари.

5-§. Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг банкротлиги

170-модда. Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчилари банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари

Қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчиси бўлган юридик ёки жисмоний шахснинг банкротлиги тўғрисидаги ишда, ушбу Қонуннинг назарда тутилган шахслардан ташқари, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солувчи ва мувофиқлаштирувчи ваколатли давлат органи ҳам иштирок этувчи шахс деб ҳисобланади.

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг банкротлиги таомилларининг ушбу Қонун билан тартибга солинмаган ўзига хос хусусиятлари, шунингдек қимматли қоғозлар бозорида инвесторларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш чора-тадбирлари қонунда белгилаб қўйилиши мумкин.

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчилари банкротлигининг олдини олиш ва уларнинг тўлов қобилиятини тиклашнинг судгача таомилларини ўтказиш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Шарҳланаётган модда қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчилари банкротлиги асосларини белгилаб беради.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчиларининг банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этадиган шахслар доирасини аниқлаб беради. Буларга: қарздор (қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчиси), суд бошқарувчиси, «Банкротлик тўғрисида» Қонунда белгиланган тартибда қарздорга талаблар тақдим этилган пайтдан эътиборан — кредиторлар, банкротлик тўғрисидаги иш прокурорнинг аризаси асосида кўрилатган ҳолларда — прокурор ҳамда қимматли қоғозлар бозорини тартибга солувчи ва мувофиқлаштирувчи орган киради.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 26 мартдаги ПФ-1414-сонли Фармонида асосан қимматли қоғозлар бозорини тартибга солувчи орган Ўзбекистон Республикаси Давлат мулк

қўмитаси ҳузуридаги қимматли қоғозлар бозори ишлашини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш маркази ҳисобланади. Ушбу Марказ фаолияти ЎзР ВМнинг 1996 йил 30 мартдаги 126-сонли қарори билан тасдиқланган Низом асосида тартибга солинади. Марказ қимматли қоғозлар бозорининг ишлаш самарадорлигини ошириш ва уни давлат йўли билан тартибга солиш, унинг қатнашчилари фаолиятини мувофиқлаштириш, сармоядорларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари ишончли ҳимоя қилинишини таъминлаш мақсадида ташкил этилган.

2. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг банкротлигини тартибга солувчи алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжат мавжуд эмас. Банкротлик таомили (кузатув, суд санацияси, ташқи бошқарув, келишув битими ва тугатишга доир иш юритиш) ушбу Қонуннинг IV—VIII бобларида белгиланган умумий қоидалар ҳамда бошқа қонун ҳужжатларида назарда тутилган алоҳида қоидалар асосида тартибга солинади. Масалан, Ўзбекистон Республикасининг «Қимматли қоғозлар бозорида инвесторларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонунда инвесторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш асослари белгилаб берилган.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмига мувофиқ қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчилари банкротлигининг олдини олиш ва уларнинг тўлов қобилиятини тиклашнинг судгача таомилларини ўтказиш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланишини кўрсатиб берган. Ҳозирги вақтда қонунчиликда бундай тартибни белгиловчи махсус қонун ҳужжати мавжуд эмас. Банкротликнинг олдини олиш ушбу Қонуннинг II бобида белгиланган умумий қоидаларга ҳамда ЎзР ВМнинг 1999 йил 26 июлдаги 362-сонли Қарори билан тасдиқланган «Судгача санациядан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги Низом бўйича амалга оширилади.

171-модда. Суд бошқарувчиларига қўйиладиган талаблар

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг банкротлиги тўғрисидаги иш бўйича суд бошқарувчиси мазкур фаолиятни амалга ошириш учун суд бошқарувчиси сифатида аттестациядан ўтиши, шунингдек унда қимматли қоғозлар бозорини тартибга солувчи ва мувофиқлаштирувчи ваколатли давлат органи томонидан бериладиган лицензия бўлиши керак.

Шарҳланаётган модда қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг банкротлиги тўғрисидаги иш бўйича суд бошқарувчилигига тақдим этилган номзодларга қўйиладиган қўшимча талабларни белгилаб беради.

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг банкротлиги тўғрисидаги иш бўйича суд бошқарувчиси ушбу Қонуннинг 18-моддасида ва ЎзР ВМнинг 2004 йил 23 мартдаги 138-сонли Қарори билан тасдиқланган «Суд бошқарувчиларини аттестациядан ўтказиш тўғрисидаги Низом»да кўрсатилган талаблардан ташқари Ўзбекистон Республикаси Давлат мулк қўмитаси ҳузуридаги қимматли қоғозлар бозори ишлашини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш маркази томонидан бериладиган лицензияга ҳам эга бўлиши керак.

172-модда. Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг битимлар тузишига доир чекловлар

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг битимлар тузишига доир чекловлар мазкур иштирокчига нисбатан банкротлик таомиллари қўлланилаётганида унинг мижозлари қимматли қоғозлар бозорида инвесторларнинг топшириқлари бўйича тузадиган, банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилганидан кейин инвесторлар томонидан тасдиқланган битимларга нисбатан татбиқ этилмайди.

Шарҳланаётган модда банкротлик таомилларини қўллашда қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг битимлар тузишига доир чекловларнинг хусусиятларини белгилайди.

Қонуннинг 64, 79, 101-моддаларида назарда тутилган, қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг битимлар тузишига доир чекловлар мазкур иштирокчига нисбатан банкротлик таомиллари қўлланилаётганида унинг мижозлари қимматли қоғозлар бозорида тузадиган, банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилганидан кейин инвесторлар томонидан тасдиқланган битимларга нисбатан татбиқ этилмайди. Яъни қарздор — қимматли қоғозлар бозорининг профессионал иштирокчиси ҳисобланиб, банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилгандан сўнг тузиладиган битимлар акцептида брокерлик фаолиятини олиб боришга ҳақли.

173-модда. Кузатув, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритишнинг ўзига хос хусусиятлари

Кузатув жорий этилган пайдан эътиборан муваққат бошқарувчи ўзи тайинланган пайдан бошлаб ўн кунлик муддат ичида ўзларига қаршли қимматли қоғозларни қимматли қоғозлар бозорининг қарздор профессионал иштирокчисига бошқарувга топширган қимматли қоғозлар бозорининг инвесторларига банкротлик тўғрисида иш қўзғатилганлиги ва муваққат бошқарувчи ўз ҳуқуқини амалга ошира бошлаганлиги ҳақида хабарнома юбориши шарт. Мижозларнинг қимматли

қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг тасарруфида бўлган қимматли қоғозлари ва бошқа мол-мулки тугатиш массасига киритилмайди.

Ташқи бошқарув ёки тугатишга доир иш юритиш жорий этилган пайтдан эътиборан мижозларнинг қолган қимматли қоғозлари, агар ташқи бошқарувчининг ёки тугатиш бошқарувчисининг мижозлар билан келишувида бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, мижозларга қайтарилиши лозим.

Агар мижозларнинг ўзларига қарашли бир турдаги (бир эмитент чиқарган, бир тоифадаги, бир типдаги, бир сериядаги) қимматли қоғозларни қайтариш хусусидаги талаблари қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг ихтиёридаги мазкур қимматли қоғозлар миқдоридан ортиқ бўлса, мазкур қимматли қоғозларни мижозларга қайтариш мижозларнинг талабларига мутаносиб равишда амалга оширилади. Мижозлар талабларининг қондирилмаган қисми пул мажбуриятлари деб эътироф этилади ва ушбу Қонуннинг 7-бобида назарда тутилган тартибда қондирилади (қаноатлантирилади).

Қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчисининг ташқи бошқаруви чоғида ташқи бошқарувчи ўзига мижозлар томонидан бошқарувга топширилган қимматли қоғозларни мижозларнинг розилиги билан ва уларнинг номидан қимматли қоғозлар бозорининг бошқа профессионал иштирокчисига топшириши мумкин.

Шарҳланаётган модда қарздор — қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларига нисбатан амалга ошириладиган кузатув, ташқи бошқарув ва тугатишга доир иш юритиш хусусиятларини белгилаб беради.

1. Шарҳланаётган модда ушбу қисмига мувофиқ қарздор қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларининг кузатув жорий этилган пайтдан эътиборан муваққат бошқарувчи ўзи тайинланган пайтдан эътиборан ўн кунлик муддат ичида ўзларига қарашли қимматли қоғозларни қимматли қоғозлар бозорининг қарздор-профессионал иштирокчиси бошқарувига топширилган қимматли қоғозлар бозорининг инвесторларига банкротлик тўғрисида иш қўзғатилганлиги ва муваққат бошқарувчи ўз ҳуқуқини амалга ошира бошлаганлиги ҳақида хабарнома юбориши шартлигини назарда тутди. Қонун кўрсатилган хабарнома мазмунига аниқ талабларни қўймайди. Лекин хабарномада хўжалик судининг ажрими рақами ва куни, шунингдек муваққат бошқарувчи тўғрисидаги маълумотлар кўрсатилиши керак.

Инвесторлар пуллик мажбуриятлар ва мажбурий тўловлар юзасидан кредитор бўлмаганлиги учун уларнинг қарздор қимматбаҳо қоғозлар бозори профессионал иштирокчиларига тегишли бўлган қимматбаҳо қоғозларини бошқарувига бериш тўғрисидаги талаблари

банкротлик тўғрисидаги иш доирасида кўрилмайди. Шундан келиб чиққан ҳолда мижозларнинг қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчиси тасарруфида бўлган қимматли қоғозлари ва бошқа мол-мулки тугатиш массасига киритилмайди.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми ташқи бошқарув ёки тугатишга доир иш юритиш жорий этилган пайтдан эътиборан мижозларнинг қолган қимматли қоғозлари мижозларга қайтарилиши лозимлигини белгилаб беради. Бунда улар билан мижозлар келишувида тегишли битим имзоланган бўлса, қимматли қоғозлар қарздорда қолади.

3. Қарздор қимматли қоғозлар бозори профессионал иштирокчилари тўловга қобилиятсиз бўлганида мижозларнинг барча талаблари бўйича қимматли қоғозларни (бир эмитент чиқарган, бир тоифадаги, бир тусдаги, бир сериядаги) мижозларнинг талабларига мутаносиб равишда қайтаради. Мижозлар талабларининг қондирилмаган қисми пул мажбуриятлари деб эътироф этилади ва қондирилади. Шундан келиб чиққан ҳолда, ушбу пул мажбуриятлари банкротлик тўғрисидаги иш қўзғатилганидан кейин пайдо бўлганлигини эътиборга олиб, улар Қонуннинг 134-моддасига мувофиқ навбатдан ташқари қондирилади.

4. Шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисми ташқи бошқарувчига ташқи бошқаруви жараёнида ўзига мижозлар томонидан бошқарувга топширилган қимматли қоғозларни, уларнинг номидан қимматли қоғозлар бозорининг бошқа профессионал иштирокчисига топшириши мумкинлигини назарда тутати.

Х БОБ. ЯККА ТАРТИБДАГИ ТАДБИРКОРНИНГ БАНКРОТЛИГИ

Шарҳланаётган боб ЯТТ банкротлик таомилларининг ўзига хос хусусиятларини белгилайди.

ЯТТларни банкрот деб топиш учун энг кам ойлик иш ҳақининг 30 бараваридан ортиқ қарзи мавжудлиги етарли бўлиб, судга бу тўғрисида ариза билан мурожаат қилишга фақат қарздорнинг кредиторлари (шу жумладан ваколатли органлари) ҳақли. Бунда кредиторлар талаблари қарздорнинг хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлиши керак. Ҳаётга ёки соғлиққа етказилган зарарни ундириш, алиментлар ундириш ва бошқа шахсий тусдаги талаблари бўлган кредиторлар, ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисида судга ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлмасаларда, қарздорнинг банкротлик жараёнида ўзининг талабларини қўйиши мумкин.

Хўжалик суди ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинган вақтда қонунга мувофиқ ундирув қаратилмайдиган мулкидан бошқа барча мол-мулкни хатлаб қўяди. Қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза хўжалик судига берилганидан кейин қарздор-ЯТТнинг ўз мол-мулкни бошқа шахсга ўтказиш ёки манфаатдор шахсларга бериш билан боғлиқ битимлари ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган деб ҳисобланади. Хўжалик суди қарздор-ЯТТга нисбатан тугатишга доир иш очилганлиги ва банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорни, кредиторларнинг талабларини билдириш муддатини кўрсатган ҳолда, барча маълум кредиторларга юборади. Бу муддат икки ойдан ошиши мумкин эмас. ЯТТни банкрот деб топишда суд бошқарувчиси тайинланмаганлиги боис, хўжалик суди кредиторларнинг талабларини ўзи кўриб чиқади ва уларни қаноатлантириш навбатини белгилайди. Талабларни қондириш навбати ҳақида тўхталсак, суд харажатлари, ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарар ва бошқалар навбатдан ташқари қондирилади; биринчи навбатда мажбурий тўловлар, алиментлар, иш ҳақи ва бошқалар қондирилади; иккинчи навбатда — қарздорнинг гаровга қўйилган мол-мулки таъминланади; учинчи навбатда бошқа талаблар қондирилади.

Қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризада кредиторлар эътирози бўлмаганда хўжалик суди томонидан тасдиқланган қарзларни қоплаш режаси илова қилиниши мумкин. Бундай ҳолларда банкротлик тўғрисидаги иш икки ой муддатга тўхтатилади. Агар қарздор томонидан кредиторлар талаби тўлиқ қондирилса ва ушбу режа бажарилса, банкротлик тўғрисидаги иш тугатилади. Агар кредиторларнинг барча талаблари қондирилмаса, қарздорни банкрот деб то-

© ЎзР Олий хўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

пиш тўғрисида қарор чиқарилади ва тугатишга доир иш очилади. Бу ҳолда хўжалик суди ўзининг қарориди талабларни билдириш муддати ва ЯТТни давлат рўйхатидан ўтганлигининг ўз кучини йўқотганини кўрсатади. ЯТТни банкрот деб топиш ишида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув каби жараёнлар қўлланилмайди. Қарздор ЯТТнинг тугатиш массасини ташкил этаётган мол-мулкани сотиш суд ижрочиси томонидан Ўзбекистон Республикаси «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонуни асосида амалга оширилади. Тугатиш бошқарувчиси фақат суд томонидан қарздор мол-мулкани ва қимматбаҳо мулкани бошқариш зарурияти туфайли тайинланган бўлсагина, қарздор ЯТТ мол-мулкани сотишни амалга иширади. Банкрот деб топилган қарздор кредиторлар билан ҳисоб-китоби туганидан сўнг бошқа кредиторларнинг қаноатлантирилмаган талабларини бажаришдан озод қилинади.

174-модда. Якка тартибдаги тадбиркор банкротлигининг тартибга солиниши

Якка тартибдаги тадбиркорнинг банкротлиги билан боғлиқ муносабатларга нисбатан, агар мазкур бобда бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, ушбу Қонуннинг I—III боблари қоидалари қўлланилади.

Қонуннинг ушбу моддаси ахборот тусига эга ва ЯТТнинг банкротлигида қўлланиладиган нормаларга ҳавола этади.

Ўзбекистон Республикаси «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонунининг 4-моддаси биринчи қисми ва 6-модда биринчи қисмига кўра, ЯТТ бўлиб:

— юридик шахсни ташкил қилмасдан тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи;

— белгиланган тартибда рўйхатдан ўтган ва тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи жисмоний шахс ҳисобланади.

ЎзР ФК 26-моддаси биринчи қисмига кўра, ЯТТ кредиторларнинг ўз тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириши билан боғлиқ бўлган кредиторлар талабларини қаноатлантиришга қодир бўлмаса, бундай тадбиркор белгиланган тартибда ночор (банкрот) деб топилиши мумкин. Бундай тартиб мазкур қонун билан белгиланган бўлиб, шарҳланаётган модда эса, ЯТТнинг банкротлик ҳолатида Қонуннинг I—III боблари нормаларини, яъни умумий қоидалар, судгача санация ва банкротлик тўғрисидаги ишнинг хўжалик судида кўрилиши каби нормалар қўлланилишини белгилайди. Қонуннинг 31-моддасида судгача санациянинг объекти бўлиб қарздор ҳисобланиши, қарздор атамаси эса ЯТТга ҳам тегишли, демак, судгача санация

ЯТТга нисбатан ҳам қўлланилиши мумкинлиги келиб чиқади. Фикримизча, мазкур ҳолатда кредиторлар ёки учинчи шахслар судгача санацяннинг субъекти бўлиши мумкин.

Бинобарин, «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун ЯТТларга нисбатан ҳам ушбу Қонуннинг 4 ва 5-моддаларида назарда тутилган юридик шахсларни банкрот деб топиш асослари қўлланилишини белгилайди, яъни: қарздорнинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини қондиришга ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятини бажаришга қодир эмаслиги, агар тегишли мажбуриятлар ва (ёки) тўловлар мажбурияти юзага келган кундан эътиборан уч ой давомида қарздор томонидан бажарилмаган бўлса. Аммо, бунда мажбурият ҳажми юридик шахсларга белгиланганлигидан фарқ қилади (Қонуннинг 5-моддаси иккинчи қисми).

Шуни ҳам таъкидлаш лозимки, I—III бобларнинг ЯТТнинг банкротлигида қўлланилмайдиган алоҳида қоидалари ҳам мавжуд, масалан: кредиторлар йиғилиши, кредиторлар қўмитаси, кредиторлар талабларининг реестри тўғрисидаги қоидалар. Келишув битими тузиш тўғрисидаги қарорни қабул қилиш учун кредиторлар мажлисининг чақирилиши бундан мустасно, чунки Қонунга кўра (10-модданинг бешинчи қисми, 13-модданинг учинчи қисми иккинчи хатбоши, 145-модданинг биринчи қисми) келишув битимини тузиш кредиторлар йиғилишининг мутлақ ваколатига киради ва уни тузиш тўғрисидаги қарор кредиторлар умумий сонининг кўпчилик овози билан қабул қилинади.

Шарҳланаётган моддада мазкур ҳолат тўғридан-тўғри кўрсатилмасада, ЯТТнинг банкротлиги тўғрисидаги иш кўриляётганда, Қонуннинг 28-моддаси иккинчи қисмига кўра Ўзбекистон Республикасининг «Банкротлик тўғрисида»ги Қонунининг VII ва VIII бобларида назарда тутилган тугатишга доир иш юритиш ва келишув битими каби таомиллар қўлланилади. Шу билан бирга, Қонуннинг VII ва VIII бобларининг баъзи қоидалари ЯТТнинг банкротлик тўғрисидаги ишларга нисбатан баъзи бир ўзгартиришлар билан қўлланилиши ҳолатлари мавжудлигини таъкидлаш лозим. Масалан, VII бобга кўра 124-модда (тугатишга доир иш юритишни бошлаш) ва 133-моддада (кредиторларнинг гаров билан таъминланган талабларини қондириш) назарда тутилган қоидалар қўлланилади. Бошқа томондан эса, 129-моддада (банкрот юридик шахсни тугатиш режаси), 141-моддада (ташқи бошқарувга ўтиш имконияти) ва 144-моддада (тугатишга доир иш юритиш таомилини тамомлаш) назарда тутилган қоидалар юридик шахс учун мўлжалланган бўлиб, ЯТТга нисбатан қўлланилмайди. Шунингдек, тугатиш бошқарувчиси ҳуқуқ ва мажбуриятларига тааллуқли VII бобнинг қоидалари ҳам умуман олганда ЯТТларга нисбатан қўлланилмайди ёки ўзига хос хусусиятлари билан қўлла-

© ЎзР Олий ҳўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

нилади, чунки ЯТТнинг банкротлигида тугатиш бошқарувчиси одатда тайинланмайди, тайинланган тақдирда ҳам кўчмас мол-мулкни ёки қимматли кўчар мол-мулкни бошқариш ва уни сотиш билан чегараланган (181-модданинг иккинчи қисми). Бундан ташқари, VII ва X бобларида белгиланган қоидалар ўртасида зиддият келиб чиққан тақдирда X бобнинг қоидалари устуворликка эга бўлади. Масалан, кредиторларнинг талабларини қондириш навбати бўйича VII боб 134-модданинг иккинчи қисми ва X боб 183-модданинг иккинчи қисми иккинчи хатбошиси биринчи навбатда қондириладиган талабларни турлича белгилайди ва X боб 183-модданинг иккинчи қисми иккинчи хатбошиси қўлланилади.

ЯТТга нисбатан кузатиш, суд санацияси ва ташқи бошқарув каби банкротлик таомиллари қўлланилмайди (Банкротлик тўғрисида Қонуннинг 28-моддаси иккинчи қисми).

Эҳтимол, бундай ҳолатнинг келиб чиқишига сабаб суд санацияси ва ташқи бошқарувни тиклаш тусидаги таомиллар ҳисобланиши, кузатув таомили эса суд санацияси ва ташқи бошқарувгача бўлган тайёрлов босқичи саналишидадир. Мазкур таомиллар узоқ муддатли ва кўп меҳнат талаб қилади, шу туфайли молиявий-хўжалик фаолияти юридик шахсникига нисбатан аҳамияти камроқ ва кўлами торроқ бўлгани сабабли ЯТТга нисбатан қўлланилмайди. Бундан ташқари, юқорида келтирилган таомиллар кўп маблағ талаб этади ва уларни амалга оширишда сарфланган харажатни ЯТТнинг мол-мулки ва маблағи ҳисобидан қоплаш ҳам муаммодир. Шунинг учун бу каби таомиллар ЯТТга нисбатан қўлланилмайди.

175-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза хўжалик судига қарздор якка тартибдаги тадбиркор, кредитор, прокурор, шунингдек давлат солиқ хизмати органлари ва бошқа ваколатли органлар томонидан берилиши мумкин.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисида ариза бериш ҳуқуқига кредиторлар ҳам эга, ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги, алиментларни ундириш тўғрисидаги талаблар, шунингдек шахсий хусусиятдаги бошқа талаблар қўядиган кредиторлар бундан мустасно.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш таомили амалга ошириладиганда ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги, алиментларни ундириш тўғрисидаги талабларни, шунингдек шахсий хусусиятдаги бошқа талабларни қўяди-

ган кредиторлар ўз талабларини тақдим этишга ҳақли. Мазкур кредиторларнинг талаблари, агар улар банкротлик таомили қўлланилаётганда билдирилмаган бўлса, қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг банкротлиги таомили тугаганидан кейин ҳам ўз кучини сақлаб қолади.

Шарҳланаётган модда судга қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани бериш ҳуқуқига эга бўлган шахслар доирасини белгилайди ҳамда қарздор-ЯТТга нисбатан шахсий тусдаги талабларга эга шахсларнинг ҳуқуқларини белгилайди.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани бериш ҳуқуқига эга бўлган шахслар доирасини белгилаб беради, яъни: қарздорнинг ўзи — ЯТТ, кредиторлар, прокурор ва мазкур қонуннинг 42- ва 43-моддаларида назарда тутилган ҳолатлар мавжуд бўлганида бошқа ваколатли органлар, уларга солиқ органи ва банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи каби ваколатли органлар киради.

2. ЯТТнинг банкротлиги билан боғлиқ бўлган муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос хусусияти шундаки, қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани хўжалик судига бериш ҳуқуқига эга бўлган кредиторлар доирасининг чекланганлигидир. Фақатгина тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ бўлган мажбуриятлар бўйича талаблари мавжуд кредиторларгина судга ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Судга ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлмаган кредиторлар сирасига қонун қуйидагиларни киритади:

— ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги талаблар бўйича кредиторлар. Таъкидлаш лозимки, маънавий зарарни қоплашга доир талаблар бўйича кредиторлар ҳам ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги талаблар бўйича кредиторларга тенглаштирилади ва шунга асосланиб хулоса қилиш мумкинки, улар ҳам судга ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга эмаслар;

— алиментларни ундириш тўғрисидаги талаблар бўйича (қарздор-ЯТТ оила аъзоси сифатида тўлаши лозим бўлганда);

— кредиторнинг шахси билан чамбарчас боғлиқ бўлган талаблар бўйича (масалан, мерос ҳуқуқидан келиб чиқадиган талаблар).

ЯТТ бўлмаган, лекин, қарздорга нисбатан ЯТТлик фаолияти билан боғлиқ бўлган мажбуриятлардан келиб чиқадиган талабларга эга бўлган жисмоний шахслар судга ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга эмаслар.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмига мувофиқ шахсий хусусиятдаги талабларга эга бўлган кредиторлар қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга эмаслигига қарамасдан, ЯТТни банкрот деб топиш таомили амалга оширилаётганда улар ўз талабларини тақдим этишга ҳақлидирлар. Қарздор, ҳаттоки, банкротлик таомили тугаганидан кейин ҳам шахсий тусдаги талаблар бўйича жавобгарликдан озод этилмайди.

Ушбу ҳолатга тушунтиришни ЎзР ХПКнинг 23-моддасидан излаш керак. Унга кўра, иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар, юридик шахс тузмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва ЯТТ мақомини қонунда белгиланган тартибда олган фуқаролар ўртасидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларга доир ишлар хўжалик судига тааллуқлидир. Шундай қилиб, агар мажбурият ЯТТнинг тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириши билан боғлиқ бўлмаган ҳолда вужудга келса, ушбу низолар умумий юрисдикция судларида кўрилиши мумкин. Лекин, айрим ҳолларда, низоларни ўз вақтида ва объектив кўриб чиқиш мақсадида ЯТТнинг банкротлиги тўғрисидаги қўзгатилган иш бўйича қонун кредиторлар томонидан ЯТТнинг тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган шахсий хусусиятдаги талабларни тақдим этилишига йўл қўяди.

176-модда. Қарзларни узиш режаси

Қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг банкрот деб топиш тўғрисидаги аризасига қарзларни узиш режаси илова қилиниши мумкин, режанинг нусхалари кредиторларга ва банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган бошқа шахсларга юборилади.

Кредиторларнинг эътирози бўлмаса, хўжалик суди қарзларни узиш режасини тасдиқлаши мумкин, бу эса банкротлик тўғрисидаги иш юритилишини узоғи билан икки ойгача муддатга тўхтатиб туриш учун асос бўлади.

Қарзларни узиш режасида қуйидагилар кўрсатилиши керак:
режани амалга ошириш муддати;
қарздор ёки унинг оила аъзолари истеъмоли учун ҳар ойда қолдириладиган сумма миқдори;
кредиторларнинг талабларини қаноатлантириш учун ҳар ойда юбориш мўлжалланаётган сумма миқдори.

Хўжалик суди банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган шахсларнинг асослантилган илтимосномасига биноан қарзларни узиш режасини ўзгартиришга, шу жумладан уни амалга ошириш муддатини узайтиришга ёки қисқартиришга, қарздор ёки унинг оила аъзолари

истеъмоли учун ҳар ойда қолдириладиган сумма миқдорини кўпайтиришга ёки камайитиришга ҳақли.

Агар қарздор якка тартибдаги тадбиркор қарзларни узиш режасини бажарганлиги натижасида кредиторларнинг талаблари тўла ҳажмда қаноатлантирилган бўлса, банкротлик тўғрисидаги иш юритиш тугатилиши керак.

Шарҳланаётган модда қарздорнинг аризасига қарзларни узиш режаси илова қилиниши мумкинлигини, унинг мазмунига нисбатан қўйиладиган талабларни, аризага режа илова қилинган ҳолларда суднинг уни тасдиқлаш ва (ёки) ўзгартириш ҳуқуқини, шунингдек қарздор томонидан қарзни узиш режасини бажариш оқибатларини белгилайди.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми қарздор-ЯТТ ўзининг тўлов қобилиятини тиклаш учун аризага қарзларни узиш режасини илова қилишга ҳақли эканлигини белгилайди. Бундай режа аризага илова қилинган ҳолларда қарздор-ЯТТ ЎзР ХПКнинг 113-моддасига биноан мазкур режанинг нусхасини банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани нусхаси билан бирга кредиторларга ва банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган бошқа шахсга юбориши шарт. Кредиторларга қарзларни узиш режаси нусхасини қарздор-ЯТТ банкрот деб топиш тўғрисидаги аризадан алоҳида юборилиши хатни жўнатганлик тўғрисидаги почта квитанциялари билан тасдиқланиши лозим (ЎзР ХПКнинг 124-моддаси). Бироқ мазкур шахсларга қарзларни узиш режаси топширилганлиги тўғрисидаги далилларни судга тақдим этиш мумкинлиги ҳам истисно этилмайди.

2. Суд томонидан қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинган тақдирда аризани иш юритувига қабул қилинганлик тўғрисида ва суд мажлисини ўтказиш вақти ва жойи кўрсатилган ҳолда ишни судда кўришга тайинлаш тўғрисида ажрим чиқарилади. Мазкур ажрим ишда иштирок этувчи шахсларга юборилади.

Суд мажлиси давомида суд томонидан аризага илова қилинган қарзларни узиш режаси тасдиқланиши ёки тасдиқланмаслиги мумкин ва бу ҳақда ажрим чиқарилади. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмига мувофиқ кредиторлар томонидан қарзларни узиш режаси бўйича билдирилган эътирозлар суд мажлиси давомида суд томонидан кўриб чиқилади. Қарзларни узиш режаси бўйича кредиторларнинг эътирозлари режа ҳўжалик суди томонидан тасдиқлангунга қадар тақдим этилиши ва Қонуннинг 59-моддаси биринчи қисмига мувофиқ, эътирозлар қабул қилингандан кейин кечи билан бир ой ичида суд томонидан кўриб чиқилиши лозим. Зарур ҳолларда

суд мажлиси кредиторларга қарздор томонидан тақдим этилган қарзларни узиш режасига нисбатан ўз эътирозларини тақдим этиш имкониятини бериш учун қолдирилиши мумкин. Кредиторларнинг эътирози бўлмаган ёки улар рад этилган ва қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризага илова қилинган қарзларни узиш режаси тасдиқланган ҳолларда суд мавжуд қарзларни қоплаш учун ЯТТ банкротлик тўғрисидаги иш юритишини узоғи билан икки ойгача муддатга тўхтатиб туриш тўғрисида ажрим чиқаради, чунки қарзларни узиш режасини бажариш ҳам банкротлик таомилларига киради. Процессуал нуқтаи назарга кўра, суд томонидан қарзларни узиш режасининг тасдиқланиши банкротлик тўғрисидаги иш юритишини узоғи билан икки ойгача муддатга тўхтатиб туришга асос бўлади ва шу орқали Қонун қарздорга икки ой ичида мавжуд қарздорликни қоплаш имкониятини тақдим этади. Қарзларни узиш режасини бажариш муддати банкротлик тўғрисидаги ишни кўриш муддатига қўшилмайди. Қонуннинг 49-моддасига кўра, банкротлик тўғрисидаги иш хўжалик судининг мажлисида қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза иш юритишга қабул қилинганлиги ҳақида ажрим чиқарилган кундан эътиборан уч ойдан ортиқ бўлмаган муддатда (ишни кўриш қолдирилган тақдирда беш ойгача) кўриб чиқилиши лозим.

Шарҳланаётган модда иккинчи қисми бўйича кредиторнинг эътирозлари қарзларни узиш режаси билан рози эмаслиги билан чекланмайди, улар режанинг у ёки бу қисми бўйича кредитор қисман норози бўлган ҳолларда ҳам тақдим этилиши мумкин. Қарзларни узиш режаси бўйича кредиторларнинг эътирози асосли бўлиши, яъни ҳужжатлар асосида тасдиқланиши лозим.

Қарзларни узиш режаси хўжалик суди томонидан тасдиқланганидан сўнг мазкур режа ишда иштирок этувчи шахслар учун мажбурий тусга эга бўлади.

Шарҳланаётган модданинг иккинчи ва тўртинчи қисмлари ўртасидаги фарқ шундаки, иккинчи қисм бўйича эътирозлар хўжалик суди томонидан қарзларни узиш режаси тасдиқлангунга қадар тақдим этилиши мумкин, тўртинчи қисм бўйича режага ўзгартиришлар киритиш тўғрисидаги ариза режа суд томонидан тасдиқлангандан сўнг берилиши мумкин.

Хўжалик судининг қарзларни узиш режасини тасдиқлаш тўғрисидаги ажрими устидан ЎзР ХПКнинг 85-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ шикоят берилиши мумкин, чунки мазкур ажримнинг чиқарилиши билан банкротлик тўғрисидаги иш юритиш тўхтатилиб турилади. Суд томонидан қарздор томонидан тақдим этилган қарзни узиш режаси тасдиқланишини рад этиш тўғрисида ажрим чиқарил-

ган ҳолларда бу ажрим устидан шикоят қилиниши мумкин эмас, чунки «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун бундай ажрим устидан шикоят беришни назарда тутмайди.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисми қарзларни узиш режасида қуйидаги маълумотларни кўрсатилиши лозимлигини белгилайди: режани амалга ошириш муддати; қарздор ёки унинг оила аъзолари истеъмоли учун ҳар ойда қолдириладиган сумма миқдори; кредиторларнинг талабларини қаноатлантириш учун ҳар ойда юбориш мўлжалланаётган сумма миқдори. Қарзларни узиш режасини бажариш муддати икки ойдан ошмаслиги керак (шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми).

4. Хўжалик суди банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган шахсларнинг асослантилган илтимосномасига биноан қарзларни узиш режасини ўзгартиришга, шу жумладан уни амалга ошириш муддатини узайтиришга ёки қисқартиришга, қарздор ёки унинг оила аъзолари истеъмоли учун ҳар ойда қолдириладиган сумма миқдорини кўпайтиришга ёки камайтиришга ҳақли. Бунда суд қарзларни узиш муддатини шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми белгиланган муддатдан, яъни икки ойдан ортиқ муддатга узайтиришга ҳақли эмас. Шарҳланаётган қисмда келтирилган асослантилган илтимоснома қарзларни узиш режасини у ёки бу кўринишда кўриш хоҳиш-истагини англатади, масалан қарзларни узиш режасида белгиланган муддатларда ва ҳар ойлик тўловлар орқали мавжуд қарздорликни қоплашнинг имкони йўқлиги. Қарзларни узиш режасини ўзгартириш тўғрисидаги илтимоснома қарзларни узиш режаси муддати тугагунга қадар берилиши мумкин ва у хўжалик суди томонидан олинган кундан эътиборан бир ойлик муддатдан кечиктирмай кўриб чиқилади (Қонуннинг 59-моддаси биринчи қисми).

Хўжалик суди томонидан тасдиқлангандан сўнг қарзларни узиш режасига талаблари киритилмаганлиги тўғрисида хабардор бўлган кредиторлар хўжалик судига режага ўз талабларини киритиш мақсадига қарзларни узиш режасига ўзгартириш киритиш тўғрисидаги илтимоснома билан мурожаат қилишлари мумкин. Хўжалик суди берилган илтимосномани асосли деб топиб, қарзларни узиш режасига ўзгартириш киритиш тўғрисида ажрим чиқаради ва мазкур талабни режага киритади. ЯТТга нисбатан банкротлик таомили қўлланилгандан сўнг вужудга келган талаблар жорий талаблар ҳисобланади ва режага киритилмайди.

Модданинг шарҳланаётган қисми бўйича қарзларни узиш режасига ўзгартириш киритиш тўғрисидаги илтимоснома хўжалик суди томонидан кўриб чиқилиши керак ва илтимоснома асосли бўлган ҳолларда ЎЗР ХПКнинг 84-моддасига кўра банкротлик тўғрисидаги

иш юритиш тикланади. Илтимоснома суд мажлисида ишда иштирок этувчи шахслар хабардор қилинган ҳолда кўрилади ва ишни судда кўрилиши натижалари бўйича ажрим чиқарилади. Агар бир неча илтимосномалар келиб тушганда улар бир суд мажлисида ишда иштирок этувчи шахслар хабардор қилинган ҳолда кўрилади.

Мазкур қисм бўйича суд томонидан қарзларни узиш режасига ўзгартириш киритиш тўғрисидаги илтимоснома қаноатлантирилиши рад этилган ҳолларда суднинг ажрими устидан шикоят берилиши мумкин эмас, чунки «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун бундай ажрим устидан шикоят берилишини назарда тутмайди.

5. Агар қарздор томонидан қарзларни узиш режасининг бажарилиши натижасида кредиторларнинг талаблари тўла ҳажмда қаноатлантирилган бўлса ва судга бу хусусда тегишли далиллар тақдим этилса, Қонуннинг 56-моддаси биринчи қисмига мувофиқ банкротлик тўғрисидаги иш юритиш тугатилади. Мазкур ҳолатда ЯТТ режани бажара олган ва барча қарзларни қоплаган бўлса, у кейинчалик ҳам ўз тадбиркорлик фаолиятини давом эттириши мумкинлиги ва тўловга қобилиятлилиги тикланганлиги назарда тутилади.

Кредиторларнинг қарзларни узиш режасида назарда тутилган барча талаблари қаноатлантирилмаган ҳолларда, агар қарздор 179-модданинг иккинчи қисми бўйича ишни кўришни кечиктириш тўғрисида ариза бермаса ёки суд 179-модданинг иккинчи қисми бўйича берилган аризани қаноатлантиришни рад этса, хўжалик суди Қонуннинг 179-моддаси тўртинчи қисмига мувофиқ қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилади.

177-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг тугатиш массасига кирмайдиган мол-мулки

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлмаган мол-мулки тугатиш массасига кирмайди.

Хўжалик суди қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг ҳамда банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган бошқа шахсларнинг асослантирилган илтимосномасига биноан қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлган ноликвид мол-мулкни ёки реализация қилинишидан келган даромад кредиторларнинг талабларини қондиришга моҳиятан таъсир этмайдиган мол-мулкни тугатиш массасидан чиқаришга ҳақли.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг ушбу модда қоидаларига мувофиқ тугатиш массасидан чиқариладиган мол-мулкнинг умумий

қиймати энг кам иш ҳақи миқдорининг эллик каррасидан ортиқ бўлмаслиги керак. Бундай мол-мулк рўйхати хўжалик суди томонидан тасдиқланиб, бу ҳақда ажрим чиқарилади, ажрим устидан шикоят берилиши (протест келтирилиши) мумкин.

Шарҳланаётган модда нималар тугатиш массаси ҳисобланиши, қандай турдаги мол-мулклар тугатиш массасига киритилмаслиги, мол-мулкни тугатиш массасидан чиқариш тартиби ва ЯТТнинг қанча миқдордаги мол-мулки тугатиш массасидан чиқарилиши тўғрисида тушунтириш беради.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми қарздорнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлмаган мол-мулки тугатиш массасига киритилмаслигини белгилайди. Қонунда қарздор-ЯТТнинг тугатиш массаси қандай мол-мулк ҳисобидан шаклланиши белгиловчи қоида назарда тутилмаган. Шу сабабли Қонуннинг қарздор-юримдик шахснинг тугатиш массасини шаклланишини белгиловчи 130-моддаси биринчи қисми қоидаларини аналогия бўйича қўллаган ҳолда, балансда кўрсатилганлиги ёки кўрсатилмаганлигидан қатъи назар қарздор-ЯТТнинг барча активлари тугатиш массасини шаклланиши учун асос вазифасини ўтайди деб хулоса қилиш мумкин. Худди шу асосда Қонуннинг 130-моддаси иккинчи қисми қоидаларини аналогия бўйича қўллаган ҳолда унда кўрсатилган мол-мулклар турлари қарздор-ЯТТнинг тугатиш массасига кирмайди деб ҳисоблаш мумкин.

Бундан ташқари, шарҳланаётган модда қоидалари Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонуннинг 52-моддасига мувофиқ ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк (уй-жой, квартира, уй анжомлари ҳамда жиҳозлари, кийимлар ва бошқа буюмларга қаратилиши мумкин эмас, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно) ЯТТнинг тугатиш массасига киритилмаслигини белгилайди.

2. Хўжалик суди қарздор-ЯТТнинг ҳамда банкротлик тўғрисидаги ишда иштирок этаётган бошқа шахсларнинг асослантилган илтимосномасига биноан қарздор-ЯТТнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлган (шарҳланаётган модданинг биринчи қисмига қаранг) ноликвид мол-мулкни (сотуви катта маблағ келтирмайдиган) ёки реализация қилинишидан келган даромад кредиторларнинг талабларини қондиришга сезиларли таъсир этмайдиган мол-мулкни тугатиш массасидан чиқаришга ҳақли. Асосланган илтимоснома сифатида ҳажми катта бўлмаган мол-мулкнинг қиймати ҳақида далил (баҳолаш ташкилотининг хулосаси) тақдим этилиши келтириш мумкин.

3. Қарздор-ЯТТнинг ушбу модданинг иккинчи қисми қоидаларига мувофиқ тугатиш массасидан чиқариладиган мол-мулкнинг умумий қиймати энг кам иш ҳақи миқдорининг эллик каррасидан ортиқ бўлмаслиги керак.

Ушбу қисмнинг қоидаларига мувофиқ тугатиш массасидан чиқарилаётган ЯТТ мол-мулки рўйхати хўжалик суди томонидан тасдиқланади ва бу ҳақда ажрим чиқарилади. Мазкур ажрим устидан Қонуннинг 60-моддасига мувофиқ шикоят берилиши мумкин.

Худди шунга ўхшаш нормалар АҚШнинг Банкротлик тўғрисидаги Кодексида ҳам мавжуд бўлиб, унга кўра тугатиш массасидан қарздор-жисмоний шахснинг шахсий буюмлари, шунингдек 7500 АҚШ доллари қийматидаги кўчмас мулки, 1200 доллардан қиммат бўлмаган автомобили чиқарилади.

Германиянинг 1999 йилдаги Банкротлик тўғрисидаги Низомида ҳам шундай мазмундаги қоидалар мавжуд. Хусусан, тугатиш массасига қарздорнинг уй хўжалигида фойдаланиладиган (кам қимматли) ашёлар киритилмайди.

178-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркор битимларининг ҳақиқий эмаслиги

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза хўжалик судига берилганидан кейин қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг ўз мол-мулкни бошқа шахсга ўтказиш ёки манфаатдор шахсларга бошқа усулларда бериш билан боғлиқ битимлари ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битимлардир.

Кредиторнинг талабига биноан хўжалик суди ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битим ҳақиқий эмаслигининг оқибатини қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг битим предмети бўлган мол-мулкни қарздор якка тартибдаги тадбиркор мол-мулки таркибига қайтариш тариқасида ёки ундирувни манфаатдор шахсларда турган тегишли мол-мулкка қаратиш тариқасида қўллайди.

Шарҳланаётган модда ЯТТнинг банкротлигига тааллуқли бўлган ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битимлар тушунчасини беради, шунингдек битимни ўз-ўзидан ҳақиқий эмаслиги натижасида суд томонидан қўлланиладиган оқибатларни белгилайди.

1. Битимни ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб топиш асослари ЎЗР ФКда назарда тутилган. Бироқ фуқаролик қонунчилиги томонидан белгиланган асосларга қўшимча равишда банкротлик тўғрисидаги қонунчилик битимни ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб топиш асоси сифатида қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза хўжалик судига берилганидан кейин қарздор-ЯТТнинг ўз мол-мулкни

бошқа шахсга ўтказиши ёки манфаатдор шахсларга бошқа усулларда беришини ҳам назарда тутати.

ЯТТнинг битимлари қуйидаги ҳолларда ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисобланади:

— биринчидан, мол-мулкка нисбатан ЯТТ мулк ҳуқуқини бекор қилишга қаратилган барча битимлар назарда тутилади. Булар олди-сотди, ҳадя, айирбошлаш шартномалари бўлиши мумкин.

— иккинчидан, ЯТТ ва Қонуннинг 17-моддасида санаб ўтилган манфаатдор шахслар шундай битимларнинг тарафлари бўлса.

ЯТТга нисбатан шундай манфаатдор шахс дейилганда унинг хотини (эри), ота-онаси, бува-бувилари, ака-укалари, опа-сингиллари ҳамда болалари, неваралари, чеваралари, эваралари, ака-ука ва опа-сингилларининг болалари, неваралари, чеваралари, эваралари, хотинининг (эрининг) ота-онаси, ака-укалари ва опа-сингиллари тушунилади (Қонуннинг 17-моддаси иккинчи қисми).

Ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битим уни суд томонидан бундай деб топилишидан қатъи назар ҳақиқий эмас деб ҳисобланади (ЎЗР ФКнинг 113-моддаси). ЎЗР ФКда белгиланган умумий қоидаги кўра, ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битим ҳақиқий эмаслигининг оқибатларини қўлланиш тўғрисидаги талабни ҳар қандай манфаатдор шахс қўйиши мумкин ёки суд бундай оқибатларни ўз ташаббуси билан қўллашга ҳақли.

2. Банкротлик тўғрисидаги қонунчиликка кўра, кредиторнинг талабига биноан хўжалик суди ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битим ҳақиқий эмаслигининг оқибатини қарздор-ЯТТнинг битим предмети бўлган мол-мулкни қарздор-ЯТТ мол-мулки таркибига қайтариш тариқасида ёки ундирувни манфаатдор шахсларда турган тегишли мол-мулкка қаратиш тариқасида қўллайди.

Бундай оқибатларни қўллашдан кўзланган мақсад кредиторларнинг талабларини қаноатлантириш учун тугатиш массасини шакллантириш — ҳажмини оширишдир. Шунинг учун бунинг оқибатлари қарздор-ЯТТнинг мол-мулкни қарздор-ЯТТ мол-мулки таркибига қайтариш тариқасида ёки ундирувни қарздор томонидан манфаатдор шахсларга берилган тегишли мол-мулкка қаратиш кўринишида бўлади.

«Банкротлик тўғрисида»ги Қонун банкротлик тўғрисидаги иш доирасида суд томонидан ўзи-ўзидан ҳақиқий бўлмаганлиги сабабли битимни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги масала кўрилишини белгиламайди. Бироқ, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йилдаги 142-сонли Қарорининг 26-бандига мувофиқ, қарздорнинг битимларини ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш тўғрисидаги талаблар банкротлик тўғрисидаги иш доирасидан ташқарида хўжалик суди томонидан ЎЗР ХПКда назарда тутилган умумий тартибда кўрилади.

179-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг банкротлиги тўғрисидаги ишни хўжалик судида кўриш

Хўжалик суди қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани қабул қилиш билан бир пайтда унинг мол-мулкни хатлайди, қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлмаган мол-мулк бундан мустасно. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг пул мажбуриятлари бажарилиши хусусида учинчи шахслар томонидан асосли кафилик берилган ёки кафолатланган бошқа таъминот тақдим этилган тақдирда хўжалик суди мазкур тадбиркорнинг илтимосномасига биноан унинг мол-мулкни (мол-мулкнинг бир қисмини) хатловдан чиқариши мумкин.

Хўжалик суди қарздор-якка тартибдаги тадбиркор кредиторлар билан ҳисоб-китоб қилиши ёки келишув битимига эришилиши учун банкротлик тўғрисидаги ишни кўришни мазкур тадбиркорнинг аризасига биноан узоғи билан бир ой муддатга кечиктириши мумкин.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркор фуқарога нисбатан мерос очилганлиги тўғрисида маълумот бўлган тақдирда, хўжалик суди мазкур тадбиркорнинг банкротлиги тўғрисидаги иш юритишни мерос тақдири тўғрисидаги масала қонунда белгиланган тартибда ҳал қилингунга қадар тўхтатиб туришга ҳақли.

Агар қарздор-якка тартибдаги тадбиркор ушбу модданинг белгиланган муддатда кредиторларнинг талаблари қондирилганлигини кўрсатувчи далил-исботларни тақдим этмаган ва белгиланган муддатда келишув битимини тузмаган бўлса, хўжалик суди мазкур тадбиркорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилади.

Мазкур модда қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани қабул қилиш билан, шунингдек банкротлик тўғрисидаги ишни кўриш билан боғлиқ бўлган суднинг ҳаракатларини белгилаб беради.

1. Хўжалик суди қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани қабул қилиш билан бир пайтда унинг мол-мулкни хатлайди, қонун ҳужжатларига мувофиқ ундирувни қаратиш мумкин бўлмаган мол-мулк бундан мустасно (Қонуннинг 177-моддасига берилган шарҳга қаранг). Хўжалик суди бу ҳақда ажрим чиқаради ва Қонуннинг 181-моддаси биринчи қисмига мувофиқ суд ижрочисига юбориладиган ижро варақасини беради. Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш билан боғлиқ бўлган процессуал ҳаракатларни бажариш тартиби, яъни қарздор-ЯТТ мол-мулкни инвентаризация қилиш, мол-мулкни рўйхатга олиш Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги © ЎзР Олий хўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

Қонуни 53-моддасига мувофиқ суд ижрочиси томонидан амалга оширилади.

«Банкротлик тўғрисида»ги Қонун қарздор-ЯТТ кредиторлари билан ҳисоб-китоб қилишга йўналтирилган муайян чораларни назарда тутаяди, яъни суд баъзи ҳолларда ЯТТнинг илтимосномаси бўйича қарздорнинг мол-мулки (бир қисмини)ни хатловдан чиқариши мумкин. Бироқ бундай хатловдан чиқаришга ЯТТнинг мажбуриятлари бажарилиши хусусида учинчи шахслар томонидан асосли кафиллик берилган ёки мажбуриятлари бажарилишининг бошқа таъминотини тақдим этилган тақдирдагина йўл қўйилади.

ЎЗР ФКнинг 259-моддаси биринчи қисмида келтирилган мажбурият бажарилишини таъминлаш усулларида қарздорнинг мол-мулкини хатловдан чиқариш имконини берувчи усулларга гаров, кафиллик ва кафолат киради. Неустойка, мол-мулкни ушлаб қолиш ва закатат шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида назарда тутилган мажбурият бажарилишини таъминлаш усуллари сирасига кирмайди.

2. ЯТТ аризаси асосли ва ЯТТнинг важларини тасдиқловчи далиллар мавжуд бўлган ҳолларда хўжалик суди ЯТТни кредиторлар билан ҳисоб-китоб қилиш ёки келишув битимига эришиши учун банкротлик тўғрисидаги ишни кўришни узоғи билан бир ой муддатга кечиктириши мумкин. Мазкур ҳолатда суд ишни кўришни кейинга қолдиришни барча ҳолатларни инобатга олган ҳолда ҳал этади. Берилган илтимосномани асослаш мақсадида судга тақдим этиладиган ҳужжатлар бўлиб ЯТТ ҳисоб рақамида қарздорликни тўлиқ қоплаш учун етарли бўлган пул маблағларининг мавжудлигини тасдиқловчи қарздорнинг банкдаги ҳисоб рақамидан кўчирма, келишув битими лойиҳаси ва бошқалар ҳисобланади. Суднинг ишни кўришни кейинга қолдириш тўғрисидаги ажрими ишни кўришни кейинга қолдиришга асос бўлган сабаблар кўрсатилган ҳолда асослантирилган бўлиши зарур.

ЯТТ банкротлиги тўғрисидаги ишни кўришни кейинга қолдириш ҳақидаги илтимоснома Қонуннинг 49-моддасида назарда тутилган муддатларда яъни, хўжалик судининг мажлисида қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза иш юритишга қабул қилинганлиги ҳақида ажрим чиқарилган кундан эътиборан уч ойдан ортиқ бўлмаган муддатда, бироқ иш бўйича якуний қарор қабул қилингунга қадар берилиши керак.

Агар бу муддатда қарздор кредиторларнинг талаблари қаноатлантирилганлиги ёки келишув битими тузилганлигини тасдиқловчи далил-исботлар тақдим этмаса, шарҳланаётган модданинг тўртинчи қисмида назарда тутилган оқибатлар келиб чиқади.

Қонуннинг 10-моддаси биринчи қисмида хўжалик суди қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани иш юритувига қабул қилиб олган пайтдан эътиборан кредиторлар қарздорга ўз талабларини қондириш мақсадида якка тартибда муурожаат этишга ҳақли эмаслиги белгиланганлиги сабабли барча кредиторлар талаблари бир марта (бир вақтда) қондирилиши мумкинлиги келиб чиқади.

Келишув битимини тузиш учун бу тўғрида қарор қабул қилиш мақсадида кредиторлар йиғилишини чақириш зарур, чунки Қонунга кўра (10-модданинг бешинчи қисми, 13-модданинг учинчи қисми иккинчи хатбошиси, 145-модданинг биринчи қисми) келишув битимини тузиш кредиторлар йиғилишини мутлақ ваколати ҳисобланади ва уни тузиш тўғрисидаги қарор кредиторлар умумий сонининг кўпчилик овози билан қабул қилинади.

3. Қарздор-ЯТТ фуқарога нисбатан мерос очилганлиги тўғрисида маълумот бўлган тақдирда, хўжалик суди мазкур тадбиркорнинг банкротлиги тўғрисидаги иш юритишни мерос тақдири тўғрисидаги масала қонунда белгиланган тартибда ҳал қилингунга қадар тўхтатиб туришга ҳақли (ЎзР ФКнинг 1146 моддаси — мерос очилгандан сўнг олти ой).

Агар мерос қарздор-ЯТТ томонидан олинса тегишли мол-мулкдан кредиторлар билан ҳисоб-китоб қилиш учун фойдаланилади.

4. Агар қарздор-ЯТТ ушбу модданинг иккинчи қисмида белгиланган муддатда кредиторларнинг талаблари қондирилганлигини кўрсатувчи далил-исботларни тақдим этмаган ва белгиланган муддатда келишув битимини тузмаган бўлса, хўжалик суди мазкур тадбиркорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилади.

Келишув битими тузилган ҳолларда суд банкротлик тўғрисидаги иш юритиш тугатиш тўғрисида ажрим чиқаради, кредиторларнинг талаблари қондирилганлигини кўрсатувчи далил-исботлар тақдим этилган ҳолларда суд ЯТТ банкрот деб топишни рад этиш тўғрисида қарор чиқаради.

180-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топишнинг оқибатлари

Хўжалик суди қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилган пайтдан эътиборан:

қарздорнинг пул мажбуриятларини бажариш муддати бошланган деб ҳисобланади;

қарздорнинг барча мажбуриятлари бўйича неустойка (жарима, пеня), фоизлар ҳисоблаш ва бошқа иқтисодий (молиявий) санкциялар бекор қилинади;

қарздордан барча ижро ҳужжатлари бўйича ундирувлар бекор қилинади, алиментлар ундириш тўғрисидаги талаблар бўйича, шунингдек ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги талаблар бўйича ижро ҳужжатлари бундан мустасно.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги қарорни хўжалик суди барча маълум кредиторларга улар ўз талабларини тақдим этадиган муддатни кўрсатган ҳолда юборади, бу муддат икки ойдан ошмаслиги керак. Хўжалик судининг ана шундай қарорини юбориш қарздор-якка тартибдаги тадбиркор ҳисобидан амалга оширилади.

Хўжалик суди қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган пайтдан эътиборан мазкур тадбиркорнинг якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтганлиги ўз кучини йўқотади, шунингдек фаолиятнинг айрим турлари билан шуғулланиш учун мазкур тадбиркорга берилган лицензияларнинг амал қилиши тугатилади.

Хўжалик суди қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарор нусхасини айна шу шахсни якка тартибдаги тадбиркор сифатида рўйхатга олган органга ва лицензияловчи органга юборади.

Қонуннинг ушбу моддаси қарздорни банкрот деб топиллиши натижасида юзага келадиган оқибатларни очиб беради.

1. ЯТТ банкротлиги тўғрисидаги иш Қонуннинг 49-моддасида белгиланган муддатларда кўрилиши шарт. Хўжалик суди қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилган пайтдан эътиборан: ЯТТнинг пул мажбуриятларини бажариш муддати бошланган деб ҳисобланади; ЯТТнинг барча мажбуриятлари бўйича неустойка (жарима, пеня), фоизлар ҳисоблаш ва бошқа иқтисодий (молиявий) санкциялар, шу жумладан бюджетга муддатида тўланмаган солиқлар ва мажбурий тўловлар, бекор қилинади; шахсий хусусиятдаги талаблар бундан мустасно, чунки бундай талаблар ЯТТнинг жисмоний шахс ва фуқаро сифатидаги мақомидан келиб чиқади ва унинг шахсияти билан боғлиқ. Улар фуқаро ЯТТ мақомига эгаллиги билан боғлиқ эмаслиги учун банкрот деб топиллиши билан боғлиқ неустойка, фоизлар ва бошқа молиявий жазоларни ҳисобига ёзиллиши мазкур мажбуриятлар бўйича бекор бўлмайди. Бу ЯТТни банкрот деб топиш оқибатларининг яна бир ўзига хос хусусиятлари ҳисобланади; ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш, шунингдек (қарздор-
© Ўзбекистон Республикаси ҳўжалик суди, 2007/© Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA), 2007

ЯТТ оила аъзоси сифатида тўлаши керак бўлган) алиментларни ундириш тўғрисидаги ва бошқа шахсий хусусиятдаги талаблар бўйича ижро варақаларидан ташқари бошқа ижро варақалари бўйича ЯТТдан ундирув бекор бўлади.

Қонуннинг 180-моддаси биринчи қисми тўртинчи хатбошисининг мазмуни шундаки, ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш, шунингдек (қарздор-ЯТТ оила аъзолари томонидан талаб қилинган) алиментларни ундириш тўғрисидаги ва бошқа шахсий тусдаги талаблар бўйича ижро варақалари мавжуд бўлган ҳолларда мазкур талаблар бўйича кредиторлар тегишли ижро ҳужжати-ни бажарилишини тугатишга доир иш юритувида ҳам амалга оширишлари мумкин. Агар тугатишга доир иш юритувни амалга ошириш таомилида бундай талаблар қопланмаган бўлса ёки қисман қопланган бўлса, кредиторлар талаб қилиш ҳуқуқини сақлаб қолади ва мазкур суд таомили тугаганидан сўнг уларни ЯТТга тақдим этишлари мумкин (184-модда иккинчи қисм).

2. Қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорда суд томонидан Қонуннинг 124-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ тугатишга доир иш юритув муддати бир йилдан ошмаслиги, шунингдек Қонуннинг 51-моддаси тўртинчи қисмига мувофиқ қарздорни ЯТТ сифатида давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ўз кучини йўқотганлиги кўрсатилади. Қарздор-ЯТТ мол-мулки ҳисобидан барча маълум бўлган кредиторларга жўнатиладиган қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорда кредиторлар томонидан улар ўз талабларини тақдим этиш муддати кўрсатилади. Қонуннинг 127-моддаси иккинчи қисми бешинчи хатбоши кредиторлар талабларини тақдим этишнинг белгиланган муддати, қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги маълумотлар эълон қилинган ва тугатишга доир иш юритиш бошланган санадан эътиборан камида икки ой бўлиши шартлигини белгилайди. Шу билан бирга, шарҳланаётган модданинг бу қисми ЯТТ тугатишга доир иш юритишда кредиторларнинг талабларини тақдим этиш муддати икки ойдан ошмаслиги кераклигини белгилайди ва тегишлича хўжалик суди томонидан ЯТТ тугатишга доир иш юритиш жараёнида кредиторларнинг талабларини тақдим этиш муддати қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги маълумотлар эълон қилинган ва тугатишга доир иш юритиш бошланган санадан икки ойдан ошмаслигининг лозимлиги белгиланади.

Қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги хўжалик суди қарорининг нусхалари суд мажлиси давомида аниқланган, суд иж-рочиси, қарздорга хизмат кўрсатадиган банк томонидан суднинг сўровига кўра тақдим этилган маълумотлар орқали аниқланган бар-ча маълум кредиторларга юборилади. Қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги суд қарорини тарқатиш хўжалик судига юклати-

лади. Почта харажатлари қарздор-ЯТТнинг мол-мулки ҳисобидан хўжалик судининг депозит рақамига ўтказилиши билан қопланади ва бу ҳақда ижро варақаси берилади.

Қонуннинг 127-моддаси биринчи қисми қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги маълумотларни эълон қилиш тугатиш бошқарувчиси томонидан ушбу Қонуннинг 52 ва 53-моддаларида назарда тутилган тартибда амалга оширилишини белгилайди. Мазкур ҳолат ЯТТни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлашга нисбатан ҳам қўлланилади. Бунда шуни ҳам эътиборга олиш лозимки, ЯТТ банкротлиги тўғрисидаги иш бўйича одатда тугатиш бошқарувчиси тайинланмаслиги боис, Қонуннинг 127-моддаси учинчи қисми қоидалари бўйича қарздор-ЯТТнинг ўзи банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги маълумотларни суднинг тегишли қарор қабул қилган санасидан ўн кундан кечиктирмай расмий нашрда эълон қилиш учун юбориши лозим.

3. Хўжалик суди қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган пайтдан эътиборан фаолиятнинг айрим турлари билан шуғулланиш учун мазкур тадбиркорга берилган лицензияларнинг амал қилиши тугатилади. ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарор, худди юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарор каби эълон қилинган кундан эътиборан кучга киради ва дарҳол ижро этилиши шарт. Мазкур қарор устидан ЎзР ХПКга мувофиқ олти ой муддат ичида шикоят (протест) берилиши мумкин (Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йилдаги 142-сонли Қарорининг 21—22-бандлари).

Тугатишга доир иш юритув яқунланганлиги тўғрисида суд томонидан ажрим чиқарилганидан сўнг давлат реестридан чиқарилиши назарда тутилган юридик шахслардан фарқли равишда, Қонуннинг 180-моддаси учинчи қисмига мувофиқ хўжалик суди қарздор ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган пайтдан эътиборан мазкур тадбиркорнинг ЯТТ сифатида давлат рўйхатидан ўтганлиги ўз кучини йўқотади. Шу туфайли фаолиятнинг айрим турлари билан шуғулланиш учун мазкур тадбиркорга берилган лицензиялар ва ЯТТ давлат рўйхатидан ўтказилганлиги барча кредиторларнинг талабларини навбат билан қондирган ҳолда ҳам қайта тикланмайди. Шу билан бирга, ЯТТ банкрот деб топилганидан сўнг келишув битими тузилганида ЯТТ давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ва лицензиялари тикланиши мумкинлигини тахмин қилиш мумкин, чунки келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги суд ажрида ЯТТ банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритувни бошлаш тўғрисидаги қарор ижро этилмаслиги кўрсатилади (Қонуннинг 145-моддаси бешинчи қисми). Худди шундай оқибатлар суднинг ЯТТни банк-

рот деб топиш тўғрисидаги қарори бекор бўлган ҳолларда ҳам юзага келади.

4. «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун банкрот деб топилган ЯТТ устидан назорат қилиш механизмларини ҳам назарда тутати. Унга кўра, хўжалик суди қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарор нусхасини айти шу шахсни ЯТТ сифатида рўйхатга олган органга ва лицензияловчи органга юбори.

181-модда. Хўжалик судининг қарорини бажариш

Хўжалик судининг қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги қарори ҳамда ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисидаги ижро варақаси қарздорнинг мол-мулки сотилишини амалга ошириш учун суд ижрочисига юборилади. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг барча мол-мулки сотилиши керак, ушбу мувофиқ тугатиш массасига кирмайдиган мол-мулк бундан мустасно.

Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорнинг кўчмас мол-мулкини ёки қимматли кўчар мол-мулкини доимий бошқарув зарур бўлганда хўжалик суди мазкур мақсадлар учун тугатиш бошқарувчисини тайинлайди ва унга тўланадиган ҳақ миқдорини белгилайди. Бундай ҳолларда қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг мол-мулки тугатиш бошқарувчиси томонидан сотилади.

Қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг мол-мулкини сотишдан тушган, шунингдек мавжуд нақд пул маблағлари қарздор якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган хўжалик судининг депозитига киритилади.

Мазкур модда суд қарорини бажариш тартибини, шунингдек ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги суд қарорининг бажарилиши юклатилганлар доирасини белгилайди.

1. Хўжалик судининг қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги қарори ҳамда шу қарор асосида ундирувни қарздор-ЯТТнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисида берилган ижро варақалари қарздорнинг мол-мулкини Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонунига кўра сотилишини амалга ошириш учун суд ижрочисига юборилади. Ушбу Қонунга кўра тугатиш массасига кирмайдиган мол-мулкдан ташқари бошқа барча мол-мулк сотилиши керак.

ЯТТга нисбатан банкротликнинг қузатув каби таомили қўлланмаслиги туфайли, зарур ҳолларда хўжалик суди томонидан қарздор мол-мулкини махсус баҳолаш ташкилотлари томонидан мустақил

баҳоланиши ўтказилиши мумкинлиги назарда тутилади. Қонуннинг 183-моддаси биринчи қисмига мувофиқ баҳолашни ўтказиш билан боғлиқ бўлган харажатлар қарздор зиммасига юклатилади. Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонуни 54-моддасига кўра рўйхатга олинган мол-мулк суд ижрочиси томонидан баҳоланади. Зарур ҳолларда, суд ижрочиси мол-мулк қийматини аниқлаш учун мутахассисни жалб этади.

2. Қарздор-ЯТТнинг тугатиш массасини ташкил этувчи мол-мулкни сотиш суд ижрочиси томонидан Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ амалга оширилади.

Қарздор-ЯТТнинг кўчмас мол-мулкни ёки қимматли кўчар мол-мулкни доимий бошқарув зарур бўлганда хўжалик суди мазкур мақсадлар учун тугатиш бошқарувчисини тайинлайди (суд томонидан тугатишга доир иш юритишнинг белгиланган бир йилдан ортиқ бўлмаган муддатига) ва унга тўланадиган ҳақ миқдорини белгилайди. Бундай ҳолларда қарздор ЯТТнинг мол-мулки тугатиш бошқарувчиси томонидан сотилади. Бундай ҳолларда ЯТТнинг мол-мулкнинг сотилиши тугатиш бошқарувчиси томонидан амалга оширилади. Қонуннинг 183-моддаси биринчи қисмига мувофиқ тугатиш бошқарувчисига тўланадиган ҳақ суд харажатлари билан биргаликда қарздор-ЯТТ мол-мулки ҳисобидан навбатдан ташқари равишда қопланади.

Қарздор-ЯТТ мол-мулкни бошқариш зарур бўлган ҳолларда тугатиш бошқарувчиси тайинланади. Юридик шахсларни тугатишдан фарқли равишда қарздор-ЯТТ мол-мулкни бошқариш учун суд ўз ташаббуси билан тугатиш бошқарувчисини тайинлаши мумкин. Бундай ҳолларда тугатишга доир иш юритувни, умумий тартиб бўйича юридик шахсни тугатишга доир иш юритувни амалга оширилишига ўхшаб биринчи, иккинчи ва учинчи тоифа аттестатига эга бўлган суд бошқарувчиси амалга оширади.

Ўзбекистон Республикасининг «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонуни 54-моддаси учинчи қисмида мажбурий тартибда баҳоланиши шарт бўлган мол-мулклар тугал бўлмаган рўйхати келтирилган: қимматли қоғозлар, валюта қимматликлари, қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган заргарлик буюмлари ва бошқа рўзғор буюмлари, нодир буюмлар, асл тасвирий санъат ва ҳайкалтарошлик асарлари. Санаб ўтилган мол-мулкларни энг қимматли мол-мулклар сирасига киришиш мумкин ва қимматли мол-мулкларни белгилашда Қонуннинг ушбу нормасига асосланиш керак.

3. Қарздор-ЯТТнинг мавжуд нақд пул маблағлари ва унинг мол-мулкани сотишдан тушган пул маблағлари, қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган хўжалик судининг депозитига киритилади. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмига мувофиқ тугатиш бошқарувчиси томонидан амалга оширилган қарздор-ЯТТнинг мол-мулкани сотишдан тушган пул маблағлари ҳам қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилган хўжалик судининг депозитига киритилади.

182-модда. Кредиторларнинг талабларини кўриб чиқиш

Хўжалик суди ушбу Қонун 180-моддасининг назарда тутилган муддатда кредиторлар томонидан билдирилган талабларни кўриб чиқади. Кўриб чиқиш натижалари асосида хўжалик суди кредиторларнинг талабларини қондириш тартиби ва миқдори тўғрисида ажрим чиқаради.

Шарҳланаётган модда суд томонидан кредиторларнинг талабларини кўриб чиқиш тартиби ва муддатини белгилайди.

Юридик шахс банкротлигида хўжалик суди кредиторларнинг фақатгина Қонуннинг 70 ёки 100-моддаларига мувофиқ эътирозлар билдирилган талабларини кўради. ЯТТларни банкротлигида эса, юридик шахсларни банкротлигидан фарқли равишда махсус тартиб белгиланган бўлиб, унга кўра кредиторлар томонидан билдирилган талабларни бевосита хўжалик суди кўриб чиқади. Хўжалик суди Қонуннинг 180-моддаси иккинчи қисмида назарда тутилганидек икки ой муддат ичида кредиторларнинг тақдим этилган талабларини кўриб чиқади.

Агар Қонуннинг 181-моддаси иккинчи қисмига кўра суд томонидан тугатиш бошқарувчи тайинланганда ҳам кредиторларнинг талабларини кўриш Қонуннинг 128-моддасида белгиланган тартибда суд томонидан амалга оширилади, чунки тугатиш бошқарувчиси кўчмас мол-мулкани ёки қимматли кўчар мол-мулкани тасарруф этиш ва бошқариш ҳуқуқига эга (Қонуннинг 181-моддаси иккинчи қисми).

ЯТТнинг банкротлигида қарздор тугатишга доир иш юритув якунлангандан сўнг, ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарарни ўрнини қоплаш, шунингдек алиментларни ундириш тўғрисидаги ва бошқа шахсий хусусиятдаги талаблардан ташқари, мажбуриятларни бажаришдан озод этилиши боис хўжалик судига ва суд ижрочисига қарздорнинг қарздорлик миқдорини аниқлаш зарур. Шу сабабли ЯТТнинг банкротлиги таомилида ўз талабларини қаноатлантиришни хоҳлаётган кредиторлар ҳар қандай ҳолатда ҳам ўз талабларини навбатдан

ташқари ёки белгиланган навбат бўйича қаноатлантирилишидан қатъи назар тақдим этишлари керак.

Бажарилиш муддати ЯТТ банкротлиги тўғрисидаги иш қўзғатилганига қадар вужудга келган, кредиторларнинг талабларини тақдим этиш муддати ўтгандан сўнг берилган талаблар Қонуннинг 138-моддаси учинчи қисмига мувофиқ белгиланган муддатларда тақдим этилган кредиторларнинг талаблари қаноатлантирилгандан сўнг қолган қарздорнинг мол-мулки ҳисобидан қаноатлантирилади.

Мазкур талаблар суд томонидан ЯТТ банкротлиги тўғрисидаги қўзғатилган иш бўйича кўриб чиқилади ва кредиторларнинг талабларини кўриш натижалари бўйича хўжалик суди кредиторлар талабларини қаноатлантириш навбати ва миқдори кўрсатилган ажрим чиқаради. Мазкур ажрим устидан шикоят берилиши мумкин эмас, чунки Қонунда ушбу ажрим устидан шикоят берилишини белгилو-чи норма мавжуд эмас.

Юридик шахсларни банкротлигидан фарқли равишда ЯТТ банкротлигида кредиторлар талаблари реестри тузилмайди.

183-модда. Кредиторларнинг талабларини қондириш тартиби

Хўжалик суди депозитига киритилган пул маблағлари ҳисобидан кредиторларнинг талабларини қондиришдан олдин қадар банкротлик тўғрисидаги ишни кўриш ва хўжалик судининг қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорини бажариш билан боғлиқ харажатлар қопланади, шунингдек қарздор-якка тартибдаги тадбиркор қайси фуқаронинг ҳаёти ёки соғлиғига зарар етказилганлиги учун қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўлса, шу фуқаронинг талаблари қондирилади.

Кредиторларнинг талаблари қуйидаги навбат бўйича қондирилади:

биринчи навбатда — мажбурий тўловлар хусусидаги талаблар, алимент ундириш тўғрисидаги талаблар, шунингдек меҳнатга ҳақ тўлашга ва муаллифлик шартномалари бўйича ҳақ тўлашга оид ҳисоб-китоблар назарда тутилган талаблар;

иккинчи навбатда — кредиторларнинг пул мажбуриятлари бўйича қарздорнинг мол-мулки гарови билан таъминланган талаблари;

учинчи навбатда — бошқа кредиторлар билан ҳисоб-китоблар.

Ҳар қайси навбат бўйича талаблар олдинги навбат талаблари тўла қондирилганидан кейин қондирилади.

Хўжалик судининг депозитида пул маблағлари етарли бўлмаса, бу маблағлар тегишли навбатдаги кредиторлар ўртасида улар талабларининг суммасига мутаносиб равишда тақсимланади.

Қонуннинг мазкур моддаси кредиторларнинг талабларини қондириш навбатини белгилайди.

1. Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми навбатдан ташқари қаноатлантириладиган талабларни белгилайди ва уларга банкротлик тўғрисидаги ишни қўриш ва хўжалик судининг қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорини бажариш билан боғлиқ харажатларни; тугатиш бошқарувчиси тайинланганда суд томонидан бошқарувчига тўланадиган ҳақ миқдори белгиланади ва бунда суд ҳақ миқдорини белгилашда ўртача ойлик иш ҳақи миқдоридан, бажариладиган ишни ҳажмидан, қарздор мол-мулкни қийматидан келиб чиқади. Тугатиш бошқарувчисига тўланадиган ҳақ навбатдан ташқари қопланади.

Таъкидлаш лозимки, етказилган маънавий зарарни қоплаш, ҳаёт ёки соғлиққа етказилган зарарни ўрнини қоплаш ва бошқа шахсий хусусиятдаги талаблар (шу жумладан, ЯТТдан оила аъзоси сифатида алимент ундириш тўғрисидаги талаблар ҳам) навбатдан ташқари қопланиши мумкин.

Жорий тўловлар бўйича талаблар ҳам навбатдан ташқари қопланади. ЯТТнинг банкротлигида жорий тўловлар сифатида суд томонидан қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилингандан сўнг пайдо бўлган талаблар тушунилади.

Суд ижрочиси Қонуннинг 134-моддаси ва шарҳланаётган моддада назарда тутилган навбат бўйича кредиторларнинг талабларини қаноатлантиришга киришади.

ЯТТнинг банкротлигига нисбатан Қонуннинг 133-моддаси қўлланилади ва гаровга олувчи гаровга қўйилган мол-мулк сотилганидан кейин тушган маблағлар ҳисобидан бошқа кредиторларга қараганда имтиёзли равишда қаноатлантирилади.

2. Кредиторларнинг талаблари қуйидаги навбат бўйича қондирилади:

— биринчи навбатда давлат бюджетига мажбурий тўловлар (солиқ, тўловлар ва давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармаларига ўтказилиши шарт бўлган ажратмалар) бўйича талаблар; ЯТТдан алимент ундириш тўғрисидаги талаблар, бунда ЯТТ иш берувчи сифатида мажбур, шунингдек меҳнатга ҳақ тўлашга ва муаллифлик шартномалари бўйича ҳақ тўлашга оид ҳисоб-китоблар назарда тутилган талаблар. Меҳнат шартномаси бўйича ишловчи шахсларнинг ишдан бўшатиш нафақасини тўлаш ва меҳнатга ҳақ тўлаш тўғрисидаги талаблари, шунингдек муаллифлик шартномалари бўйича тўланадиган ҳақ миқдорини белгилашда суд томонидан ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинган санадаги ҳосил бўлган қопланмаган қарздорлик ҳам ҳисобга олинади;

— иккинчи навбатда қарздорнинг мол-мулки гарови билан таъминланган, лекин Қонуннинг 133-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ қаноатлантирилмаган кредиторларнинг пул мажбуриятлари бўйича талаблари қаноатлантирилади (бунда гаров билан таъминланган, ammo гаров нарчасини сотилиши ҳисобидан, унинг етарли бўлмаганлиги сабабли, қаноатлантирилмаган талаблар назарда тутилган);

— учинчи навбатда биринчи ва иккинчи навбатда талаблари қаноатлантирилгандан ташқари, бошқа кредиторлар билан ҳисоб-китоблар амалга оширилади.

3. Ҳар қайси навбат бўйича талаблар олдинги навбат талаблари тўла қондирилганидан кейин қондирилади. Олдинги навбат бўйича кредиторлар олдида қопланмаган қарздорлик мавжуд бўлганда кейинги навбатдаги кредиторларнинг талабларини қаноатлантирилишига йўл қўйилмайди, яъни бирор-бир кредиторнинг бошқаларга нисбатан имтиёзли ҳуқуқига эгаллиги истисно этилиши адолатлилик тамойилининг кафолати ҳисобланади.

4. Хўжалик судининг депозитида пул маблағлари етарли бўлмаса, бу маблағлар тегишли навбатдаги кредиторлар ўртасида улар талабларининг суммасига мутаносиб равишда тақсимланади.

184-модда. Қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни мажбуриятлардан озод қилиш

Банкрот деб топилган қарздор якка тартибдаги тадбиркор кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тугаганидан кейин мазкур тадбиркорни банкрот деб топиш таомили амалга оширилаётганда кредитор томонидан билдирилган талабларни келгусида бажаришдан озод этилади, ушбу модданинг назарда тутилган талаблар бундан мустасно.

Кредиторларнинг ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги талаблари, алиментларни ундириш тўғрисидаги талаблар, шунингдек шахсий хусусиятдаги, хўжалик судининг қарздор-якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорини ижро этиш тартибида қаноатлантирилмаган ёки қисман қаноатлантирилган ёхуд қарздор якка тартибдаги тадбиркорни банкрот деб топиш таомили амалга оширилаётганида билдирилмаган бошқа талаблар ўз кучида қолади ва қарздор якка тартибдаги тадбиркорнинг банкротлиги таомили тамомланганидан кейин тегишинча тўла ҳажмда ёки қаноатлантирилмаган қисми ҳажмида тақдим этилиши мумкин.

Қарздор якка тартибдаги тадбиркор томонидан мол-мулкнинг яширилганлиги ёки унинг ўз мол-мулкни учинчи шахсларга ғайриқонуний тарзда берганлиги фактлари аниқланган тақдирда банкротлик жараёнида талаблари қондирилмаган кредитор ундирувни ана шу мол-мулкка қаратиш талабини тақдим этишга ҳақли.

Қонуннинг мазкур моддаси ЯТТга нисбатан кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тугаганидан кейин келиб чиқадиган оқибатларни, ҳамда шахсий хусусиятдаги талабларни (тўлиқ ёки қисман) қондирилмаслиги оқибатлари ва қарздорнинг мулкани яшириш оқибатларини тартибга солади.

1. Банкрот деб тан олинган ЯТТ кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тугаганидан кейин кредитор томонидан билдирилган талабларни келгусида бажаришдан озод этилади, шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида назарда тутилган талаблар бундан мустасно, негаки, бу талаблар умумий тартибда билдирилиши мумкин.

Яна шунини таъкидлаш керакки, шарҳланаётган модданинг мазкур қисми билан белгиланган қарздорни мажбуриятларни бажаришдан озод этиш оқибатлари моҳиятига кўра, тугатиш ишлари якунлангандан кейин, мазкур модданинг иккинчи қисмида назарда тутилган талабларни истисно этганда, кредиторлар қарздордан тугатиш ишлари юритиш жараёнида билдирилмаган талабларни ҳам, қондиришни талаб қила олмайдилар.

ЯТТни мажбуриятлардан озод этиш уни банкрот деб топилишида ижобий ҳолат ҳисобланади. Банкротлик таомилидан ўтган ЯТТ кредиторлар билан ҳисоб-китоблар якунлангандан сўнг, қондирилмай қолган талабларни бажаришдан озод этилади бу ҳақида ЯТТга нисбатан тугатиш ишларини якунлаш тўғрисидаги ажримда кўрсатилади. Шахсий тусдаги талаблар истисно этилади.

Қонун, банкрот деб топилган қарздор кредиторлар билан ҳисоб-китобни якунлаганда, хўжалик суди томонидан қандай суд ҳужжати қабул қилишини белгиламаган. Ушбу масала юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 27 январь 2006 йилдаги № 142-сонли Қарори 37-бандида шундай тушунтирилади:

— қарздор-ЯТТ кредиторлар билан ҳисоб-китоблар ва кредиторларнинг барча талаблари тўлиқ қондирилгандан сўнг, хўжалик суди тугатиш ишини якунлаш тўғрисида ажрим чиқаради;

— қарздор-ЯТТнинг мол-мулки кредиторларнинг барча талабларини қондириш учун етарли бўлмаса, суд ижрочиси ундирувни қарздор мол-мулкига қаратиш тўғрисидаги ижро варақасини Ўзбекистон Республикаси «Суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонунининг 37 ва 39-моддаларида белгиланган қоидаларга биноан қайтаради. Ижро варақасини қайтариш тўғрисидаги ҳужжатлар кўриб чиқилгандан сўнг хўжалик суди тугатиш ишларини якунлаш тўғрисида ажрим чиқаради;

— Қонуннинг 181-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ хўжалик суди томонидан тугатиш бошқарувчиси тайинланган бўлса, унда

тугатиш ишлари Қонуннинг 142 ва 144-моддаларида белгиланган қоидалар бўйича юритилади.

2. Кредиторларнинг ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги талаблари, алиментларни ундириш тўғрисидаги (қарздор-ЯТТ оила аъзоси сифатида тўлаши лозим бўлган), шунингдек кредиторнинг шахсияти билан бевосита боғлиқ бўлган бошқа талаблар, хўжалик судининг қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорини ижро этиш тартибида қаноатлантирилмаган бўлса ёки қисман қаноатлантирилган ёхуд банкротлик таомили амалга оширилаётганида билдирилмаган бўлса ўз кучида қолади ва тўлиқ ҳажмда ёки қаноатлантирилмаган қисми ҳажмида ЯТТнинг банкротлиги тўғрисидаги иш юритиш тугагандан сўнг умумий юрисдикция судларига умумий тартибларда тақдим этилиши мумкин. Аризага хўжалик судининг қарздор-ЯТТни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарори ҳамда, тегишинча кредиторлик қарзларини қисман қондирилганини ёки қарзларни қондирилмаганини тасдиқловчи ҳужжатлар илова қилинади.

3. ЯТТ мол-мулкининг яширилганлиги ёки ғайриқонуний тарзда учинчи шахсларга берилганлиги фактлари аниқланган тақдирда банкротлик таомили жараёнида талаблари қондирилмаган кредитор умумий даъво муддати мобайнида ундирувни ана шу мол-мулкка қараши талабини тақдим этишга ҳақли.

XI БОБ. БАНКРОТЛИКНИНГ СОДДАЛАШТИРИЛГАН ТАОМИЛЛАРИ

Шарҳланаётган боб соддалаштирилган банкротлик таомилларининг икки кўринишини белгилайди.

Тугатилаётган қарздор-юримдик шахснинг мол-мулки талабларни тўлиқ қаноатлантиришга етарли эмаслигини белгилашда ва тугатиш комиссияси қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилганда хўжалик суди қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилади. Бундай ҳолат учун қарздор аллақачон тугатиш босқичида бўлиши боис соддалаштирилган таомил назарда тутилган. Соддалаштирилган таомилнинг бошқа кўриниши ҳозир бўлмаган қарздорга тегишли бўлиб, қарздор-ЯТТ (ўзининг фаолиятини тўхтатган) ёки юримдик шахснинг раҳбари (унинг манзилини аниқлашнинг имкони бўлмаганда) ҳозир бўлмаганда, мажбуриятларнинг ҳажми ва муддати кечикканлигидан қатъи назар уни банкрот деб топиш тўғрисида ариза бериш мумкинлигини ўрнатади. Ушбу ҳолатда хўжалик суди икки ҳафталик муддатда уни банкрот деб топиш, тугатишга доир иш юритишни бошлаш ҳақида қарор чиқаради ва тугатиш бошқарувчисини тайинлайди. Тугатиш бошқарувчиси қонунчиликда белгиланган талабларни қондириш навбатига мувофиқ тарзда, билдирилган талабларни қаноатлантиришни амалга оширади.

Банкротликнинг соддалаштирилган таомилларида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари каби мураккаб таомиллар қўлланилмайди.

1-§. Тугатилаётган юримдик шахс банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари

185-модда. Тугатилаётган юримдик шахснинг банкротлиги

Агар қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги ва (ёки) ўз устав фондиди шакллантирмаганлиги муносабати билан тугатилиши тўғрисида қарор қабул қилинган юримдик шахснинг мол-мулки қиймати кредиторларнинг талабларини қондириш учун етарли бўлмаса, бундай юримдик шахс ушбу Қонунда назарда тутилган тартибда тугатилади.

Ушбу модданинг назарда тутилган ҳолатлар аниқланган тақдирда, тугатиш комиссияси (тугатувчи) тугатилаётган юримдик шахсни

банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан хўжалик судига ёки қонун ҳужжатларида назарда тутилган тегишли чораларни кўриши учун давлат солиқ хизмати органларига мурожаат этиши шарт.

Мазкур модданинг мақсади бўлиб, корхонани қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги ва (ёки) ўз устав фондини шакллантирмаганлиги муносабати билан тугатиш ишлари қачон банкротлик тўғрисидаги қоидалари бўйича ва қачон бошқа норматив ҳужжатлар бўйича амалга оширилишини фарқлаш ҳисобланади.

Юридик шахсларни тугатиш ЎЗР ФКга белгиланган тартибда ҳамда Ўзбекистон Республикасининг алоҳида тоифадаги юридик шахсларни тугатиш тартиби белгиланган қонун ҳужжатлари ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари бўйича амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 28 июндаги ПФ 2331-сонли «Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартибини соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони, ЎЗР ВМнинг 1999 йил 3 июлдаги 327-сонли «Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги қарори қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги ва (ёки) ўз устав фондини шакллантирмаганлиги муносабати билан юридик шахсни тугатишга доир норматив ҳужжатлар ҳисобланади.

1. Ночор (банкрот) деб тан олиниши мумкин бўлган юридик шахсларнинг банкротлигида шарҳланаётган параграфнинг қоидалари умумий ҳолда ва шарҳланаётган модданинг қоидалари хусусан бир вақтнинг ўзида қуйидаги шартларни амалга ошириш билан қўлланади:

қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги ва (ёки) ўз устав фондини шакллантирмаганлиги муносабати билан ЎЗР ФКнинг 53-моддасига мувофиқ юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилиниши. Бу икки ҳолатда бўлиши мумкин:

а) юридик шахснинг муассислари (иштирокчилари)нинг ўзи томонидан ёки таъсис ҳужжатлари билан ваколат берилган органининг юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилса. Тугатиш тўғрисида қарор қабул қилиш тартиби таъсис ҳужжатлари билан белгиланган;

б) агар хўжалик суди ЎЗР ВМнинг 1999 йил 3 июлдаги 327-сонли Қарори билан тасдиқланган «Молия-хўжалик фаолиятини амал-

га оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги Низомнинг 3.1 бандига мувофиқ (юқорида кўрсатилган шахс ёки орган ЎзР ФКнинг 53-моддаси иккинчи қисми учинчи хатбошисига мувофиқ, юридик шахсни тугатиш тўғрисида ўзи қарор қабул қилмаганда) юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор чиқарса. Мазкур тартиб Низомнинг учинчи бўлимида батафсил белгиланган.

Юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказишни амалга оширувчи орган юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинганлиги ва тугатиш комиссияси шакллантирилганлиги (тугатувчини тайинланганлиги) ҳақида хабардор қилиниши керак (юқорида кўрсатилган Низомнинг 3.2, 3.3 бандлари).

Юридик шахснинг тугатиш босқичида турганлиги ҳақидаги маълумот юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига киритилади.

Қарздор мол-мулкининг қиймати кредитор талабларини қондириш учун етарли бўлганда тугатиш ишлари банкротлик тўғрисидаги Қонунда белгиланган тартибда эмас, балки мазкур модда шарҳининг биринчи бандида кўрсатилган норматив ҳужжатларда белгиланган тартибда амалга оширилади.

Тугатилаётган юридик шахснинг сотилиши кредиторларнинг барча талабларини қаноатлантириш имконини берувчи мол-мулкининг етарли эмаслиги факти, бухгалтерлик ҳисоботлари ҳамда мустақил баҳоловчининг тугатилаётган юридик шахснинг мол-мулки қиймати ҳақидаги ҳисоботи маълумотлари асосида аниқланади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмига мувофиқ, ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳолатларда, тугатилаётган юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан хўжалик судига ёки тегишли чораларни кўриши учун давлат солиқ хизмати органларига мурожаат этиш субъекти бўлиб, ҳам тугатиш комиссияси (тугатувчи) ҳам, солиқ хизмати органлари ҳам бўлиши мумкин (Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йил 142-сонли Қарорининг 36-банди).

Қонуннинг 8-моддаси учинчи қисмига мувофиқ, тугатиш комиссияси (тугатувчи) шарҳланаётган модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳолатлар вужудга келган вақтдан эътиборан бир ой ичида хўжалик судига ариза билан мурожаат этиши лозим.

Қонуннинг 8-моддаси иккинчи ва учинчи қисмлари ҳамда 9-моддаси нормалари императив ҳисобланади. Юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани тақдим этиш мажбуриятининг бузилиши юзасидан тугатиш комиссиясининг раиси ёки тугатувчи ушбу Қонуннинг 187-моддасига мувофиқ фуқаролик жавобгарлигига тортиладилар.

Амалиётда, тугатиш комиссияси (тугатувчи) томонидан тақдим этиладиган аризани бериш Қонуннинг 37, 38-моддалари талабларига мос бўлиши лозим. Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йил 142-сонли Қарорининг 35-бандига кўра, Қонуннинг 185-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза билан ҳўжалик судига мурожаат қилинаётганда, аризага қарздорни тугатиш тўғрисидаги қарор ва аризачи томонидан тугатиш бошқарувчилигига кўрсатилган номзод ҳақидаги маълумотлар илова қилиниши лозим.

Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисмида қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-ҳўжалик фаолиятини амалга оширмаган ва (ёки) ўз устав фондиди шакллантирмаган тугатилаётган корхонанинг бюджет олдида бажармаган қарз мажбуриятлари мавжуд ҳолларда, тугатиш комиссияси ҳўжалик судига ёки тегишли чораларни қўллаш учун солиқ хизмати органларига айнан қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ушбу мажбуриятларни ҳисобдан чиқариш масаласини ҳал этиш учун мурожаат қилиши шарт. Ушбу қисм нормаларига мувофиқ мажбуриятларни ҳисобдан чиқаришни судга мурожаат қилмасдан ҳам, солиқ органлари орқали ҳал қилиш мумкин, шунинг учун аризачида қаерга мурожаат қилиш, яъни судгами ёки солиқ органигами, уни танлаш ҳуқуқи мавжуд.

Юқорида санаб ўтилган корхоналарнинг бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармаларга мажбурий тўловлар бўйича тўланмаган қарзлари Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ кўмитаси тақдимномасига кўра Ҳисоб-китоблар механизмини такомиллаштириш ва бюджетга тўловлар интизомини мустаҳкамлаш бўйича Ҳукумат комиссияси қарори билан ҳисобдан чиқарилади (ЎзР ВМнинг 1999 йил 3 июлдаги 327-сонли «Молия-ҳўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги Қарори).

186-модда. Тугатилаётган юридик шахснинг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари

Ҳўжалик суди тугатилаётган юридик шахсни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилиб, тугатиш бошқарувчисини тайинлайди.

Тугатилаётган юридик шахснинг банкротлигида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари қўлланилмайди.

Кредиторлар тугатилаётган юридик шахсга бўлган ўз талабларини тугатилаётган юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги эълон

чиқарилган пайтдан эътиборан бир ойлик муддат ичида унга тақдим этишга ҳақли.

Мазкур модданинг мақсади тугатилаётган юридик шахснинг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўришнинг ўзига хос хусусиятларини очиб бериш ҳамда таомил жараёнини қисқача тавсифлаш ҳисобланади.

1. Тугатилаётган қарздорларнинг банкротлиги тўғрисидаги иш Қонуннинг III, VII бобларида назарда тутилган тартибда, шарҳланаётган моддада белгиланган ўзига хос хусусиятларда кўриб чиқилади.

Тугатилаётган шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинаётганда қуйидаги шартлар бажарилиши керак: қарздор тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган ва қарздор мол-мулкининг қиймати кредиторлар талабларини қаноатлантиришга етарли бўлмаслиги керак. Шу ўринда қарз суммасининг ҳажми аҳамиятга эга эмас, бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йил 142-сон Қарори 35-бандида ҳам сўз юритилиб, кредиторлик мажбуриятларининг (Қонуннинг 5-моддаси, иккинчи қисми) миқдори аҳамиятга эга эмаслиги айтилган. Аризани қабул қилиш масаласига мажбуриятларни бажармаслик муддатлари (Қонуннинг 4-моддаси) ҳам таъсир кўрсатмайди.

Таъкидлаш лозимки Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг юқорида қайд этилган қарорининг 36-бандига мувофиқ, давлат солиқ хизмати органларига ёки тугатиш комиссиясига ҳўжалик судининг ЎЗР ВМнинг 1999 йил 3 июлдаги 327-сонли қарорига мувофиқ чиқарган қарори билан тугатилган корхонани банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани тақдим этишда тугатиш ишлари жараёнида фақатгина бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармалар олдида қарздорлик аниқланган бўлса, бу аризани ЎЗР ХПКнинг 117-моддаси биринчи қисми биринчи бандига мувофиқ қабул қилиш рад этилади.

Шарҳланаётган модданинг нормалари тугатилаётган қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги ишни суд томонидан кўриб чиқиш муддатлари тўғрисидаги қоидаларни назарда тутмайди. Ушбу иш соддалаштирилган таомил бўйича юритилиши боис, ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги (Қонуннинг 189-моддаси биринчи қисми) билан аналогияга мувофиқ, иш ариза кўриб чиқиш учун қабул қилинган пайтдан эътиборан икки ҳафта ичида кўриб чиқилиши лозим.

Тугатиш комиссиясининг (тугатувчининг) давлат солиқ хизмати органининг аризасини кўриб чиқиш натижаларига кўра, ҳўжалик суди икки қарордан бирини қабул қилади:

— қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юришни бошлаш тўғрисида (Қонуннинг 124, 185-моддалари ва шарҳланаётган модданинг биринчи қисми);

— қарздорни банкрот деб топишни рад этиш тўғрисида (Қонуннинг 54-моддаси).

Хўжалик суди тугатилаётган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги қарорни қабул қилаётганда номзоди аризачи томонидан таклиф қилинадиган тугатиш бошқарувчисини тайинлаши керак. Қоида тариқасида, мазкур ҳолатда 4 тоифа аттестатига эга бўлган шахс, ташқи бошқарувчи этиб тайинланиши мумкин (Қонуннинг 18-моддаси шарҳининг биринчи қисмига қаранг).

Шуни назарда тутиш керакки, қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритувини бошлашда тугатиш бошқарувчисининг ваколатларини тугатиш комиссияси раисига (тугатувчига) бериш имконияти истисно этилади, чунки у Қонуннинг 18-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ қарздорга нисбатан манфаатдор шахс ҳисобланади.

2. Тугатилаётган юридик шахснинг банкротлигида Қонунда назарда тутилган кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари қўлланилмайди. Бу, юридик шахсни (ихтиёрий ёки мажбурий тартибда) тугатиш масаласи банкротлик тўғрисидаги иш доирасида ҳал этилмаслиги ва қарздорнинг фаолиятини тиклашга қаратилган чоралар қўлланилмаслиги боис, фаолиятни давом эттириш имконияти йўқлиги билан тушунтирилади.

3. Шарҳланаётган модданинг учинчи қисмида кредиторлар тугатилаётган юридик шахсга бўлган ўз талабларини тақдим этиши учун тугатилаётган юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисидаги эълон чиқарилган пайтдан эътиборан ўта бошлайдиган бир ойлик муддат белгиланган, ваҳоланки умумий таомил бўйича бундай талабларни тақдим этиш учун икки ойлик муддат белгиланган (Қонуннинг 127-моддаси). Талабларни тақдим этиш учун қисқа муддатнинг белгиланганлиги, тугатиш комиссияси банкрот деб топиш тўғрисида судга ариза билан мурожаат этгунга қадар маълум бир ишларни бажарган бўлиши, жумладан кредиторларни аниқланганлиги ва қоида тариқасида кредитор талаблари реестри мавжудлиги билан тушунтирилади. Агар белгиланган бир ойлик муддат ичида янги кредиторлар талабларни тақдим этсалар, улар ҳам кредитор талаблари реестрига Қонунда белгиланган тартибда киритилади.

Кредиторлар талаблари, шу жумладан тугатиш комиссияси (тугатувчи) томонидан тақдим этилган ва кўрилган талаблар, мол-мулкнинг баҳолаш ва сотиш, кредиторлар билан ҳисоб-китоблар, тугатиш бошқарувчиси томонидан ҳисоботнинг тақдим этилиши ва уни суд томонидан кўриб чиқиш тартиби Қонуннинг VII бобида назарда тутилган тартибда, XI бобидаги ўзига хос хусусиятларни инобатга олган ҳолда амалга оширилади.

187-модда. Юридик шахсни банкротлик тартибида тугатишни рад этиш оқибатлари

Ушбу Қонун 185-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган талабларнинг бузилганлиги юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига юридик шахс тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувни киритишни рад этиш учун асос бўлади.

Ушбу Қонун 185-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган талаблар бузилишига йўл қўйган тугатиш комиссиясининг раиси ёки тугатувчи тугатилаётган юридик шахснинг пул мажбуриятлари ва (ёки) мажбурий тўловлари юзасидан қондирилмаган талаблар бўйича субсидиар жавобгар бўлади.

Мазкур модданинг мақсади тугатиш комиссияси (тугатувчи)нинг ушбу Қонун 185-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган талабларга, яъни 185-модданинг биринчи қисмида назарда тутилган аломатларни аниқлаганда хўжалик судига тугатилаётган юридик шахсни банкрот деб топиш ёки давлат солиқ органларига қонун ҳужжатларида назарда тутилган тегишли чораларни қўллаш тўғрисида ариза билан мурожаат қилиш мажбурияти ҳақидаги талабларга риоя қилмаслигига йўл қўймаслик ва огоҳлантириш ҳисобланади. Айнан мана шунинг учун тугатиш комиссияси раиси ёки тугатувчига нисбатан Қонунда белгиланган талабларни бузганлиги ҳамда юридик шахсни тугатиш тўғрисидаги ёзувни киритишдан бош тортганлиги учун шахсий фуқаролик-ҳуқуқий жавобгарлиги белгиланган.

1. Юридик шахсни тугатиш тўғрисидаги ёзув юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига рўйхатга олувчи орган томонидан қонун ҳужжатларида назарда тутилган ариза ва бошқа ҳужжатларга асосланиб киритилади. Шу билан бирга ЎзР ВМнинг 1999 йил 3 июлдаги 327-сонли «Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги қарорига мувофиқ аризада юридик шахсни тугатишнинг белгиланган тартибига риоя қилинганлиги, кредиторлар билан ҳисобкитобларнинг яқунланганлиги ва юридик шахсни тугатиш масалалари қонунда белгиланган ҳолатларда тегишли давлат органлари билан келишилганлиги тасдиқланади.

Кредитор талабларини тўлиқ ҳажмда қаноатлантириш имкониятининг йўқлиги белгилангандан сўнг тугатиш комиссияси (тугатувчи) томонидан хўжалик судига юридик шахсни банкрот деб топиш тўғрисида аризани тақдим этилмагани юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига мазкур юридик шахснинг тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувни киритишни рад этиш учун асос бўлиб ҳисобланади.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми Қонуннинг 9-моддасидаги умумий норманинг хусусий ҳолати бўлиб, аризани судга тақдим этмаганлик учун жавобгарликни белгилайди, чунки мазкур параграф юридик шахснинг мол-мулки қиймати кредиторларнинг талабларини қондириш учун етарли бўлмаганида қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги ва (ёки) ўз устав фондиди шакллантирмаганлиги муносабати билан тугатилиши тўғрисида қарор қабул қилинган юридик шахснинг банкротлигини белгилайди. Судга ариза тақдим этиш ёки давлат солиқ хизмати органига мурожаат қилиш учун жавобгарлик масъулиятини олган субъект фақатгина тугатиш комиссияси унинг раиси тимсолида ёхуд тугатувчи бўлгани учун қондирилмаган талаблар бўйича субсидиар жавобгарликка тугатиш комиссиясининг раиси ёки тугатувчи тортилади.

2-§. Ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги

188-модда. Ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисида ариза беришнинг ўзига хос хусусиятлари

Ўз фаолиятини тугатган қарздор якка тартибдаги тадбиркор ёки тугатилаётган юридик шахснинг раҳбари ҳозир бўлмаган ва уларнинг турган жойини (яшаш жойини) аниқлашнинг имкони бўлмаган тақдирда, ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза, кредиторлик қарзи миқдоридан қатъи назар, кредитор, банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи, давлат солиқ хизмати органи ёки бошқа ваколатли орган, шунингдек прокурор томонидан берилиши мумкин.

Мазкур модданинг мақсади ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани тақдим этиш ва қабул қилишнинг ҳолатлари ва ўзига хос жиҳатларини белгилаш ҳисобланади.

Ҳозир бўлмаган қарздорга молия-хўжалик фаолиятини ҳақиқатан ҳам тўхтатган, ҳисоб-китоблар бўйича ҳаракати бўлмаган юридик шахсни киритиш мумкин, ушбу шахс таъсис ҳужжатларида кўрсатилган манзилда ва юридик рўйхатга олинган жойда жойлашмаган бўлади ҳамда унинг жойлашган манзилини белгилаш имконсиз деб қаралади.

Агар ҳозир бўлмаган қарздор-ЯТТ бўлса, унда тегишинча жисмоний шахс тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишни тўхтатган, яшаш жойида бўлмайди ва турган жойи номаълум бўлади.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг №142 Қарори 35-банди тўртинчи қисмига мувофиқ, ҳозир бўлмаган қарздор деганда, фақатгина бошқарувчининг ҳозир бўлмаслик фактини эмас, балки ҳўжалик юритувчи субъектнинг мол-мулкининг йўқлигини ҳам тушуниш лозим.

Таъкидлаш жоизки, банкротлик тўғрисидаги Қонунда қўлланган «ҳозир бўлмаган қарздор» тушунчаси фуқарони бедарак йўқолган деб топиш институти (ЎЗР ФКнинг 33—35-моддалари) билан ҳеч қандай алоқаси йўқ.

Ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги (шу жумладан мол-мулки мавжуд бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги) ариза ҳўжалик судига:

- кредитор томонидан;
- банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органлари;
- давлат солиқ хизмати органлари томонидан;
- бошқа ваколатли органлар томонидан;
- прокурор томонидан тақдим этилиши мумкин.

Қарздорнинг ҳозир эмаслигига далилларга, яъни ЯТТ ёхуд қарздор юридик шахсни ҳозир эмаслигини тасдиқловчи ва унинг жойлашган манзилини белгилашнинг имкони йўқлигини тасдиқловчи ҳужжатларга: манзил идораси томонидан берилган доимий яшаш жойидан рўйхатдан ўтганлиги ёки қайд этилгани, ҳудуддан чиққанлиги ҳақидаги маълумотларнинг мавжуд эмаслиги тўғрисидаги маълумотнома; рўйхатдан ўтган манзилда яшамаслиги ҳақидаги баённомаларни киритиш мумкин. Қарздорнинг ҳозир эмаслигига далил сифатида яна ўлим ҳолатини ёки шахсни озодликдан маҳрум қилиш жойларида эканлигини тасдиқловчи ҳужжатлар ҳам киради (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг №142 Қарори 35-банди учинчи қисми).

Қарздор мол-мулкининг ҳозир эмаслиги факти қарздорнинг жойлашган жойи (почта манзили) бўйича фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари вакиллари хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати, турар жой ёки нотурар жой бинолари эгалари, ва(ёки) суд бошқарувчиси иштирокида тузилган ҳужжатга ёхуд суд ижрочисининг ижро ҳужжатини қарздорда мол-мулк бўлмаганлиги боис ижросиз қайтариш тўғрисидаги қарорига мувофиқ тасдиқланиши мумкин.

Агар аризачи томонидан қарздорнинг ёки унинг мол-мулкининг ҳозир эмаслигига далиллар келтирилмаган бўлса, агар аризачи томонидан аризани умумий тартибда иш юритиш учун қабул қилиш шартларига риоя қилинган бўлса, ҳўжалик суди қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги қоидаларни қўлламай туриб, умумий асосларга

кўра қабул қилиши мумкин. Агар қарздорнинг раҳбари ёки ЯТТ ҳозир бўлса-ю, лекин мол-мулки ҳозир бўлмаса ҳам банкротлик тўғрисидаги иш соддалаштирилган тартибда кўриш учун тегишли бўлади (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йилдаги 142-сонли қарори 35-банди).

Маълумки, юридик шахс ва ЯТТнинг банкротлиги улар қачонки пул мажбуриятлари бўйича кредитор талабларини қаноатлантиришга ва(ёки) мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятларини бажаришга қодир бўлмаса, агар тегишли мажбуриятлар ва (ёки) тўлаш мажбурияти юзага келган кундан эътиборан уч ой мобайнида қарздор томонидан бажарилмаса вужудга келади.

Бу қоидалар мажбуриятларни бажариш имконияти йўқлиги боис, ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги аризани тақдим этиш чоғида қўлланилмайди, айтилиши бўйича уч ойлик муддат ичида пул мажбуриятларини ижро этмаслик ва(ёки) мажбурий тўловларни тўлаш мажбуриятини бажармаслик тўғрисидаги Қонуннинг умумий талаби қўлланилмайди.

Ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза ҳўжалик суди томонидан кредиторлик қарзларининг ҳажмидан қатъи назар қабул қилинади (Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 27.01.2006 йилдаги 142-сонли қарори 35-банди).

189-модда. Ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқиш

Ҳўжалик суди ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш ҳақидаги аризани ўз иш юритувига қабул қилиб олган кундан эътиборан икки ҳафталик муддат ичида қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисида қарор қабул қилади.

Ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлигида кузатув, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари қўлланилмайди.

Ҳўжалик судининг қарори банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органига юборилади, бу орган мазкур қарорни олган кундан эътиборан бир ҳафталик муддат ичида ҳўжалик судига тугатиш бошқарувчилигига номзод тақдим этади. Ҳўжалик суди тугатиш бошқарувчисини банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи ходимлари орасидан тайинлаши мумкин.

Тугатиш бошқарувчиси ўзи аниқлаган барча кредиторларни ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги тўғрисида ёзма шаклда хабардор қилади, улар бу хабарни олган кундан эътиборан бир ойлик муддат ичида тугатиш бошқарувчисига ўз талабларини тақдим этишлари мумкин.

Тугатиш бошқарувчиси ҳозир бўлмаган қарздорнинг мол-мулкани аниқлаган тақдирда хўжалик суди мазкур бошқарувчининг илтимосномасига биноан банкротликнинг соддалаштирилган таомилини бекор қилиш ҳамда банкротликнинг ушбу Қонунда назарда тутилган умумий таомилларига ўтиш тўғрисида ажрим чиқариши мумкин.

Мазкур модданинг мақсади ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги ишни кўришнинг ўзига хос хусусиятларини очиб бериш ҳисобланади ҳамда таомилни кечиши ҳақида қисқача тавсиф, қарздор мол-мулки аниқланганда соддалаштирилган банкротлик таомилидан умумийсига ўтиш тартиби ҳам белгиланган.

1. Қоида тариқасида, хўжалик суди қарздорни банкрот деб топиш тўғрисидаги ариза қабул қилинган пайтдан уч ойлик муддат ичида ишни кўриши ва иш бўйича қарор чиқариши керак (Қонуннинг 49-моддаси). Шарҳланаётган модданинг биринчи қисми ҳозир бўлмаган қарздорга нисбатан ишни кўришнинг қисқартирилган икки ҳафталик муддатини назарда тутаяди, чунки ҳақиқатда на қарздор ва на унинг мол-мулки мавжуд эмас.

2. Шарҳланаётган модданинг иккинчи қисми ҳозир бўлмаган қарздорга нисбатан унга заруриятнинг йўқлиги боис, кузатув таомили жорий этилмайди, суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари қўлланилмайди, чунки қарздорнинг ўзи йўқ.

3. Хўжалик суди томонидан ҳозир бўлмаган қарздорни банкрот деб топиш тўғрисида қарор қабул қилингандан сўнг, қарор суд томонидан суд ҳужжати олинган кундан бир ҳафталик муддат ичида тугатиш бошқарувчилигига номзод кўрсатиши керак бўлган банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органига юборилади. Шу ўринда, қарздорнинг устав фондида давлатнинг улуши бор ёки йўқлиги аҳамиятга эга эмас. Мазкур қисмга мувофиқ ҳозир бўлмаган қарздорнинг тугатиш бошқарувчисини тайинлаш банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи томонидан кўрсатилган номзодлар орасидан амалга оширилади. Бироқ, амалиётда аризачи (банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи ёки давлат солиқ хизмати) ўзи тўртинчи ва ундан юқори даража суд бошқарувчилиги аттестатига эга ўз ходимлари таркиби номзодни кўрсатиши мумкин. Агар кўрсатилган органлар хўжалик суди томонидан белгиланган муддатда ичида тугатиш бошқарувчилигига номзодларни тақдим этмасалар, унда суд ўзи мустақил равишда уларнинг ходимлари таркибидан тугатиш бошқарувчисини тайинлаши мумкин.

4. Тугатиш бошқарувчиси қарздорни банкрот деб топиш ва тугатишга доир иш юритишни бошлаш тўғрисидаги маълумотларни «Банкротлик тўғрисида»ги ЎзР Қонуннинг 127-моддасига мувофиқ эълон

қилади. Эълон қилиш чоғида тугатиш бошқарувчиси ҳозир бўлмаган қарздорнинг ўзи аниқлаган барча кредиторларини ҳозир бўлмаган қарздорнинг банкротлиги тўғрисида ёзма шаклда хабардор қилади. Кўрсатилган кредиторлар бу хабарни олган кундан эътиборан бир ойлик муддат ичида ўз талабларини тақдим этишлари мумкин. Унинг тугаши билан кредитор талаблари реестри ёпилиши мумкин.

Ҳозир бўлмаган қарздор кредиторлари талабларини қаноатлантириш навбати, ҳажми ва тартиби Қонуннинг 134—138-моддалари билан (юримдик шахсга нисбатан) ҳамда 183-моддасида (ЯТТга нисбатан) белгиланган. Ҳозир бўлмаган қарздор кредиторлари талабларининг ҳажмини белгилаш «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг 99-моддасида назарда тутилган умумий тартибларда амалга оширилади (Қонуннинг 128-моддаси тўртинчи қисми шарҳига қаранг).

Тугатиш бошқарувчиси тугатиш иши юритиш натижалари тўғрисидаги ҳисоботни кўриб чиқиш учун кредиторлар йиғилишини чақиритишга ҳақли. Тугатишга доир иш юритиши таомилини яқунлаш Қонуннинг 144-моддасида назарда тутилган умумий талабларга риоя қилган ҳолда амалга оширилиши лозимлиги кўрсатилади.

5. Шарҳланаётган модданинг бешинчи қисмига мувофиқ, агар тугатиш бошқарувчиси тугатишга доир ишни юритаётганда ҳозир бўлмаган қарздорнинг мол-мулкани аниқласа, унда у судга банкротликнинг соддалаштирилган таомилини бекор қилиш ва банкротликнинг умумий таомилларига ўтиш тўғрисида илтимос қилишга ҳақли бўлади. Шарҳланаётган қисмда қарздор раҳбарининг эмас, балки айнан қарздорнинг мол-мулкани аниқланиши кўрсатилади. Агар раҳбар аниқланса, аммо мол-мулк бўлмаса унда банкротликнинг умумий таомилларига ўтиш тўғрисидаги масалани ҳал этиш зарурияти бўлмайди. Бу масаланинг ечими ишнинг аниқ ҳолатларига боғлиқ бўлади. Бир-бирига боғлиқ равишда, кейин қандай таомил жорий қилинишига мазкур тугатиш бошқарувчиси ўзининг мажбуриятларини бажариш учун қолишига ёки янги суд бошқарувчиси тайинланишига боғлиқ бўлади.

Илтимосномани кўриш натижаларига кўра судга шикоят келтириш мумкин бўлмаган банкротликнинг умумий таомилларига ўтиш тўғрисида ажрим чиқариши мумкин.

ХII БОБ. ЯКУНЛОВЧИ ҚОИДАЛАР

Шарҳланаётган боб банкротликка олиб келган қандай ҳаракатлар (нафақат жиноий жазога сазовор, балки фуқаровий жавобгарлик ҳам назарда тутилади) ғайриқонуний ҳисобланиши ҳамда бундай ҳаракатлар учун ҳуқуқий жавобгарлик масалаларини белгилайди.

190-модда. Банкротликка олиб келган ғайриқонуний ҳаракатлар

Банкротликка олиб келган ғайриқонуний ҳаракатлар дейилганда қарздорга ёки кредиторларга зарар етказган мансабдор шахсларнинг ёки қарздор мол-мулки эгасининг ёхуд кредиторлар ёки бошқа шахсларнинг қасддан қилган ҳаракатлари билан боғлиқ қоидабузарликлар тушунилади.

Ғайриқонуний ҳаракатларга қуйидагилар ҳам киради:

қарздор мол-мулкининг ёки мажбуриятларининг ҳаммасини ёхуд бир қисмини яшириш;

қарздорнинг хўжалик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ ҳисобга олишга оид ҳар қандай ҳужжатини яшириш, йўқ қилиш, бузиб кўрсатиш, сохталаштириш;

мол-мулкни (шу жумладан пул маблағларини) яшириш мақсадида бошқа юридик ва жисмоний шахсларга бериб юбориш;

бухгалтерия ҳужжатларига зарур ёзувларни киритмаслик;

қарздорнинг кредитга олинган ва ҳақи тўланмаган мол-мулкининг ҳаммасини ёки бир қисмини сотиш, йўқ қилиш, гаров сифатида қўйиш;

мансабдор шахсларнинг ёки қарздор мол-мулки эгасининг шахсий манфаатларини ёхуд учинчи шахсларнинг манфаатларини кўзлаб қарздорнинг тўловга қобилиятсизлигини ошириш;

айланма маблағларни қайтармай бошқа мақсадларга ишлатиш;

кредиторларга зарар етказиш мақсадини кўзлаган ҳолда қасддан банкротликка олиб келиш;

кредиторнинг талабларини бошқа кредиторларнинг зарар кўриши ҳисобига афзалроқ қондириш, шундай қондиришга розилик бериш;

қарздорнинг пул мажбуриятлари ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича мажбуриятини бажаришдан қочиш мақсадида қасддан ўзини-ўзи тугатиши.

1. Мазкур модданинг мақсади «банкротликка олиб келган ғайриқонуний ҳаракатлар» — тушунчасини аниқлаш ҳисобланади, чунки ушбу қилмишлар қарздор-юридик шахснинг мансабдор шахси ёки

қарздор-ЯТТнинг ҳаракатларида айбнинг мавжудлигини аниқлашда аҳамиятга эга, чунончи амалиётда бу масала юзасидан жуда кўп баҳслар юзага келган.

2. Модданинг мазмуни ва моҳияти

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 4 мартдаги ПФ-1938 сонли «Хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий но-чорлиги ва шартнома мажбуриятларининг бажарилиши учун ман-сабдор шахсларнинг жавобгарлигини кучайтириш тўғрисида»ги Фар-монига мувофиқ, хўжалик судлари ишни кўриш вақтида жиноят аломатларини аниқласа, жиноят иши қўзғатишга ҳақли. Юқорида қайд этилган тушунчалар банкротлик тўғрисидаги суд иш юритуви субъектлари томонидан содир этилган гайриқонуний ҳаракатларнинг сифат хоссаларини аниқлаш, ва жиноят таркибини тўғри квалифи-кация қилиш имконини беради.

Бу ҳақда «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 192-моддаси шарҳида батафсил ёритилган.

191-модда. Низоларни ҳал қилиш

Банкротлик жараёнида юзага келган низолар қонун ҳужжатлари-да белгиланган тартибда ҳал қилинади.

Мазкур модда банкротлик таомилида юзага келган низоларни ҳал этиш тўғрисидаги ҳаволаки нормадан иборат. Банкротлик таоми-лида юзага келган низолар 29.08.1996 йилги ЎЗР ФК ва 30.08.1997 йилги ЎЗР ХПК ҳамда «Банкротлик тўғрисида»ги Қонунда назарда тутилган тартибда ҳал этилади.

192-модда. Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини буз-ганлик учун жавобгарлик

Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айб-дор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

Ушбу модданинг мақсади «Банкротлик тўғрисида»ги қонун та-лабларини бузишга йўл қўймаслик ва унинг олдини олишдан ибо-рат.

Модданинг мазмуни ва моҳияти:

Кўришиб тургандек ушбу модданинг мазмуни банкротлик тўғри-сидаги қонунни бузиш тўғрисидаги ҳаволаки нормалардан иборат. Шунини айтиб ўтиш керакки, ҳуқуқий жавобгарликни вужудга кели-ши нафақат Ўзбекистон Республикаси «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг нормаларини бузишда тахмин қилинади, балки барча

банкротлик тўғрисидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар комплексини (массивини) бузганда жиноий, фуқаролик, интизомий ва маъмурий турдаги жавобгарликка тортилади.

Фуқаролик жавобгарлигининг ҳақида ҳам эслатиб ўтиш зарур.

Хўжалик суди «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг 79-моддасининг тўртинчи қисмига мувофиқ мажбуриятларни бажариш таъминотини берган шахслар ёки санация қилувчи бошқарувчининг, суд санацияси режасини қарздор раҳбари томонидан бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги ҳақидаги ёки қарздорнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузган ҳаракат (ҳаракатсизлик) содир этилганлиги ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган илтимосномаси асосида қарздор раҳбарини ўз вазифаларини ижро қилишдан четлаштириш кўринишидаги интизомий жавобгарлик чорасини қўллашга ҳақли.

Молиявий ҳолати мониторинги олиб борилаётган корxonанинг мансабдор шахслари бу корxonанинг молиявий-хўжалик фаолияти ҳақидаги материалларни тақдим қилмаганлиги ёки ўз вақтида тақдим қилмаганлиги учун Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси 215-(1) моддасига ва «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг 25-моддаси биринчи қисмига мувофиқ хўжалик суди маъмурий чора сифатида жарима қўллаши мумкин.

Фуқаролик жавобгарлиги масаласига келсак, «Банкротлик тўғрисида»ги Қонуннинг 9-моддаси қарздор раҳбари ва тугатиш комиссияси раҳбарининг жавобгарлигини белгилайди. Умумий қоидага кўра, суд бошқарувчиси ҳам ўз ҳаракатлари билан кредитор ва қарздорга етказилган зарарни қоплаш бўйича жавобгарликка тортилади (Қонуннинг 21-моддаси).

Жиноят қонунчилиги доирасида «Банкротлик тўғрисида»ги Қонун нормасини бузиш билан боғлиқ жавобгарлик 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган ЎзР ЖКнинг 180—181-моддаларида кўрсатилган. Масалан, ЎзР ЖКнинг 180-моддаси сохта банкротлик, яъни хўжалик юритувчи субъектнинг ўз мажбуриятларини иқтисодий жиҳатдан бажара олмаслиги ҳақида била туриб, ҳақиқатга тўғри келмайдиган эълон бериши кредиторларга **кўп миқдорда** зарар етказилишига сабаб бўлса, энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан икки юз бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади (ЎзР 29.08.2001 й. 254—II сон Қонуни таҳриридаги санкция), деб белгилайди.

Етказилган моддий зарар уч карра миқдоридан қопланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмай-

ди (Ўзбекистон Республикасининг 29.08.2001 йилдаги Қонуни таҳрири).

ЎЗР ЖКнинг VIII бўлимида «кўп миқдор» атамасига тушунча берилган, яъни бу зарар энг кам ойлик иш ҳақининг 100—300 бараваригача қилиб белгиланган.

Хўжалик юритувчи субъектларининг ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумот ва ҳужжатларни тақдим этиш, бухгалтерлик ҳисоботларини бузиб кўрсатиш йўли билан иқтисодий жиҳатдан ўзининг тўловга қодирлигини йўқотганлиги ёки иқтисодий ночорлигини бошқача тарзда қасдан яшириши кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса, ЎЗР ЖКнинг 181-моддасида энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараварини икки юз бараваригача миқдорда жарима ундириш ёки беш йилга муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш жазолари белгиланган (Ўзбекистон Республикасининг 29.08.2001 йилдаги 254—II сон Қонуни таҳрири). Етказилган моддий зарар уч карра миқдорида қопланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди.

Айтиш жоизки, ЎЗР ЖПКнинг (1994 йил 22 сентябрдаги) 345-моддасига мувофиқ дастлабки терговни шу моддада кўрсатилгандек жиноят ишини қўзғатган органлар томонидан амалга оширилади. ЎЗР ЖПК 344-моддасига мувофиқ жиноят ишлар бўйича дастлабки терговни прокуратура, ички ишлар органлари, миллий хавфсизлик хизмати терговчилари олиб боради ҳамда бевосита прокурорлар ҳам амалга оширади, демак, терговни ҳам мазкур ишни қўзғатган тегишли орган олиб боради. Бу пайтда шуни ҳам ҳисобга олиш керакки ЎЗР ЖПК 382-моддасининг учинчи қисмига кўра прокурор ишлар ҳажми, мақсадга мувофиқлиги ва хусусиятидан келиб чиқиб ҳар қандай ишни суриштирув органидан олиб терговчига беради, шунингдек уни бир дастлабки тергов органидан бошқасига, бир терговчидан бошқасига ўтказиш ҳуқуқига эга.

Жиноят ишини қўзғатиш ЎЗР ЖПКнинг 321, 329, 331-моддаларига биноан суриштирувчи, терговчи, прокурорнинг қарори ва суд ажрими билан ариза, хабар ва бошқа жиноят ҳақидаги маълумотлар қабул қилинган кундан эътиборан уч ва ўн сутка мобайнида расмийлаштирилади. Жиноят ишини қўзғатилишига сабаблар: шахсларнинг аризалари; корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслар берган хабарлар; оммавий ахборот воситалари берган хабарлар; жиноят содир этилганлигини кўрсатувчи маълумотлар ва изларни суриштирув органи, суриштирувчи, терговчи, прокурор ёки суднинг бевосита ўзи аниқлаши; айбини бўйнига олиш ҳақидаги арз сабаб бўлади.